

EESTI EVANGEELIUMI KRISTLASTE JA BAPTISTIDE
KOGUDUSTE LIIT
KÕRGEM USUTEADUSLIK SEMINAR

Mart Oksa

**USKUMISE, KUULUMISE JA KÄITUMISE VAHELINE DÜNAAMIKA
EESTI EVANGEELIUMI KRISTLASTE JA BAPTISTIDE KOGUDUSTE LIIDUS**

Diplomitöö

Juhendaja: Einike Pilli, PhD

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Uskumise, kuulumise ja käitumise vaheline dünaamika	8
1.1. Uskumine.....	8
1.2. Kuulumine	11
1.3. Käitumine.....	15
1.4. Dünaamika kolme komponendi vahel.....	17
2. Eesti usulised liikumised uskumise ja kuulumise vahelises dünaamikas.....	23
2.1. Uskumist, kuulumist ja käitumist mõjutavad tegurid Eestis, ajaloolises perspektiivis.....	24
3. EEKB Liit uskumise, kuulumise ja käitumise vahelises dünaamikas	29
3.1. Ajalooline taust ja vaimulaadid.....	30
3.2. Uskumine EEKB Liidus	31
3.3. Kuulumine EEKB Liidus	34
3.4. Käitumine EEKB Liidus.....	36
4. Uurimuslik osa	42
4.1. Metoodika	42
4.2. Tulemused: konfessioonide võrdlus	46
4.2.1. Isikliku usuelu praktika	46
4.2.2. Muusika	49
4.2.3. Erinevate eluvaldkondade tähtsus	50
4.2.4. Uskumused ja moraal	52
4.3. Tulemused: EEKB Liidu analüüs	60
4.3.1. Uskumuste ja morali vahelised seosed.....	61
4.3.2. Usu praktiseerimine	65
4.3.3. Ootused koguduste suhtes	67
4.3.4. Jumalateenistustel mittekäimise põhjused	72
5. Analüüs.....	74
Kokkuvõte	82
Kasutatud kirjandus.....	86
Lisad	88
Summary	113

Sissejuhatus

Kogudused on läbi ajaloo elanud uskumise ja kuulumise vahelises pingeväljas. Oma raamatu "Church after Christendom" (Kirik pärast kirikuvõimu) esimeses peatükis "Belonging/Believing/Behaving" (Kuuludes, uskudes, käitudes) selgitab Stuart Murray, kuidas kirikuvõimu (Christendom) eelsel ajal (esimesed kolm sajandit) olid uskumine ja kuulumine omavahel hästi integreerunud.¹

Kumb on siis tähtsam ja millele peaks rohkem keskenduma – kas sellele, et inimesed esmalt kogudusega kontakti saaks või on olulisem see, et esmalt inimesed uskuma hakkaksid. Vaadates minevikku, võime selgelt näha mõlemaid praktikaid. Ka Uues Testamendis kohtame mõlemat poolt. Võib arvata, et Jeesuse jüngrid kuulusid enne uskumist. "Ja Jeesus ja ta jüngrid läksid edasi Filippuse Kaisarea küladesse. Ja teel küsis ta oma jüngritelt: „Kelle ütlevad inimesed minu olevat?“ Aga nemad ütlesid talle: „Ristija Johannese, ja teised Eelija, teised aga ühe prohveteist.“ Ja tema küsis neilt: „Aga teie, kelle teie ütlete minu olevat?“ Peetrus kostis: „Sina oled Messias!“²

See oli esimene kord ja Peetrus oli esimene Jeesuse jünger, kes Jeesuse Messiaks tunnistas. Jüngrid olid aga selleks hetkeks juba Jeesusega koos käinud mõnda aega – alates päevast, mil Jeesus ühe ja teise jüngriga ennast järgima kutsus. Võib öelda, et nad kuulusid tunduvalt enne, kui uskusid. Uskumine Jeesusesse kui Messiasse, tuli hiljem. Kas võib olla, et ka vanade ja traditsiooniliste kirikute eeskuju lasteristimisel ja koguduse nimekirja lisamisel on olnud just seesama näide Jeesusest ja tema jüngritest, kes esmalt kuulusid ja alles siis hakkasid uskuma. Ristija Johannes ristas inimesi enne, kui nad Jeesusest üldse midagi lähemalt kuulsid. Võibolla on olnud lasteristimise mõtte taga just lootus, et kiriku nimekirja lisamisega antakse lapse ristivanematele kohustus neile õpetada Jeesuse kombel taevariigi ja Jumala olemust. Seeläbi võiks neist saada usklikud, kes elavad Jeesuse ja Tema jüngrite kombel välja elavat usku. Kahjuks on ajalugu näidanud, et ajapikku on sellest mõttest saanud pigem formaalsus ja

---

¹ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 13

² (1997) *Piibel*. Tallinn: Eesti Piibliselts, Mk. 8:27-29

formaalsus iseenesest ei mõju. Inimese koguduse nimekirja lisamine ei tähenda automaatselt kuhugi kuulumist ja veel vähem uskumist. Ka Jeesus õpetas, et olulised ei ole meie formaalsed teod või keelud, vaid elav usk – ole sa variser või tõlner, oluline on, mis toimub sinu südames.

Samuti võime ka Piiblis kohata uskumist enne kuulumist, kasvõi Sakkeuse näitel, kes oli kuulnud Jeesusest. Miski pani Sakkeust niivõrd Jeesust igatsema ja otsima, et ta oli valmis ennast alandama teiste ees - puu otsa ronides. Ta ei kuulunud Jeesuse jüngrite hulka. Ometi võib näha tema elavat usku, mis ta päästis ja kuuluma pani. Ka on heaks näiteks Paulus, kellele Jeesus ennast ilmutas ja kellest seeläbi usklik mees sai. Hiljem hakkas ta kuuluma Kristuse kogudusse. Esmalt uskumise eeskuju on ajaloos järginud paljud vabakogudused. Nad on lähtunud põhimõttest, et inimese elus peab toimuma pööre ning alles siis võib ta kuuluma hakata. Siin on peidus palju hirne - näiteks kardetakse mitteuskujate kuulumisega maailmameelsuse ja –kommete tulemist koguduste keskele.

Siiski, üha enam on hakatud rääkima uskumise ja kuulumise vahelisest dünaamikast. Järjest rohkem kogudusi on võtnud omaks selle printsiibi, mis algkoguduse näitel toimis - inimesed, kes saavad usklikuks, proovitakse liita võimalikult loomulikult kogudusega, et nad hakkaksid kuuluma. Ja inimestel, kes veel ei usu, võimaldatakse kuuluda endi keskele. Seda lootuses, et jagamine ja elude lähedalt jälgida laskmine, samuti üleloomulikkuse ja jumalikkuse nägemine Jumala rahva eludes, aitab neil hakata uskuma ning seeläbi saada usklikuks.

Uskumise ja kuulumise dünaamika on üha olulisem ka Eesti kultuuriruumis. Dramaatilised pöördumised vabakirikliku vaimsuse võtmes on jäänud kogudustes harvemaks. Üha pikem on inimestel kogudusega tutvumise aeg. Mõnikord kujuneb pikaks isegi koguduse mõnes tööloigis kaasatootamise aeg enne lõplikku kogudusega liitumist. Teisalt ei ole kadunud ka klassikaline „eestpalvel“ käimine ja sellele järgnev elu korrastamine kristlike põhimõtete vaimus.

Eesti Kirikute Nõukogu (lühendatult EKN) poolt 2015. aastal läbiviidud korduvuuring (Elust, Usust ja Usuelust) näitas, et kogudusse kuuluvate inimeste uskumused ei ole sugugi alati kooskõlas kristliku õpetusega kogudustes. Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liitu (lühendatult EEKB Liit) kuuluvate koguduste liikmeid oli küsitletute seas ainult üheksa. Sealt siis kasvas minus huvi uurida EEKB Liitu kuuluvaid kogudusi. Millised on neid kogudusi külastavate inimeste uskumused - kas ühtsemad ja kristlikumad kui eelpool

viidatud uuringus osalenute omad või mitte. Samuti soovin uurida, kas kogudusi külastavate inimeste vanuse ja soo erinevused mõjutavad ka nende uskumusi ja eetilisi põhimõtteid ning kas samad faktorid mõjutavad ka näiteks jumalateenistustest osavõtu tihedust ning muusikaeelistusi. Veel on huvitav teada saada, kas erineva vaimulaadiga inimeste uskumustes ja eetilistes põhimõtetes on erinevusi.

Loodan, et uuringust saab teha järeldusi, mille poolest erinevad vabakogudusi ja näiteks luteri- või õigeuskirikuid külastavate inimeste uskumused ehk usulised veendumused. Sellest teadmisest võib olla abi kirikutevahelises suhtluses ja isiklikes suhetes erinevatesse konfessioonidesse kuuluvate kristlaste vahel. Ühtlasi loodan, et sellest uurimusest tehtud analüütilist tagasisidet saavad vajadusel kasutada Eesti EKB Liitu kuuluvate koguduste juhid oma kogudusi puudutavate otsuste tegemisel. Olgu selleks siis, millist muusikat koguduseliikmed parema meeleaga jumalateenistustel kuuleksid või kuidas hindavad inimesed üldiselt jumalateenistusi ja seal toimuvat. Uurimusest ja selle järeldustest selgub seegi, mis võivad olla põhjusteks, et inimesed jumalateenistustel ei käi. Vahest saab uuringust teha ka järeldusi, millised on tänased EEKB Liidu väljakutsed, millega kogudused silmitsi seisavad.

Olles jälginud erinevate koguduste korraldust, leian et liiga vähe küsitakse ja analüüsitakse koguduseliikmete ja kogudusi külastavate inimeste tagasisidet koguduse töös. Teadmatus koguduseliikmete ja koguduse sõprade arvamuste ja tagasiside suhtes võib olla suures plaanis üheks põhjuseks, miks kogudused oma tegevuses ei oska võtta koguduse külastaja ootusi arvesse. See omakorda võib kahandada koguduste külastatavust. Kas kogudused peaksid olema valmis muutuma vastavalt ühiskonnas toimuvatele muutustele või peaksid nad hoidma kramplikult kinni traditsioonilistest arusaamadest ja praktikatest, kartes muutuda liiga liberaalseks või maailmameelseks? Vähemasti vabakogudustes on kristliku sõnumi kontekstualiseerimine alati olnud sisuline küsimus. Loodan leida sellele küsimusele mõningaid vastuseid, vaadeldes ajalugu ja tänapäeva, ning võttes arvesse läbiviidud küsitluse tulemusi.

EKN'i läbiviidud uuring näitas, et ei ole sugugi iseenesest mõistetav uskumise ja kuulumise käsikäes toimimine. Kuna EEKB Liidu liikmeid oli selles uuringus sedavõrd vähe, siis tekkis küsimus, kuidas mõista uskumise, kuulumise ja käitumise dünaamikat EEKB Liidu kogudustes.

Töö eesmärk on analüüsida uskumise, kuulumise ja käitumise vahelist dünaamikat EEKB Liidu kogudustes EKN'i uuringu (Elust, Usust ja Usuelust) taustal.

Teine eesmärk on uurida, kas EEKB Liit, omades erinevaid vaimulaade, on vaimulaadide lõikes eristuv uskumise, kuulumise ja käitumise vahelises dünaamikas või mitte.

Töös on kasutatud mitmeid mõisteid, määratlen need selguse huvides nii, nagu neid töös kasutan.

Kuulumise mõiste all mõtlen kogu töö vältel nii formaalset kui ka mitteformaalset kuulumist kogudustesse. Ametlik kuulumine EEKB Liidu kogudustesse saab tulla üksnes läbi uskumise, pääste ja usuristimise. See on selge ja seda praktikast ei soovi ma kuidagi kahtluse alla panna, vaid olen sellega igati päri. Kuid kuuluda saab koguduste sekka ka mitteametlikus vormis - näiteks jumalateenistustel aktiivse osalemise; kodugruppidesse, laulukooridesse, erinevatesse tööharudesse kuulumise; lähedaste suhete kaudu koguduseliikmetega ja seda kõike enne, kui liitutakse ametlikult kogudusega. Millist kuulumist konkreetsel juhul mõtlen, saab vaadata kontekstist lähtuvalt.

Uskumise mõiste all kogu töö vältel mõtlen seda teadlikku ja esmast usku Jumalasse, Jeesusesse, kui Päästjasse ja Püha Vaimu. Aga uskumise all mõtlen ka spetsiifilisemat usku kristliku õpetuse seisukohast, kus osatakse enda jaoks põhjendada ja reflekteerida piibellikke seisukohti ja moraalinorme. Uskumine areneb kogu kristliku elu vältel. Jällegi on olemas konkreetne uskumise mõiste konkreetsest kontekstist.

Käitumise all mõtlen koguduste kooskäimisviise; kuulutustööd; viise, kuidas jõutakse mitteusklikeni, aga ka kõiki muid kombeid ja moraalinorme, mida kristlased endale omistavad. Käesolevas uurimuslikus kontekstis saab käitumist vaadelda vaid inimeste väidete põhjal.

Vabakoguduste mõiste all mõtlen selles töös kogudusi, kus ei toimu koguduslik juhtimine "ülevalt alla" stiilis ning kuhu ametlik kuulumine toimub vaid teadliku usuristimise läbi inimese enda otsuse alusel.

Eesmärgist lähtuvalt on töö ülesehituses ülevaade uskumise, kuulumise ja käitumise dünaamikast, kus olen põhilise allikana kasutanud Stuart Murray kirjutisi. Samuti on ülevaade

EEKB Liidust uskumise, kuulumise ja käitumise vahelises dünaamikas, kus olen põhilise allikana kasutanud Toivo Pilli poolt kirjapandut, seejärel uurimuslik osa ja arutelu.

Metoodika – võrdlev uuring eelpool mainitud EKN'i poolt läbiviidud uuringuga, kus enamik küsimusi on jäetud samaks, et need oleks omavahel EKNi küsimustikuga võrreldavad. Küsimusi muudeti vähesel määral, et need oleksid kasutatavad ning arusaadavad EEKB Liiduga seotud inimestele, kirjaliku küsitluse läbiviimisel ja iseseisvaks täitmiseks.

1. Uskumise, kuulumise ja käitumise vaheline dünaamika

Järgnevas peatükis peatun eraldi uskumise, kuulumise ja käitumise teemal ja püüan kirjeldada ka nendevahelist dünaamikat.

1.1. Uskumine

“Mis asi on usk? Tänapäeval ühiskonnas võivad mõned arvata, et usk on irratsionaalsete või mittetõeste asjade pime uskumine. Usk on mõnede arvates nagu poliitilisse parteisse kuulumine - mõnele sobib üks, mõnele aga teine. Kristlus õpetab aga, et usk on Jumala tundma õppimine ja tema armastuse avastamine.”³

Stuart Murray kirjutab, et kirikuvõimu eelsel ajal oli kuulumine usklikele eluliselt vajalik. Ta ütleb, et ehkki nad tunnistasid oma usku sõpradele ja naabritele, ei olnud kiriku kogunemised võõrastele avatud. Need, kes tundsid huvi kristluse vastu, pidid läbi tegema pika ja nõudliku protsessi - kateheesi. Nad pidid läbima suulise õpetuse kristlikust usust ja ennast ette valmistama ristimiseks.⁴

Klassikaliselt on ristimisele eelnev „katseaeg“ olnud kasutusel ka EKB kogudustes, seda eriti nõukogude ajal. Osalt tingituna poliitilisest survest, kuid tegelikult toimis see juba varem. Üheks põhjenduseks oli, et kogudus soovis näha usku pöördunud inimese elu vilju, et veenduda tema usulise pöördumise tõsiduses.

Ehkki tavapäraselt eeldatakse, et usklik inimene kuulub kogudusse, on ka inimesi, kes ei kuulu sinna, kuid kinnitavad, et nad on kristlased ja nende usk on sama kindel kui koguduse liikmetel. Einike Pilli kirjutab oma doktoritöös mitte-institutsioonilisest religioossusest ja selle ilmnemisest eriti alla 40aastaste põlvkonnas. Põhjustena toob ta välja religiooni

---

³ <http://tartumaarja.eelk.ee/2015/08/sugise-leerikool-hakkab/>

⁴ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 13

privatiseerumise, kristliku kiriku mõjujõu vähenemise ühiskonnas, aga ka traditsiooniliste koguduste suutmatuse vastata selle põlvkonna küsimustele tähendusrikkalt ja adekvaatselt.⁵

Varakirikus oli suuline õpetus kristliku usu põhiseisukohtadest ja eluviisist ettevalmistus kuulumisele, ent sellele pidi eelnema pöördumine. Ap 18:8 ütleb: “Sünagoogi ülem Krispus hakkas kogu oma perega uskuma Issandat ja palju korintlasi hakkas Paulust kuulates uskuma ning nad ristiti. “⁶ Igaüks, kes uskus pidi kuuluma kirikusse ehk kogudusse ja uskuma sellesse, mida seal õpetati.

Ajapikku hakati eeldama ka liturgias osalemist, kus tegelikule elule ning moraalile pöörati vähem tähelepanu. Usk muutus formaalsemaks. Kujunesid traditsioonid, millest ka paljud kogudused tänapäeval ei taha lahti lasta. On ju teada, et mida kauem on ühest traditsioonist kinni hoitud, seda raskem ja ka vääräm tundub sellest lahti laskmine. Isegi, kui analüüsides saadakse aru, et sellisel tegutsemis- või õpetusviisil ei ole tegelikult tänapäeval otsest alust, ega ka põhjust. Traditsioonid võivad saada ja kipuvadki saama põhjendamatult pühaks nii koguduses, peres, kui ka riigis ja sellega tuleb ettevaatlik olla. Mitte, et traditsioonid halvad oleksid, aga oluline on alati analüüsida, miks me üht või teist asja teeme ning kas üks või teine traditsioon on edasiviiv jõud või vastupidi.

Murray ütleb, et kuristik selle vahel, mida kiriku liikmed oleksid pidanud uskuma ja mida nad tegelikult uskusid, oli sageli märkimisväärne. Suurenes lõhe ka sõnade ja eluviiside vahel. Kuid ametlikult oli kristlikus kogukonnas uskumine ja kuulumine kohustuslikud. Need, kes kirikuvõimu ajastul olid eriarvamusel ja võtsid omaks peavoolust erinevad uskumused, veendumused või ei soovinud kuuluda ametlikku kirikusse, leidsid end ohtu sattunutena. See vabatahtlik kuulumine ja uskumine, mis iseloomustas varajasi kogudusi, taasilmus keskaja teisitimõtlejate liikumistes.⁷ Näiteks võib täheldada seda lollardite, valdeslaste või anabaptistide juures.

Mida aeg edasi, seda enam näeme, et meie ühiskonnas on järjest vähem end usklikeks nimetavaid inimesi, järjest vähem on usuga kokkupuutuvaid inimesi. Seega, järjest enam on usu suhtes skeptilisi inimesi, kes ise teed usu juurde või koguduste korraldatud üritustele ei

---

⁵ Pilli, E. (2005) *Terviklik elukestva õppe kontseptsioon Eesti protestantlike koguduste kontekstis*. Tartu Ülikooli Kirjastus. lk. 23

⁶ (1997) *Piibel*. Tallinn: Eesti Piibliselts, Ap 18:8

⁷ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 14-15

leia, ega tahagi leida. Usk ei ole paljudele enam vajalik, sest suure tehnikaajastu keskel heaoluühiskonnas elades on elu muutunud nii turvaliseks ja inimesed tunnevad ennast järjest enam ise oma elu kontrollivatena. Seega, kohta Jumalale, kes nende elude üle valitseks, ei taheta jätta. Nii on ka järjest raskem rääkida võõrastele, nende tähelepanu võites, sõnumit Jeesusest Kristusest.

Siiski paljud, kellel pole mingit sidet ühegi kirikuga, tulevad usule läbi individuaalsete suhete kristlastega. See toimub Euroopas ja Põhja-Ameerikas sekulariseerimise kontekstis, ja muidugi misjonimaades. Määravaks on siin lisaks verbaalsele kuulutusele kindlasti kristlaste isiklik eeskuju, head teod – niiöelda viies evangeelium. Viimasel ajal on rõhutatud, et misjonlikuks võtmeks on kristlaste teadlik kuulumine kogukondlikesse võrgustikesse. Suhtlemine naabrite, töökaaslaste, tuttavatega, ehk selliste suhete loomine, mille kaudu saab teisi usule aidata või juhtida. Eeskuju peab võtma Jeesuselt ja tema jüngritelt, kes panustasid palju aega just omavahelistesse suhetesse, mis kandis palju head vilja.

Kahekümne esimese sajandi Euroopas ja Eestis on üha vähem inimesi, kes automaatselt kuuluvad mõnda kirikusse lapsepõlvest peale. Kuulumine kirikusse, millele ei järgne uskumist, on ilmselt kahanev nähtus.

Käesolev töö aga võtab arvesse veel üht inimrühma. Nimelt leidub kirikusse kuulujaid, kes usuvad vaid osaliselt seda, mida nende kirikud ametlikult õpetavad. Murray kirjeldab, kuidas modernismi ajastul peeti kristlust integreeritud ja siduvaks süsteemiks. See tähendas - usuti kas kogu südamest või siis vastanduti selgelt kristlikule õpetusele. Mõnel juhul vastanduti pigem institutsionaalsele kirikule. Postmodernistlikul ajastul kinnitavad paljud mingite kristlike seisukohtade uskumist, kuid ei tunne kohustust kõike uskuda. Sellise tendentsiga puutuvad kokku paljud kirikud erineval moel. On kirikuid, kus leitakse, et see on hirmutav tendents ja manitsevad kõiki, kes sellise arusaama heaks kiidavad. On neid, kes jäävad rahulikuks uskumuste ja erivormide suhtes, kuid rõhutavad usu ja kristlike põhiväärtuste olulisust. Mõned võtavad omaks peaaegu täielikult avatud lähenemise, ilma kindlate piiride ja tuumata. Mõned tervitavad võimalust ümber hinnata traditsioonilisi arusaamu ja võtavad omaks kaasaegsed lähenemised.⁸

---

⁸ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 18

Üldine vaatlus võimaldab väita, et paljud kogudused on aru saanud ja otsustanud, et muutavas ühiskonnas, kus uskumine Jeesusesse Kristusesse, ei ole enam niivõrd iseenesestmõistetav, vaid pigem raske samm tundmatusse, peavad ka kogudused olema valmis muutuma. Ehk siis laskma kuulumise lävepakku niivõrd palju madalamale, et teisejärgulised asjad ei saaks takistuseks inimese usklikuks saamisel. Nii on mitmed traditsioonilised kogudused vaadanud üle oma traditsioonid ja normid, mille täitmist nõutakse kuulujatelt ja võtnud aluseks printsipi rääkida ja nõuda asju, millest räägib Uus Testament ning vaikida selles osas, millest Pühakiri ei räägi. Samuti ollakse valmis muutma oma kooskäimistel toimuvat, käies kaasas ajaga ning ühiskonnas toimuvaga. Mõneks näiteks võib tuua traditsioonilise muusika vahetamise kaasaegse vastu, riietumisnormid koguduste kooskäimistel, kõnepruuk, aga ka kooskäimiste kohtade valik. Nii antakse aru, et nende armsaks saanud traditsiooniliste elementide kaotamine on igal juhul õigustatud, kui see muudab usuvõõraste inimeste jaoks kogudusega liitumist ja usklikuks saamist lihtsamaks.

1.2. Kuulumine

Algkiriku päevil ja ka hilisemal ajal olid uskumine ja kuulumine teineteisest lahutamatud. 19. ja 20. sajandil võib täheldada, et enamik inimesi küll kuulus kirikusse, kuid nende seas oli palju ka neid, kes ei kuulunud enam sinna usu, vaid hoopis traditsioonide, ühiskondliku arvamuse ja perekondlike sidemete tõttu. Murray kirjutab: “Selline sotsiaalne kirikuskäik eksisteerib ikka veel, kuid kaob kindlasti 21. sajandil.”⁹

EEKB Liidu põhikiri sätestab § 8 punktis 4 Liidu tegevuse peamised eesmärgid:

“Usklike ühendamine ja kasvatamine vaimulikult, õpetuslikult ja kõlbeliselt.”¹⁰ Järelikult peab liidu põhikirja kohaselt kuulumisele eelnema uskumine. Minu kodukoguduse, ehk Oleviste koguduse põhikiri ütleb: “Koguduse liikmeks võetakse vastu isikliku kirjaliku avalduse alusel vaimulikult uuestisündinud ja usus ristitud inimesi.”¹¹ Sama põhimõtet väljendavad EEKB Liidu poolt välja antud Piibli õpetuse seisukohad, kus on kirjutatud: “Meie arusaam Kristuse kogudusega ühinemise uustestamentlikust järjekorrast on järgmine:

---

⁹ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 15

¹⁰ <http://ekkleisia.ee/info/ametlikud-dokumendid/262-eesti-ekb-koguduste-liidu-pohikiri>

¹¹ <http://www.oleviste.ee/info/pohikiri/>

Jeesuse Kristuse vastuvõtmine, meelearandus ja uuestisünd, ristimine, kogudusse õnnistamine ja Püha õhtusöömaaja lauas osalemine.”¹²

Praegu ei tähenda kuulumine osalemist jumalateenistustel sama sagedasti kui näiteks 20-30 aastat tagasi. Siis oli üsna tavapärane, et pühapäeval toimusid kogudustes – vähemalt Eesti vabakogudustes - nii hommikused kui õhtused jumalateenistused ja inimesed osalesid innukalt mõlemal. Nüüd loetakse täiesti tavaliseks, kui teenistustel osaletakse iga kahe nädala või isegi kuu tagant. Ka nende koguduseliikmete arv, kes võtaksid endale koguduses regulaarseid kohustusi, näiteks vabatahtlikke püsiülesandeid, väheneb pidevalt. Vanemad generatsioonid on seda märksa innukamalt teinud.

Murray kirjutab, et paljud hoiduvad kiriku liikmeteks saamisest ja liiguvad sagedasti koguduste ja uskkondade vahel. See tendents on Euroopas üsna laialt levinud, kuid selle põhjuste leidmine on keerukas. Välja võib tuua vaid mõned aspektid: perekondlikud kohustused, mis panevad suure koormuse just pühapäevadele, sest siis püütakse leida aega lähedastega olemiseks; töö, mis nõuab enam aega pühendumiseks; erialast tulenev rõõm ja rahulolu, mida paljud leidsid varem kirikus. Kogukonna töös kaasalöömist juhiti varem kiriku poolt, aga nüüd tehakse seda kirikust sõltumata.¹³

Arvan, et oluliseks põhjuseks võib tuua ka ajanappuse, milles meie ühiskond üldiselt elab, kus inimestel ei ole aega enda perede jaoks, puhkuse jaoks, ega ka aktiivse koguduseelu jaoks. Piirideta töö tegemine ja alati kättesaadav olemine on inimesed asetanud olukorda, millest on raske välja astuda. Olen kuulnud, et 1980. aastatel rääkisid teadlased veendunult, et tehnika areng on tulevikus sedavõrd suur, et 20 aasta pärast on inimeste peamiseks probleemiks see, mida oma vaba ajaga peale hakata. Masinad teevad kogu töö inimese eest ära ja seega tuleb vaba aega järjest juurde. Tehnikaareng on selle aja jooksul olnud tõepoolest suur, aga vaba aega on inimestel jäänud järjest vähemaks. Kõik eeldavad, et oled kogu aeg kättesaadav ja oled ka, sest kirjadele saab vastata tänaval jalutades, autos olles, aga ka kirikupingis istudes.

---

¹² Roosimaa, P. ja Tammo, J. (1998)*Piibli õpetus Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu kogudustes* Tallinn: Eesti EKB Liit. lk 32

¹³ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 19

Ringo Ringvee kirjutab oma 2007. aastal ilmunud artiklis, et märksa vähem, kui on uskujaid, on kogudustesse kuulujaid. Inimeste religioossus näib tema väitel olevat suurem, kui soov või valmidus ennast siduda mõne usuorganisatsiooniga¹⁴

Me ei saa ka võrdsustada kirikusse kuulumist kristliku usuga. Selline lihtsustatud arusaam ei ole tänapäeval enam kindlasti tõene. Murray väidab, et paljud kogudused on tegutsenud teadmises, et nende liikmeteks on ka inimesi, kes kuuluvad kogudusse sõltumata nende usulisest küpsusest või informeeritusest. Kogudused, mille põhimõtteks on juba ajalooliselt “uskumine enne kuulumist”, nagu näiteks vabakogudused, muuhulgas EEKB Liit, seisavad silmitsi faktiga, et järjest enam suureneb nende arv, kes soovivad “kuuluda” enne uskumist. Tänapäeval praktiseerivad paljud arenevad või tekkivad kirikud “kuulumist enne uskumist”. Selline lähenemine meelitab enda rüppe kindlate reeglite ja piiridega kirikutest põgenenuid. Need kirikud esindavad paindlikumat lähenemist, lubades inimestel niiöelda kulgeda kiriku poole.¹⁵

Just need kogudused, mis lubavad kuulumist enne uskumist, on ka tänapäeval enimkasvavad kogudused, mille kaudu mitteuskujad uskuma hakkavad. Kuulumise all ei mõtle ma siin kuulumist koguduse nimekirja ega ristimist enne uskumist, vaid suhete kaudu kuulumist koguduse keskele. Mitte ainult jumalateenistustest osavõttu, vaid ka koguduseliikmete eludest osasaamist, jagades nendega seeläbi ka omaenese elu, mida kuulumine lähedasse osaduskonda kindlasti eeldab. Mitmed kogudused on võtnud hoiaku, et enne uskumist võib mitte ainult jumalateenistustest ja koguduseelust osa võtta, vaid aidata kaasa ka nende toimimiseks. Saades seeläbi osa imedest, rõõmust, aga ka õnnistustest, mis käivad kaasas jumalarahva kogunemistega. Seeläbi jõutakse usule järjest lähemale. Taoline praktika on ka usu suhtes kõige skeptilisematel inimestel aidanud hakata uskuma elavasse Jumalasse. Õige pea tehakse juba ka järgmised sammud päästepalve, ristimise ja kogudusse astumise näol.

Murray kirjutab, et on neid, kes väidavad, et kirikuvõimu mudel, mis sidus uskujaid institutsionaalse kirikuga, isegi takistas evangeeliumi kuulutamist ja kehastamist väljaspool kogudust. Vähem intensiivne kuulumine ei ole seepärast probleem, vaid soovitud vabanemine. Kirikuvõimu järgsel ajal on aga küsimuseks, mis tasemel on kuulumine vajalik. Need, kes saavad usklikeks, elavad läbi aeglasema või kiirema pöördumiskogemuse, ei

---

¹⁴ Ringvee, R. (2007) *Eesti ühiskonna religioosne mitmekesisus. Eesti Ajalooõpetajate Selts Suvekooli materjalid (86–92)*. Tallinn: Eesti Ajalooõpetajate Selts

¹⁵ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 11-12

tarvitse suhtuda kuulumisse kui usu vältimatusse väljendusse. Nad ei tunne vastumeelsust kuulumise suhtes, kuid see ei toimu nende jaoks automaatselt. Murray küsib: "Kuidas suhtume sellesse, et paljud kirikud, hoolimata oma õpetusest ja ajaloost, on omaks võtnud, et paljud inimesed tahavad kuuluda enne uskumist?" Oma arutlustes jõuab ta tõdemuseni, et kirikute hooliv suhtumine otsijatesse on tervitatav areng. Kui inimesed soovivad tutvuda kristlusega ja kuuluda koguduse tegevusringi enne, kui nad otsustavad, mida nad usuvad, siis kogudused võiksid sellele vastata kannatlikkuse ja ausameelsusega. Mis juhtub nendega, kes kunagi kuulusid, kuid lahkuvad, ehkki nad usuvad? Tuleb tõdeda, et mõned lahkujad tulevad lõpuks ikkagi kogudusse tagasi. See võib juhtuda paljude aastate möödudes ja nad võivad liituda teistsuguse kogudusega kui see, kust nad lahkusid. Soov kuhugi kuuluda võib sageli kriitika koguduse suhtes või ebameeldiva kogemuse, mis võis omaaegset lahkumist ajendada.¹⁶

Teine mudel, millest Murray kirjutab, on mõnede kristlaste tendents kuuluda vahelduvalt koguduse erinevatesse väljendusvormidesse. See võib tähendada osalemist kahes või enamas koguduses; peamist pühendumist ühele kogudusele, kuid ka teiste sage külastamine; kuulumist hajusasse kristlikku kogukonda või osalemist erinevatel mitteformaalsetel kristlikel kogunemistel. Termin, mida mõned kasutavad selle fenomeni kohta on "portfolio-kogudus", teised kutsuvad seda "voolavaks koguduseks".¹⁷

Rääkisin mõni aeg tagasi ühe naisega, keda enda koguduse teenistuselt koju sõidutasin. Küsides, kuhu kogudusse ta kuulub, nimetas ta ühe Tallinna koguduse nime ja sinna otsa veel mõned koguduste nimed, mis väidetavalt on internetikogudused, kuhu ta samaaegselt kuulub.

Murray ütleb, et kuulumine enne uskumist on klassikaline kirikuvõimu ajastu mudel. Me vajame selliseid hoolivaid kogudusi, kus inimesed, kes veel ei usu, saaksid osaleda, ja kus neile antakse aega otsida ja avastada. Veel on väga oluline, et kogudus ainult ei ootaks, et inimesed tulevad koguduse juurde, vaid kogudus peaks ka ise jõudma inimesteni.¹⁸

Kindlasti on kogudused samal ajal sellised usukogukonnad, kuhu need, kes usuvad saavad ka kuuluda. Julged ja kultuurselt häälestunud kogudused on need, mida vajatakse, et luua kontakti nendega, kes praegu on eemal ja võõrad kogudusele. Praegu vajame põhjalikke

---

¹⁶ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 20-21

¹⁷ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 21-22

¹⁸ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 21-22

jüngerlussuhteid rohkem, kui kunagi varem.¹⁹

Positiivseks näiteks võib siin tuua Tartu Kristliku Risttee koguduse, kes reklaamib ennast koduna kõigile. See on ka nende üks põhimõtetest - luua suhteid ja olla olemas nende jaoks, kes on võõrad usule. Samuti 3D kogudus, mis on otsustanud minna sõna otseses mõttes sinna, kus on inimesed, kes Jumalat ei tunne. Nii kogunevad nad kogudusena ööklubi ruumides.

1.3. Käitumine

Kristlased, kirikuvõimu järgses ajas, peavad kokku leppima, kuidas “olla maailmas”, aga “mitte maailmast”. See ei tähenda pietistlikku taandumist ühiskonnast, vaid värsket mõtlemist selle üle, kuidas kiriku esindajad koos oma väärtustega võivad olla kaasatud poliitilisse ja kultuurilisse debatti ning osaleda kohalikes kogukondades.²⁰ Leian, et kristlased võiksid Jeesuse jüngritena olla esindatud igas eluvaldkonnas - nii poliitikas, meditsiinis, äris, aga ka motomeeste klubides, spordisaalides või muusikute seltskondades. Kristlase misjonipõld on paik, kus ta ise hetkel on. Sellist suhtumist võiksid kogudused oma liikmetele õpetada.

Murray kirjutab, et Apostlite tegude 11. peatükk kirjeldab topeltpöördumist – pöörduvad mitte ainult Korneelius ja tema pere, vaid ka Peetrus ja Jeruusalemma kirik. Üks pöördumine tähendab usku Kristusesse, kuid teine pöördumine viib noore kristluse mittejuutide ehk paganate juurde. Pöördumisega kaasneb paradigma muutus, maailma nägemine teisel kujul. Kus iganes misjon tähendab pigem evangelismi, mitte usuliste normide pealesurumist, seal toimuvad kahekordsed pöördumised. Pöördumine tähendab uskumist ja kuulumist. See hõlmab pühendumist loole ja kogukonnale. Kuid see tähendab ka käitumist viisil, mis on kooskõlas selle looga ja tugevdab selle kogukonna elu ja tunnistust.²¹

Tartu Kristliku Risttee koguduse pastor Peep Saar tavatseb rääkida kolmest pöördumisest, mis moodustavad jüngerluse keskkonna:

1. **Pöördumine Jeesuse juurde**, kus inimene otsustab, et enam ei valitse tema, vaid Jeesus tema üle. Arusaamast, et päästjaks on raha, hea toimetulek ja kõik muu maine, saab veendumus, et Päästja on Jeesus. Teda intervjuerides toob ta enda elu põhjal

---

¹⁹ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 26

²⁰ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 24

²¹ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 31-33

näite: “Minu jaoks oli tohutu kergendus, kui ühel päeval mõistsin, et olen narakas. Aga narakas, keda Jumal armastab tohutult palju. Olin siis umbes 10 aastane, ning sellel hetkel muutus usk minu jaoks vanemate usust minu enda isiklikuks suhteks Jumalaga läbi Jeesuse Kristuse.”

2. **Pöördumine missiooni juurde**, kus inimene saab aru, et Jumal on kutsunud teda millegi enama jaoks, kui lihtsalt kristlasena enda eesmärkide nimel elama, et kunagi taevasse pääseda. Ta kirjeldab seda pöördumist enda elu põhjal: “Mäletan päeva, mil Jumal murdis mu südame Tartu linna elanike pärast. Olin siis kahekümnendates tarkvarateaduste tudeng, kellel oli selge siht saada edukaks. Ja siis korraga hakkasin nägema inimeste silmi, kes mulle tänavatel vastu kõndisid. Nendes ei paistnud lootust ja rõõmu. Korraga tundsin ma nii selgelt, et ühel päeval küsib Jumal minu käest, et mida mina tegin oma linnas, oma inimeste keskel, selleks et hea sõnum lootusest ja vabadusest võiks leida veel paljusid.”
3. **Pöördumine kogukonna juurde**, kus kristlane, kes arvab, et tal ei ole peale Jeesuse teisi vaja, saab ühel hetkel selguse, et ta on osa kogukonnast. Ta on see, kes aitab mõista ja kelle abil saab näidata/tutvustada Jeesust ka teistele. Oluline on ka ära tunda, et mitte ainult see kristlane ei vaja teisi, vaid ka kogukond vajab teda.²²

Murray kirjutab, et kirikuvõimu ajal uuriti käitumist vaid siis, kui see muutus skandaalseks või sotsiaalselt laastavaks. Katehhees keskendus õpetusele ja liturgiale, mitte eetikale. Eetiline õpetamine kippus tulenema pigem Vanast Testamendist kui Jeesuse elust ja õpetusest. Kristlase käitumist võrdsustati sotsiaalse aktsepteeritavusega. Olla kristlane, tähendas vastata ühiskondlikele üldtunnustatud normidele. Ta lisab, et evangeelse suunaga kogudused on aga üha kindlamal seisukohal, et kirik 21. sajandi alguses ei saa ignoreerida “käitumist”. Kahtlevas kultuuris peab usku välja elama ja tõeks tegema, kui tahetaks, et ka teised sellesse uskuma hakkaks. Kultuuris, mis liigub eemale kristlikest väärtustest, on kirikul uus võimalus ja vastutus evangeeliumi ehedalt kuulutada. See ei tähenda legalismi ja moralismi, vaid kogudusi, mis elavad välja selle loo mõju – Jeesuse väge, mida nad kuulutavad. See võib tähendada üleskutset õppida ehedat jüngerlust või osaleda kristlust tutvustavates programmides, mille abil pöördunud õpivad Jeesust järgima. Katehhees tuleb tagasi. Tänapäeva katehhees ei saa jääda intellektuaalseks harjutuseks, vaid peab uurima „käitumist“ palju sügavamalt. See hõlmab mentorluse, praktika ja vastutuse protsessi.²³

---

²² Kirjalik intervjuu Peep Saarega 13.04.2016 e-posti teel

²³ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 34-36

Õppida kristlasena käituma, on muutumise küsimus - elukestev ja mitmejärguline. See pakub õppimise võimalusi kõigile asjaga seotud inimestele. Korneliuse pöördumine pani uued teemad juudi kristlaste agendasse. Algselt nad mõtisklesid, millist käitumist nõuda pöördunutelt ja kavandasid esialgse vastuse (Ap. 15, 5, 19-20). See palve- ja mõttetöö aitas neid teha vahet kultuuri normide ja kristlasele sobiva eetilise käitumise vahel. Antud küsimus ei ole kaotanud oma tähendust tänapäevalgi.²⁴

1.4. Dünaamika kolme komponendi vahel

1944. aastal kirjutab Dietrich Bonhoeffer vanglast oma ristilapsele: ”Kui sina suureks kasvad, on kiriku kuju ehk vägagi muutunud. Ei ole meie asi seda ennustada, aga saabub see päev, mil inimesi kutsutakse Jumala Sõna väljendama nõnda, et maailm seeläbi muutub ja uueneb. See saab olema siis uus keel, võib-olla üldsegi mitte religioosne, kuid vabastav ja lunastav, nii nagu oli Jeesuse enese keel, uue õiguse ja tõe keel, mis kuulutab Jumala rahu inimestega.”²⁵

Einike Pilli kirjutab oma doktoritöös, et kui rääkida kirikust võõrandumise teguritest, siis võib välja tuua inimeste ajanappuse, tehnikaajastu, ühiskonna üldise industrialiseerumise, aga ka linnastumise ja rahvastikum muutuste tegurid. Euroopas võib rääkida ka paljude religioonide mõjust kristluse asemel²⁶. See on üheks põhjuseks, miks me ei saa eeldada inimeste automaatset tagasipöördumist kristluse juurde, ehk uskumist enne kuulumist. Kuna erinevaid usundeid on meie ühiskonda tekkinud väga palju, siis ollakse kõige suhtes muutunud skeptilisemaks. Sellepärast on oluline rääkida uskumise ja kuulumise vahelisest dünaamikast ning nende koosmõjust inimese kristliku usu juurde pöördumise protsessis. Aitamaks tal veenduda, mis on see niinimetatud päris asi, aidata leida see õige sadade valede seast nii, et ta võiks hakata uskuma.

1990. aastatest rääkides oli Murray üks peamisi tähelepanekuid, et inimesed jõuavad usuni pigem järk-järgult liikudes kui äkki ja ootamatult. Kogudused, mis varem eeldasid pöördumist kriisi või raskuste ajal, tõdesid nüüd, et toimuvad võrdselt pöördumised ka protsessipõhiselt. See on toonud kergendust paljudele kristlastele, eriti evangeelse suunaga kogudustes, kus on

---

²⁴ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 34-36

²⁵ Saard, R. (2005) *Euroopa üldine kiriku ajalugu selle algusest kuni tänapäevani*. Tallinn: Argo. lk. 397

²⁶ Pilli, E. (2005) *Terviklik elukestva õppe kontseptsioon Eesti protestantlike koguduste kontekstis*. Tartu Ülikooli Kirjastus. lk. 22-23

oluline teada päästmise täpset aega. Mõned mõtlesid selle kuupäeva lihtsalt välja, et peletada kahtlusi nende tõelisest päästmisest. Uus paradigma on julgustanud kogudusi saamaks hoolivamaks, vastuvõtlikumaks, kaasavamaks ja kannatlikumaks.²⁷ See aga on omakorda kaasa toonud uue tõdemuse: vabakogudustes on suurem osakaal „kuulumisel enne uskumist“ võrreldes varasemate aastakümnetega.

On kahte sorti faktoreid, mis Murray arvates on ajendanud “kuulumist enne uskumist” neis kogudustes ja kirikutes, mis eelnevalt nõudsid, et usk peab eelnema kuulumisele:

1. Postmodernismis on inimesed institutsioonide suhtes umbusklikud või kahtlustavad. Nad on rohkem huvitatud sellest, kas usk on ka praktiliselt toimiv või pigem on see teoreetiline tõsiasi. Seega on kuulumine enne uskumist vajalik, et testida, kas kristlased elavad oma kogukonnas seda välja, mida nad väidavad tõe olevat.
2. Tänapäeva Euroopas ja Eestis on teadmine kristlusest piiratud. Inimesed vajavad rohkem aega, et mõista evangeeliumi ja sellele reageerida. Enamgi veel, kiriku kultuur on võõras, seepärast on uuriv osalus ohutum ja kindlam kui kohene pühendumine.²⁸

On inimesi, kes usuvad, kuid ei ole kunagi ühtegi kogudusse kuulunud. Teised jälle kuuluvad, aga ei ole veel uskuma hakanud. Kolmandad usuvad ja kuulusid, kuid enam ei kuulu. Neljandad usuvad ja kuuluvad. On ka neid, kes usuvad ja arvavad, et nad kuuluvad, sest nad on koguduse liikmeks saanud, aga tegelikult ei ole kunagi kogenud seda lähedast koguduse tunnet, mis tähendab hoolida üksteisest, mis tähendab jagada oma rõõme ja muresid teiste kuulujatega, mis tähendab jagada enda elu teistega ja saada osa teiste eludest, mis tähendab kasvada vaimulikult koos oma kogudusega, tehes seda, milleks Jeesus meid kutsus. On palju kogudusi, millega on võimalik liituda, aga jääda anonüümseks - see on justkui sündida perre, kus keegi sinu vastu huvi ei tunne. Keegi ei küsi, kuidas sul läheb, ei huvitu, kas sa üldse koju õhtul tuled ja kas sinuga on kõik korras. Minu üks sõber ütles mulle, et pikka aega oli ainuke inimene, kes märkas, et ta kirikus käib, ühe kirikuteele jääva restorani „sisseviskaja“, kes teda pühapäeviti ainsana tervitas.

Usun, et see ei olnud Jeesuse algne mõte kogudusest. Pigem on see aja jooksul kujunenud üks koguduse mudelitest, kus on võimalik käia ja saada osa liturgiast, aga on võimalik jääda anonüümseks nii, et sa justkui kuulud, aga tegelikult ei kuulu.

---

²⁷ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 11

²⁸ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 12

Murray kirjutab, et enamik kogudustest lahkujaid usuvad ikka edasi, kuid ei leia enam, et kuulumine soodustaks jüngriks olemist.²⁹

Sekulaarsetes ühiskondades on siiski ilmne, et suur osa inimestest ei kuulu, ega ka usu.

Murray hinnangul on 2030. aastaks kristlik kogukond Euroopas palju väiksem kui see on praegu. Samuti väheneb tõenäoliselt nende arv, kes usuvad ilma kuhugi kuulumata. Ebaselgeks jääb aga suhe uskujate vähenemise ja kuulujate vähenemise vahel. Kuulumise ja uskumise vahelises dünaamikas on oluline vastuvõtlik hoiak otsijatele, kes veel ei usu, aga tahaksid kuuluda. Seeläbi on võimalik tänapäeva mitteuskujatel leida tee Jumalani. Samas tuleb ettevaatlik olla, et kuulujate ja mitteuskujate osakaal ei läheks suuremaks, kui uskujate oma. Sellisel juhul võib see hakata mõjutama hoopis kogudust. Ka meil on näiteid sellest, kus isegi mõne koguduse juht küll kuulub, aga ei usu. Siin tuleb meelde Jeesuse öeldud tähendamissõna: “Ega pime suuda pimedat juhtida teel? Eks nad mõlemad kuku auku?”³⁰

Kuulumine enne uskumist võib püsida, kuid kuulumine, kui sellele ei järgne uskumist, ilmselt kaob. Kirikud – ükskõik, kas selle all mõeldakse institutsioone, rajatise või kogudusi – on oma kultuurilt sekulaarses ühiskonnas kui võõramaalased. Neid tuntakse arhitektuurse pärandi tõttu ja teadvustatakse nende mõju lääne kultuuri arengus. Kuid lõhe kiriku kui elava usu, kogukonna ja teiste inimeste vahel saab ilmselt olema veelgi suurem kui praegu. Varem oli inimestel mingigi aim ja teadmine kirikust. Nüüd on mitte-kirikuinimesed kiiresti üle võtnud positsiooni kirikuinimeste üle.³¹

Usun siiralt, et siin ei saa süüdistada ainult inimeste usuleigust, maailma üldist arengut ja muid selliseid faktoreid, millel on kindlasti oma roll ja osa. Peame ka kristlastena peeglisse vaatama ja küsima, kas Jeesuse antud suur misjonikäsk oma jüngritele, on olnud meie koguduste peamiseks eesmärgiks ja sihiks, lammutades kõik seinad, mis selle visiooni järgimast takistavad. Või oleme mugandunud oma soojades kogudusehoonetes, otsides ennekõike isiklikku pühitsuselu ja Jumala ligiolu - pigem tõmmates kirikuksed kinni, kartuses, et “maailm” kogudusse tungib. Arvan, et siin on usurahval aja jooksul päris palju märgist möödalaskmisi olnud. See on kindlasti koht, mida peaksid kogudused analüüsima enda otsuste tegemisel. Kas kõikide rahvaste, kaasaarvatud meie enda rahva, jüngriteks tegemine, on meie koguduste peamine eesmärk. Püüdlus, mille ümbert me kõik kallid

---

²⁹ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 19

³⁰ (1997) *Piibel*. Tallinn: Eesti Piibliselts, Lk 6:39

³¹ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 23-24

traditsioonid, dogmad, aga ka liigselt kõrged eetilised ja moraalsed piirid oleme valmis lammutama, kui mõni nendest hoiab meid tagasi täitmast seda läkitust?

Keeruline suhe uskumise ja kuulumise vahel viitab Murray hinnangul sellele, et meil võib vaja olla erinevaid kategooriaid, et kaardistada kogudusest võõrandumise astmeid, mida on kogetud kirikuvõimu hilistel aastatel või kirikuvõimu järgsel ajal:

- “pool-kirikulised” on need, kellel on mingi side kogudusega ja kes aeg-ajalt osalevad koguduse tegevustes, kuid täielikult ei kuulu
- “kirikust lahusolevad” on need, kellel on mingi teadmine kogudusest, kuid üldiselt ei pea nad kogudust atraktiivseks.
- “kiriku eelsed” on need, kel pole eelnevat koguduse kogemust, kellele koguduse kultuur on võõras ja koguduse keel on arusaamatu
- “kiriku järgsed” on need, kes on erinevatel põhjustel ja tihti ka pärast pikki osalusaastaid otsustanud koguduse hüljata
- “kiriku vastased” on need, kel on isiklikud või ideoloogilised vastuväited koguduse kultuurile ja võibolla ka kristlusele³²

Murray lisab, et see keel on problemaatiline ja liigitab hoiakud rohkem koguduste vastu kui kristliku usu vastu, rohkem kuulumise kui uskumise vastu. Mida aeg edasi, seda rohkem need eelpool kirjeldatud kategooriad vähenevad. Sellel on tõsised tagajärjed kogudustele, mille evangeelsed strateegiad keskenduvad poolkirikuliste ja kogudustest lahusolevate inimeste usulisele elavdamisele või misjoneerimisele. Selles kontekstis läheb tõenäoliselt tarvis elus avalduva ja „inkarnatsioonilise“ kristluse misjonistrateegiaid, et jõuda kiriku eelsete ja kiriku vastaste inimesteni. Selle inimrühmaga suheldes aga on vähe kasu lähenemisviisist, mis kinnitab, et “see on vastus” või “üks suurus sobib kõigile”.³³ Misjon sekulaarses ja postmoderniseerivas ühiskonnas on elujõuline vaid dünaamilise, paindliku ja pikameelse protsessina.

Üheks ohuks on ka Jumala niinimetatud raamidesse paigutamine, arvates täpselt teadvat, kuidas Jumal tegutseb ja milline lähenemine on õige. Tihtipeale võetakse inimesteni jõudmiseks kasutusele varasemad kogemused, mis senini on hästi toimunud. Viis, kuidas ja mille kaudu tulid inimesed usule 20 või 50 aastat tagasi, ei pruugi toimida tänapäeval.

---

³² Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 25

³³ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 26

Jüngerlusest rääkides rõhutab Murray, et pöördumine on oluline, kuid üleskutse sellele ei saa toetuda reklaamivõtetele. Jüngerluse teekond, millele usuline pöördumine viib, peab olema osaks nii nende elus, kes evangeelse kutse edastavad, kui nende jaoks, kes kutse vastu võtavad. Pöördumine on paradigma muutus, mis stimuleerib elamise ja mõtlemise uusi viise. Pöördumine on mitmetahuline ja elukestev. Selline arusaam pöördumisest muudab evangelismi sisu. Peetruse sõnad Ap 10:34-35 toetavad seda mõtet: “Nüüd avas Peetrus oma suu ja ütles: „Tõepoolest, nüüd ma mõistan, et Jumal ei ole erapoolik, vaid talle on vastuvõetav iga rahva hulgast see, kes teda kardab ja teeb õigust.“ Need sõnad on alandlikud, tänumeelsed ja suunatud sama palju talle endale kui Korneeliusele. Uue Testamendi tunnistus on järjekindel - pöördumine on otsustava tähtsusega ehitamaks kristlikke kogukondi.³⁴ Aga selle tähendus ületab patuse palve lugemise hetke või eestpalve tulemise kogemuse. See on osa jüngerlusest, mitte lihtsalt täpselt määratletud usulise muutumise punkt.

Kuulumise ja uskumise omavahelistest suhetest rääkides tõstatab Murray märkimisväärseid misjonlikke ja pastoraalseid küsimusi:

1. kui adekvaatne on võrdsustada kristlasi üksnes nendega, kes kuuluvad kirikusse
2. kuidas toetada ja tähtsustada nende usu teekonda, kelle pöördumine kulgeb järkjärguliselt
3. kuidas luua kogudusi, mis ustavalt ja ligitõmbavalt muudavad lihaks evangeeliumi, mida nad kuulutavad
4. kas ja kuidas asetada esikohale põhiväärtused koguduses, mitte lihtsalt rõhutada piiride säilitamist ja kindlustamist.

Need on teemad, millele tänapäeva kogudused, vähemasti vabakogudused, peavad hoolikalt tähelepanu osutama.³⁵

Uskumise, kuulumise ja käitumise kohta kokkuvõtvalt ütleb Murray, et need ei ole eraldiseisvad etapid, vaid teekonna erinevad dimensioonid, milles kõik Jeesuse järgijad on palverändurid. Kuulumine mõjutab, mida me usume ja kuidas me käitume. Uskumine muudab meie käitumist ja süvendab meie kuulumist. Käitumine suurendab meie identiteeti kogukonnaga ja kinnistab, mida me usume. Tänapäevased evangeelse suunaga kogudused, mis püüavad ületada kirikuvõimu paradigmas sündinud kogudusekultuuri, ei pruugi

---

³⁴ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 33

³⁵ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 12

olla struktureeritud ja täpselt korrastatud. Pigem on nende arengus omavahel põimunud uskumine, kuulumine ja käitumine – kõik see on jätkuvas liikumises ning arengus.³⁶

Uskumise, kuulumise ja käitumise dünaamika üle jätkan arutelu EEKB Liitu puudutavas peatükis, kus tuleb juttu sellest, kuidas EEKB Liidu juhtfiguurid on püüdnud uskumise, kuulumise ja käitumise vahel navigeerida läbi EEKB Liidu ajaloo.

---

³⁶ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 35

2. Eesti usulised liikumised uskumise ja kuulumise vahelises dünaamikas

Tänapäeval on Eesti usuline maastik kirju ja võib öelda, et läheb järjest kirjumaks. Erinevad usulised liikumised jõuavad siia kõikvõimalikest suundadest, usundid segunevad omavahel. Seega ei saa rääkida uskumise ja kuulumise vahelisest dünaamikast ainult kristluse puhul. Võtame või näiteks Eestis järjest populaarsust koguv joogakultuur ja sellega kaasnev filosoofia. Samuti on tavaline mitmete võitluskunstide puhul, et alustatakse praktiseerimisest, mida mingis mõttes võib ju ka nimetada kuulumiseks, seejärel hakatakse huvituma selle praktika taga olevast filosoofiast ning sealt on jõutud ka usuni. Kuigi kristlik usk on Eestis levinuim, on siin kanda kinnitanud juba arvestatav hulk teiste usundite kogukondi.

ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis on inimõiguste põhivabadusena toodud välja usuvabadus (artikkel 18):

“Igaühel on mõtte-, südametunnistuse ja usuvabadus; see õigus kätkeb vabadust muuta oma usku või veendumusi, samuti vabadust kuulutada oma usku või veendumusi nii üksi kui ka koos teistega, avalikult või eraviisiliselt õpetamise, tava, kultuse ja kombetalituste kaudu.”³⁷

Samuti on 1992. aastal vastuvõetud Eesti Vabariigi põhiseaduse paragrahvis 40 toodud välja igäühe usuvabadus:

“Igaühel on südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadus. Kuulumine kirikutesse ja usuühingutesse on vaba. Riigikirikut ei ole. Igaühel on vabadus nii üksinda kui ka koos teistega, avalikult või eraviisiliselt täita usutalitusi, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust.”³⁸

Eestis oli 2007. aastal registreeritud üle 500 usulise ühenduse. Nende seas, lisaks kristlikele kogudustele, olid esindatud teised suured maailmareligioonid, nagu näiteks islam, judaism, budism, hinduism, aga ka Eesti päritolu maa- ja taarusk.³⁹ Seega on Eestimaal lisaks

---

³⁷ <http://www.vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon>

³⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>

³⁹ Ringvee, R. (2007) *Eesti ühiskonna religioosne mitmekesisus. Eesti Ajalooõpetajate Selts Suvekooli materjalid (86–92)*. Tallinn: Eesti Ajalooõpetajate Selts

paljudele mitteametlikele usulahkudele arvestatav hulk uskujaid, kes kuuluvad erinevate religioonide usuühendustesse.

Ringo Ringvee kirjutas 2007. aastal ilmunud artiklis, et Eesti ühiskond on religiooni suhtes salliv seni, kuni see on igäühe enda veendumus ning ei välju niiöelda koduseinte vahelt - viidates näiteks üldhariduskoolide religiooniõpetuse teemalistele debattidele. Veel lisab ta, et usulised ühendused Eestis on suurimad kodanikuühendused, millega jõuavad suuruselt sammu pidada vaid korteriühistud.⁴⁰

Seega aktsepteerib ühiskond kristluse puhul uskumist ja kuulumist. Samas aga käitumist, kui usu praktiseerimist, mis kristluses tähendab ka suures osas mitteusklikele rõõmusõnumi kuulutamist, aktsepteerib ühiskond juba oluliselt vähem.

2.1. Uskumist, kuulumist ja käitumist mõjutavad tegurid Eestis, ajaloolises perspektiivis

Enne, kui loodi Eesti riik, iseseisvus Eesti luterlik kirik. Luteri kogudused koondati üheks kirikuks ja 1919. aasta põhikirjaga võeti suund, mis tähendas riigist lahutatud kirikut.⁴¹

Siiski oli oma suure liikmeskonna tõttu nii Eesti Evangeelsel Luterlikul Kirikul kui ka Eesti Apostlik-Õigeusu Kirikul aastail 1934–1940 õiguslik eristaatus. Seetõttu on nii mõnigi kord nähtud luterlikus kirikus ekslikult “riigikirikut”.⁴² Eesti õigeusu kirik iseseisvus Moskva patriarhaadist 1917. aastal ning aastal 1926 kinnitati Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku põhikiri.

Vabakogudused, nagu näiteks baptistid, evangeeliumi kristlased, metodistid, priilased, adventistid ja irvinglased, said esimesel iseseisvusajal märksa suurema tegutsemisvabaduse, kui neil oli olnud Vene valitsuse all. 1920.-1930. aastatel lisandusid vabakoguduste nimekirja ka näiteks nelipühilased, teistest uutest usuliikumistest aga näiteks Jehoova tunnistajad, taarausulised jt.⁴³

Toivo Pilli kirjeldab Eesti Vabariigi algaastaid, mil oli üsna selge suhtumine, et teiste konfessioonide liikmete puhul oli tegu niiöelda õigest teest kõrvalekaldujatega. Siiski ei takistanud selline tõekspidamine suhteliselt soojade omavaheliste suhete loomist erinevate

⁴⁰ Ringvee, R. (2007). *Sallivus ja religioon Eestis*. Virumaa Teataja.

⁴¹ Salo, V. ja Sild, O. (1995) *Lühike Eesti kirikulugu*. Tartu. lk 120

⁴² <http://stage.estonica.ee/et/Kultuur/Usuelu/Luterlus/>

⁴³ Altnurme, L. (2006) *Kristlusest oma usuni*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. lk. 51-52

konfessioonide vahel, seda küll peamiselt rohujuure tasandil. Üheks näiteks oli 1920. ja 1930. aastate Eestis alliansstöö, mis väljendus iga-aastaste konverentside korraldamises. Koostööd tehti ka rahvusvahelisel oikumeenilisel areenil. “Üldiselt mõisteti Teise maailmasõja eelses Eestis oikumeeniat kui samalaadse usutraditsiooni tunnustamise protsessi.”⁴⁴

1934. aasta rahvaloendusel küsiti Eesti inimestelt muuhulgas, millise usu nad omaks võtavad. 78,2% pidas omaks luteri usku, 19% inimestest õigeusku, baptiste, adventiste, metodiste ja evangeliste oli 1,5%, ilma usuta inimesteks nimetas ennast kõigest 0,7% inimestest. Seega 98,7% inimestest pidas ennast selle rahvaloenduse järgi kristlasteks ehk uskujateks.⁴⁵ Kui paljud sellest 98,7%, kes nimetasid ennast tollel ajal uskujateks, ka tegelikult kuulusid, või kuivõrd oli kuulumine ja uskumine formaalne, jääb selgusetuks. Ilus fakt, et pea kõik Eesti inimesed olid 1934. aastal kristlased, ei tähenda automaatselt, et tegu oli tõsiusksete inimestega, kes uskusid, kuulusid ja ka käitusid kristliku õpetuse ja põhimõtete järgi. Siiski, vanemate inimeste meenutustes võib järeldada, et sellel ajal oli ka tõsiusklikest pühendunud kristlaste osakaal Eestis päris suur. Kui Eesti okupeeriti Nõukogude vägede poolt, hakati religiooni pidama vaenulikuks nähtuseks. Seda hakati naeruvääristama meedias, teatris, kujutavas kunstis ja ilukirjanduses.⁴⁶

Toivo Pilli kirjeldab Nõukogude aega, mil usuühendustelt võeti juriidilised õigused, keelati kristlik laste- ja noorsootöö, usuõpetuse andmine koolides, kirjastustegevus ning diakoonia- ja misjonitöö. Võimude tagakiusu said tunda lisaks vaimulikele ka tavalised pühendunud usklikud. Neile tehti takistusi hariduse omandamisel, korteri ja töökoha saamisel. Lisaks muudele asutustele hakati pidama usuvastaseid loenguid ka kultuurimajades, keelatud oli tuua üle piiri usulist kirjandust, eriti Piibleid, samas soodustati suurel hulgal ateistliku kirjanduse tootmist. Jõuluõhtutel korraldati valveaktsioone, et takistada õpilastel kirikusse minna. Religiooni prooviti seostada rumaluse ja vägivallega. Samal ajal käis aga riigireligiooni ehk punausu rajamine, mille eesmärk oli pakkuda aseainet senisele religioonile. Algas ühiskonna kiire sekulariseerumine ning rahva eemaldumine kristlikest kogudustest. Punausklike siiski eestlastest ei saanud. Kujunenud olukorras olid kristliku sõnumi levitamisel kõige sitkemat vabakogudused, sest neil oli kogemus kristliku sõnumi levitamisel vaenulikus keskkonnas.

---

⁴⁴ Pilli, T. (2009) “*Vabakirikute oikumneelised suhted*”, *Eesti oikumeenia lugu*. Tartu/Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu. lk 96

⁴⁵ Reiman, H. (1935) *Kirikuelu 1930-34 – Eesti Statistika, nr. 158-169*. Tallinn: Riigi Statistika Keskbüroo. lk. 126

⁴⁶ Ringvee, R. (2007) *Eesti ühiskonna religioosne mitmekesisus. Eesti Ajalooõpetajate Selts Suvekooli materjalid (86–92)*. Tallinn: Eesti Ajalooõpetajate Selts

Näiteks korraldasid vabakogudused lastele hoolikalt ettevalmistatud pühapäevakoole sünnipäevapidude sildi all, kooriproovidega kaasnenud palvustest kujunesid noorteõhtud. Kristlikud pulmameod, aga ka matused, olid evangeeliumi kuulutamise paikadeks, mille läbi tuli kogudustesse uskujaid ja kuulujaid. Pilli lisab, et see oli ka periood, mil Oleviste koguduses algas Effataa liikumine, kus juba mõnda aega olid toimunud kooriõhtud, aga mille lahutamatuks osaks sai hiljem ka palvetamine haigete eest. Rein Uuemõis, üks Effataa liikumise juhte, veendus Soome Vabakiriku juhi Tapio Nousiaineni seisukohtadega tutvudes, et evangeliseerimise väga oluliseks osaks on tervenemise eest palvetamine, millega oldi Oleviste koguduses seni väga ettevaatlikud oldud.⁴⁷

Tom Kraeuter on kirjutanud Effataa liikumisest raamatu, kus ta kirjeldab, et Effataa õhtutel oli põhirõhk muusikal, eestpalvel ja vaimulikul sõnumil, mis oli lihtne ja kergesti mõistetav. Sõnum keskendus suures osas inimese patule ja räägiti, et ka väikesed patud on patud ja et iga patt, suur või väike, lahutab inimest Jumalast. Jeesus aga toob andestuse, vabanemise nendest pattudest. Effataa liikumise läbiviijate sõnul oli väga oluliseks nimetatud liikumise tekkimise põhjuseks, et läbiviijatel endil oli väga suur igatsus Jumala järele. Nii hakati koos käima üksteise kodudes, et olla ühises palves, mis kestis tunde. Seal mitte ainult ei palvetatud, vaid pihiti üksteisele, tunnistati oma patte. Saadi kokku õhtuti peale tööd, aga ka öösi. Jumal vastas nende palvetele suuremalt, kui nad oodata oskasid. Inimesed, kes tulid nendele koosolekutele, ei olnud mitte ainult erinevaist Eesti paigust, vaid ka palju kaugemalt. 1977. aastal helistas keegi laupäeva hommikul Rein Uuemõisale ja ütles, et Oleviste kiriku ümber on kogunenud sajad vene rahvusest inimesed. Nad olid kokku tulnud erinevatest Nõukogude Liidu paikadest, et osaleda laupäevaõhtusel Effataa koosolekul. Ajastul, mil ei olnud interneti ega ka muud liiki massimeedia kaudu info levitamise võimalusi, hakkas nendel õhtutel iganädalaselt järsku Olevistes koos käima sadu ja sadu inimesi Lätist, Leedust, Valgevenest, Ukrainast, Venemaalt ja paljudest teistest kohtadest. Inimesi tuli isegi Musta mere äärest ja Jaapani piiri lähelt Kamtšatkalt, mis on väga pikk maa tulemaks ühele laupäevaõhtusele jumalateenistusele. Mõned neist kuulsid Effataa õhtutel toimunud imedest inimeste käest, teised väitsid, et olid saanud Jumalalt ilmutuse või unenäo, et tuleb minna linna nimega Tallinn ja otsida üles selline koht.⁴⁸

Tõepoolest, neid lugusid, kuidas inimesed tulid tuhandete kilomeetrite kauguselt ja said

---

⁴⁷ Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 40-42

⁴⁸ Kraeuter, T. (2012) *The Great Soviet Awakening: The True Story the West Was Never Told*. Hillsboro: Training Resources, Inc. lk 17-51

täidetud Püha Vaimuga ning palve peale haigustest terveks, võib kuulda suure innu ja kirega rääkimas tänagi paljusid. Need on ühel või teisel viisil nende õhtutega kokkupuutunud inimesed. Effataa õhtute mudelit võeti eeskujuks ka teistes kogudustes. Selle liikumise kaudu on rajatud kogudusi Venemaal, Ukrainas, aga ka Ameerika Ühendriikides, mis tegutsevad elujõuliselt ka tänapäeval.

1985. aastal, kui Mihhail Gorbatšov kuulutas välja suuna ühiskonna liberaliseerumisele, käivitus rahvaliidumine, mis väljus peagi võimude kontrolli alt. Selle aja sündmuste keerises tegid inimesed tohutu intensiivsusega kõike seda, mis oli olnud enne keelatud, sealhulgas eirati Nõukogude seadustega kehtestatud tegevuspiiranguid usuühendustele. Pastorid esinesid meedias vaimulike sõnumitega, vaimulikku kirjandust hakati avalikult levitama. Valitses tõeline usubuum, kus inimesed hakkasid käima uudistamas traditsioonilistes kirikutes, vabakogudustes, aga ka tekkivates uusususunditega seotud gruppides. Selle murranguaja puhul oli tegemist ka kriisiga, sest üks ühiskondlik kord ja koos sellega terve elukorraldus varises kokku, teine polnud veel jõudnud välja kujuneda. Seetõttu oli ilmselt paljudel inimestel identiteedikriis, mis viis inimesi otsingutele rahvusluses, aga ka erinevates religioossetes traditsioonides. Siin võib peituda ka põhjus, miks religioossete teemade vastu oli huvi väga suur. Igasugused usulised aktsioonid tõmbasid suurel hulgal rahvast kokku, kuid nende ühenduste liikmeks astusid väga vähesed.⁴⁹ Ka seni mitteametlikult tegutsenud usutraditsioonid alustasid sellel ajal avalikku tegevust (näiteks Jehoova tunnistajad ja moslemid), aga siia saabusid ka uued usuliikumised, nagu mormoonid ja transtsendentaalse meditatsiooni esindajad. Lisaks muidugi mitmed karismaatiliste kristlaste liikumised.⁵⁰

Oikumeenilised suhted toimusid Nõukogude okupatsiooni ajal peamiselt kolmes valdkonnas: kiriklike delegatsioonide kohtumised, teoloogiline töö, kirikute koostöö (nt palvenädalad, noortetöö jne).⁵¹

2. märtsil 1989. a allkirjastasid 6 kiriku ja koguduste liidu juhti Eesti Kirikute Nõukogu asutamisdokumendi.⁵² Raske on alahinnata Kirikute Nõukogu rolli Eesti oikumeenia loos. Meie tihe läbikäimine, ühised teenistused ning üritused on unikaalsed kogu maailmas ja neid

---

⁴⁹ Altnurme, L. (2006) *Kristlusest oma usuni*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. lk. 80-83

⁵⁰ Ringvee, R. (2007) *Eesti ühiskonna religioosne mitmekesisus. Eesti Ajalooõpetajate Selts Suvekooli materjalid (86–92)*. Tallinn: Eesti Ajalooõpetajate Selts

⁵¹ Kaldur, P. (2009) *Eesti oikumeenia lugu*. Tartu/Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu. lk 114

⁵² Saard, R. (2009) *Eesti oikumeenia lugu*. Tartu/Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu. lk 230

on toodud eeskujuks paljudele.

Eesti religioosses sfääris toimus nõukogude perioodil veel üks väga oluline muutus – kristlusele lisandusid uued, peamiselt idamaadest pärit usundid.⁵³

Usubuuri vaibus peale Eesti taasiseseisvumist. 1992. aastal hakkas eestlaste huvi usuliste küsimuste vastu, aga ka usuline aktiivsus langema. Eesti venelaste kõrgeks arenenud religioossus jäi aga püsima. See võiks olla kinnituseks usubuuri tingitusele murranguaja kriisist, sest venelaste identiteet jäi taastatud Eesti Vabariigis ohustatuks ning nad ei tundnud ennast turvaliselt.⁵⁴

Kui 1934. aasta rahvaloendusel küsitatud eestlastest pidas ennast kristlaseks 98,7%, siis 1998. aastal pidas ennast kristlaseks 27%.⁵⁵

2011. aasta rahvaloenduse andmetel oli ennast kristliku usuga seostavate inimeste osakaal veel väiksem.⁵⁶ Ka see annab kinnitust, et inimesed on usule vastuvõtlikumad just kriisiaegadel. Mida aeg edasi ja mida rohkem liigub Eesti riik heaoluühiskonna suunas, seda vähem tunnevad inimesed vajadust uskumise ja kuulumise järele. Paralleele võib siin tuua ka isiklike kriisilukordadega, kus rasketes olukordades inimesed, kes on kas silmitsi surmaga või näiteks laostunud, hakkavad otsima teed usu juurde.

Uskumisele, kuulumisele ja kindlasti ka käitumisele mõjus Nõukogude aeg üsna laastavalt. Seda näitab statistika, kuidas rahvaloendustel ennast kristlasteks pidavate inimeste osakaal on märkimisväärselt vähenenud. Taasiseseisvumise aja vabaduse rõõmus, aga ka iseseisvumise ärevuses leidsid kogudused ilmselt uut indu jälle vabalt evangeeliumi kuulutada ja otsida teed inimesteni, mis toimus. Ühiskonna arenguga ja teel heaolu suunas, on märgata mitteuskujate osakaalu suurenemist meie ühiskonnas. Ilmselt ka koguduste mugandumist, kus usklike esmane väljakutse ei ole enam evangeeliumi kuulutamine, vaid pigem enda usu säilitamine, pühituselu ja mõnevõrra passiivsem roll kogudustes.

---

⁵³ Altnurme, L. (2006) *Kristlusest oma usuni*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. lk. 64-76

⁵⁴ Altnurme, L. (2006) *Kristlusest oma usuni*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. lk. 80-83

⁵⁵ Liiman, R. (2002) *Usklikkus muutuvast Eesti ühiskonnas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. lk. 57

⁵⁶ http://www.stat.ee/65351?parent_id=32784

3. EEKB Liit uskumise, kuulumise ja käitumise vahelises dünaamikas

Uskumise, kuulumise ja käitumise vahelises pingeväljas on pidanud EEKB Liit navigeerima terve oma eksistentsi vältel. Inimesed, kes usule tulevad või kes veel usule ei ole tulnud, aga on saanud kogudustega kokkupuutepunkti – nad kõik ju usuvad natuke erinevalt, tajuvad Jumalat ja ka koguduse rolli pisut erinevalt, lähtudes enda taustast, kultuurist ja keskkonnast, kust nad tulevad. Kuidas hoida üksmeelt põhilistes usulistes küsimustes? Kuidas korraldada kuulumist nii, et ühtepidi olla pühitsusliikumine, teisalt jälle evangeelne ja avatud kõigile? Kuidas lahendada erimeelsused käitumisharjumustes, mis otseselt ei puuduta usku Jeesusesse? Millistest traditsioonidest tuleks kinni hoida, mis on põhjendatud? Mille üle võiks uhkust tunda, aga millistest traditsioonidest tuleks loobuda, et olla tundlikud keskkonnale ja muutuvale kultuurile? Kuhu kogudus asetatud on, et ka tänapäeval leida tee uskmatute südameteni? Need on küsimused, millega ilmselt kõik EEKB Liidu kogudused tegelevad või vähemalt peaksid tegelema, et kuulutada head sõnumit Jeesusest Kristusest.

Toivo Pilli kirjutab, kaardistades EEKB liidu teoloogilist identiteeti, et liitu iseloomustab ühelt poolt sõnale ja teiselt poolt Vaimule orienteeritus. Nende pooluste vahel tuleb leida õige tasakaal vastavalt olukorrale, kutsumusele ja sellele, kuhu ollakse parasjagu jõudnud. On kogudusi, kus Pühakirja tundma õppimine ja selle seletamine, on kõige olulisemal kohal, aga on ka neid kogudusi, kes usuvad, et kogetav Vaimu juhtimine, on olulisem. Vahel näib, et neid kahte poolust vastandatakse teineteisele, kuid see oleks vale. Järgmiste pooluste paarina toob Pilli välja päästmise ja pühitsuse. Taas peavad vabakogudused küsima endalt, mis asi on pühitsus. Ilmselt ei ole see eksimatus, vaid pigem õppimise teekond, et saada Kristuse sarnaseks.⁵⁷

Kuulumise, uskumise ja käitumise vahelist dünaamikat on kergem mõista, tundes EKB Liidu ajaloolist kujunemist, millest räägib järgnev peatükk.

---

⁵⁷ Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 81-82

3.1. Ajalooline taust ja vaimulaadid

Peale sõjaaega ja Eesti riigi okupeerimist, 1945. aastal, ühinesid Nõukogude Liidu surve all Eesti baptistid, nelipühilased, priilased ja evangeeliumi kristlased, moodustades EEKB Koguduste liidu, mis on endisesse Evangeeliumi Kristlaste-Baptistide Üleliidulisse Nõukogusse kuulunud kohalikest liitudest üks tähelepanu väärivamaid. Põhjus on nimelt selles, et erineva ajaloolise taustaga, aga ka vaimulaadiga kogudused jätkasid Eestis ühes liidus ka peale Eesti taasiseseisvumist.⁵⁸

Ühendatud liidus sai enamikes teoloogilistes punktides, aga ka kogudusemõistmises, valdavaks baptistide lähenemisviis. Samas elas kogudustes tuntavalt edasi kõigi nelja vabakoguduse rõhuasetusi, arusaamu ja praktikaid. Sõjakaotustes olid kannatada saanud kõik kogudused, kuid need kaotused valmistasid teed EEKB Liidu moodustamisele, sest raskused ühendavad. Sõjajärgsel perioodil tuli õppida elama Nõukogude okupatsiooni tingimustes, aga samal ajal harjuda töötama vabakogudusi ühendavas liidus. Väljakutseks kujunes teoloogilise ühisosa leidmine. Erineva konfessionaalse taustaga kokkupandud inimesed võisid erineda küll vaimulaadis, jumalateenistuste laadis ja arusaamades, kuid nad kõik nõustusid, et evangeeliumi kuulutamise ülesanne on antud usurahvale Jeesuse Kristuse poolt. Seega oli evangeeliumi kuulutamine ja Jeesusest Kristusest tunnistamine neile kõigile väga oluline. 1944. aastal loodi Moskvas kogu Nõukogude Liitu hõlmav Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide liit, mida hakati kutsuma EKB Üleliiduliseks Nõukoguks (EKBÜN). Eestis moodustatud EEKB Liit sai selle suure organisatsiooni osaks, mille suurem juhtimine toimus Moskvas.⁵⁹

Joosep Tammo viitab EEKB Liidu neljale põhilisele vaimulaadile:

1. Rõõmu ja vabadust rõhutav priikogudus, kelle kohta Karl Kaups on öelnud: „Armud lapsed, kes püüavad rohkem tundmistesse sisse tungida, et koosolekutel rõõmu tunda.“
2. Õpetust ja korda armastav baptistikogudus, keda Karl Kaups on nimetanud: „Vana korra pooldajateks, kes vaimset Jumala Sõna püüavad tähele panna.“
3. Osadust ja armastust toonitavat evangeeliumi kristlaste kogudust
4. Püha Vaimu ristimist ja vaimuande rõhutavat nelipühaliikumist

⁵⁸ Linder, Ü. ja Pilli, T. (2009) *Osaduses kasvanud: Kirjutisi Eesti EKB koguduste loost*. Tallinn: Eesti EKB Koguduste liit. lk 9

⁵⁹ Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 17-25

Tammo lisab, et erinevate liikumiste tekkel on olnud nii ajaloolised, õpetuslikud kui ka psühholoogilised eeldused. Erinevate eelduste alusel kujunevad erinevad vaimulaadid.⁶⁰

3.2. Uskumine EEKB Liidus

EEKB Liidus on olnud läbi liidu ajaloo kesksel ja väga olulisel kohal inimeste usuline pöördumine. 1945. aastal rõhutas Johannes Lipstok usuasjade volinikule kirjutatud seletuskirjas usklikest inimestest koosneva koguduse tähtsust. Ta oli seisukohal, et kogudus peaks koosnema just inimestest, kes vabatahtlikult ja isiklikult on vastu võtnud Kristuse.⁶¹

Toivo Pilli kirjutab EEKB Liidus olnud põhimõtetest, et usk peab olema inimesele täielikult vaba. Kedagi ei saa sundkorras muuta usklikuks või uskmatuks. Seega on hoidutud riigivõimu abil usu pealesurumisest, samuti vaimulikele riigi poolt palga maksmisest. Iga inimese usu- ja südametunnistuse vabadus on olnud EEKB Liidus kesksel kohal. Samuti on väga olulisel kohal olnud põhimõte, et inimese ja Jumala vahele ei ole vaja vahendajaid, vaid igäüks võib astuda otsesesse ühendusse Jumalaga. Jumal on patust päästmise vahemehe koha usaldanud ainult Jeesusele Kristusele. Pilli lisab, tuues näiteks Robert Võsu, kes väljendas seisukohta, et kõik inimesed on Jumala ees võrdsed. Igal usklikul on pühakirja tõlgendamise vabadus oma parema arusaama järgi, mis tähendab vastandumist hierarhilisele kirikukorrale või erilisele vaimulikuseisusele. Koguduse liikmed võivad teatud asjades jõuda erinevate arusaamade juurde, igäühele on jäetud vabadus, kuidas Piiblit tõlgendada ja teise inimese seisukohti saab ümber lükata üksnes argumenteerides. Piibli tõlgendamisest rääkides on Joosep Tammo lisanud, et piiblimõistmisel on ka kollektiivne iseloom.⁶²

Eesti EKB liit on Toivo Pilli väitel läbi ajaloo aktsepteerinud erinevusi piiblitõlgenduses. Samas olnud seda meelt, et sekkuma peab siis, kui keegi kuulutab oma tõlgenduse ainuõigeks, eeldades et kõik peaksid nägema asju nii, nagu tema. Ta viitab Osvald Tärگیle, kes oli eelmainitud liidu juhtidega sama meelt, et iga uskliku inimese õigus ja ülesanne on püüda Piiblit mõista ja tõlgendada. Tema üheks mureks oli aga, et vähesed oskavad oma vaateid Jumala Sõnaga põhjendada. Ta kutsus üles liitu oma põhimõtetes selgusele jõudma ning sellest sündis identiteedidokument. Tärk rõhutas, et evangeeliumi kristlaste ja baptistide

---

⁶⁰ Tammo, J. (1998) *Kesköö on päeva algus*. Tallinn: Eesti EKB Liit. lk. 30

⁶¹ Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 62-65

⁶² Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 62-74

kogudused Nõukogude Liidus on rajatud Uue Testamendi alusele ning et me tõlgendame Vana Testamenti läbi Uue Testamendi valguse. Püha õhtusöömaajas nägi Tärk kristlaste osadust Issanda ja tema kogudusega. Tärk leidis, et sellest lauast võivad osa võtta ainult pöördunud ja ristitud koguduseliikmed. Ka oli ta vastu ristimise ja Püha õhtusöömaaja sakramentaalsele tõlgendusele.⁶³

Ristimise küsimuses on EEKB Liidu poolt välja antud Piibli Õpetuse seisukohtades kirjas, et inimene, kes on Jumala päästva armu Jeesuses Kristuses vastu võtnud, avaldab soovi saada ristitud, vee alla kastmisega, Isa, Poja ja Püha Vaimu nimesse. Ristimine on ristitava avalik tunnistus selle kohta, et ta vana elu on koos Kristusega surnud, maha maetud ja et ta on koos Kristusega uuele elule tõusnud.⁶⁴ Seega on läbi EEKB Liidu ajaloo olnud ristimisküsimuses seisukoht, et enne ristimist peaks inimene olema usklik ja ristimine peab olema ristitava teadlik otsus.

Siinkohal tekib aga ristimise ja Püha õhtusöömaaja mõistmises väike konflikt baptistliku vaimulaadi esindajate ja evangeeliumi kristlasliku vaimulaadi esindaja Oskar Olviku vahel, kelle kirjutistest võib ära tunda mõningast haigetsaamist ja vastandumist teiste vaimulaadi esindajatega. Võibolla oli see põhjendatud, sest tolleaegses Oleviste koguduses, aga ka liidus, oli ju baptiste valdav enamus. Ilmselt toimus seal ka üksteise lihvimine ja võimuvõitlus, milles evangeeliumi kristlased massi poolest alla jäid. Ta on kirjutanud: “Sageli eeldatakse, et oleme üks, kui sina võtad minu õpetuse ja seisukohad omaks, teiste sõnadega: las ma neelan su alla, siis pole enam kaks, vaid üks liikumine. Vaevalt Jeesus niisugust üksiolemist mõtles, kui ta selle pärast oma ülempreesterlikus palves palvetas”⁶⁵

Olviku seisukoht ristimisküsimuses on, et kuna Jeesus lasi ennast Ristija Johannesel ristida, siis peaksime võtma ka eeskujuks Johannese ristimist. Johannese ristimine oli meeleparandusristimine. Kuna ta viis seda läbi juba enne Messia tulekut, siis see oli ettevalmistav, enne inimese usklikuks saamist toimuv sündmus. Jeesuse jüngrid ristsid ka ise inimesi Jeesuse ajal, alles hiljem kuulsid evangeeliumi lunastusest ja Pühast Vaimust. Ühtlasi viitab ta sellele, et ristimine algkoguduses ei olnud omaette õpetuslik küsimus, mille üle oleks

---

⁶³ Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 62-74

⁶⁴ Roosimaa, P. ja Tammo, J. (1998) *Piibli õpetus Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu kogudustes* Tallinn: Eesti EKB Liit. lk. 29-34

⁶⁵ Olvik, O. (2014) *Mälestused*. Tallinn: Trükikoda Pakett. lk. 256-257

vaieldud, sest Piibel ei kirjelda ühtegi raskust sellel teemal. Ometi oleksid võinud raskused tekkida, sest algkoguduses oli erinevaid liiki ristituid:

- ühed, kes olid ristitud Ristija Johannese poolt. Need olid inimesed, kes ei tundnud Jeesust, ega tema õpetust;
- teised, kes olid ristitud Jeesuse jüngrite poolt. Ka siin ei saanud inimesi ristida veel Päästja nimesse, sest Jeesus ei olnud veel ennast avalikult Messiaks tunnistanud;
- kolmandad, keda ristisid apostlid Jeesuse nimesse.

Ka lisab Olvik, et ristimine ei olnud omaette eesmärk, vaid vahend, mille abil inimene võis läheneda Jumala riigile ja saada usklikuks. Püha õhtusöömaaja küsimuses on Olvik baptistidega sama meelt. Sellel toimingul ei ole iseenesest pattude andestamise ja nendest vabastamise mõju. Kui inimene võtab sellest osa meelt parandamata, siis on ta samasugune patune ka peale seda toimingut. Küll aga vastandub Olvik tolleaegsele Türgi seisukohale, et Püha õhtusöömaag on mõeldud ainult koguduseliikmetele. Ta ütleb, et siis, kui Jeesuse jüngrid sellest juba osa võtsid, ei olnud veel kogudustki ja lisab, et sellel puudub loogika, kui inimene, kes saab päästetud, saab osa Kristuse surmast pattude andestuse näol, aga ei tohi seda mälestada. Seega oli Olvik seda meelt, et Püha õhtusöömaajast võivad osa võtta kõik, kes on Kristuse lunastuse omaks tunnistanud ja Jumala lapseks saanud, mis on ka paljude teiste koguduste seisukoht EEKB Liidus.⁶⁶

Seega võib kokkuvõtteks öelda, et kuigi uskumine EEKB Liidus on olnud suhteliselt ühtne ja rõhutatud on usu, aga ka piiblitõlgendamise vabadust nii kogudustena kui ka indiviididena, on ikka neid kohti, milles üks või teine tõlgendus ainuõigeks muuta tahetakse. Olgu selleks siis erinevate vaimulike talituste traditsiooniline pidamine või näiteks moraaliküsimused, milles Piibel jätab ruumi erinevatele tõlgendustele, aga millest on aja jooksul kujunenud traditsioonilised arusaamad.

Siin on ilmselt hea ja oluline tulla tagasi EEKB Liidu alustalade juurde, mida erinevad liitu juhtinud arvamusiidrid on ka EEKB Liidu ajaloo jooksul rõhutanud. Ühe alustalana võib välja lugeda küll pühakirja tõlgendamise vabadust, mille eest on seistud ja milles peaks olema erinevatel kogudustel vabadus. Teise alustalana võib välja tuua üldise preesterluse põhimõtte, mille kohta on Osvald Tärk öelnud, et EEKB Liidu kogudustes on küll vaimulikud ametid, aga mitte vaimulikku seisust. Amet on usklite teenimiseks ning ükski ordineeritud isik ei

---

⁶⁶ Olvik, O. (2014) *Mälestused*. Tallinn: Trükikoda Pakett. lk. 258-278

tohiks arvata, et ta on tänu ordinatsioonile kuidagi kõrgemas vaimulikus seisuses kui teised koguduseliikmed.⁶⁷

3.3. Kuulumine EEKB Liidus

„Läbi EEKB Liidu ajaloo on olnud üheks põhimõtteks kiriku ja riigi lahutatus ning südametunnistuse ja usuvabadus, aga ka kogudusega liitumise vabatahtlikkus,“ ütleb Pilli ja jätkab, et ühtegi uskujat ei saa sundida kogudusega liituma, aga kogudusega liituda saavad ainult uskujad. See põhimõte on kestnud läbi EEKB Liidu ajaloo. Ka ristimise ja Püha õhtusöömaaja eelduseks on olnud inimese teadlik ja isiklik Kristuse vastuvõtmine enda isikliku Päästjana ning soov ja püüdlus Kristuse õpetuse järgi elada. Koguduslikust liikumisest rääkides viitab Toivo Pilli Joosep Tammole, kes on öelnud, et on oluline olla uuestisündinud usklikest koosnev liikumine, kus kogudus ei toetu hierarhilisele struktuurile või riigi toele, vaid kus Kristus ise on nurgakivi. Tammo räägib sarnaselt teistele üldise preesterluse põhimõttest, rõhutades vaimuandide rakendamist teenimiseks ja üldkoosoleku rolli, kus igal liikmel on võrdne hääl. Ka Tammo räägib usu- ja südametunnistusevabadusest ja kiriku ning riigi lahususest. Pühitusliikumise nime all ei mõtle Tammo midagi käsumeelset, ta rõhutab, et me ei ole päästetud kurvale käsuelule, vaid et õide puhkeda uuele elule. Pühadus peaks olema loov ja rõõmsameelne, selle allikas ja eesmärk on Jeesus Kristus.⁶⁸

EEKB Liidu üldine seisukoht on olnud, et kogudustesse kuulujad peavad esmalt uskuma. Formaalne kuulumine saab alguse päästepalvest, ristimisest ja kogudusse õnnistamisest. Liidu ajaloos on see pöördumiskogemus olnud inimestel suur ja järsk, see on toimunud evangeelsete õhtute läbi, äratusjutluste, aga ka koguduste jumalateenistuste kaudu. Traditsioonilistes EEKB Liidu kogudustes on olnud suhteliselt vähe mitteformaalseid kuulujaid, kes pidevalt võtavad osa jumalateenistustest ja koguduse kooskäimistest. See on pigem nähtus, mis on tulnud nüüdisaegsetes kogudustes järjest enam ja enam esile. Rohkem on ühiskonnas mitteuskujaid ja usu suhtes skeptilisi inimesi, mistõttu on eriti just uuemad kogudused teadlikult võtnud avatud hoiaku, lastes mitteformaalselt kuuluda koguduse keskele läbi loomulike suhete ka mitteuskujatel ja skeptikutel, kelle usaldus on vaja enne võita, kui nad oma südame Jumalale avavad. Nii on ka jumalateenistuste ja koguduste kooskäimise

---

⁶⁷ Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 73-74

⁶⁸ Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 62-80

õhkkond nendes kogudustes pisut teistmoodi kui traditsioonilistes kogudustes, kus peamisteks küllastajateks on uskujad ja ametlikud koguduseliikmed.

Küsid es EEKB Liidu president Meego Rimmelilt kuulumise kohta EEKB Liidus, tõi ta välja asjaolu, et ka varasemalt on olnud kogudustes mitteformaalseid kuulujaid. Näiteks kuulujate pereliikmete, laste näol, kes lapseas olid küll osa kogudusest, kuid teadlikku otsust veel Jumala kasuks teinud ei olnud. Alles nooruseas või hiljem langetasid teadliku otsuse ja said päästetud, ristitud ja ka ametlikeks koguduseliikmeteks. Ta lisas, et ka tänane kogudusteliit näeb seda samamoodi, aga võibolla veelgi laiemalt. Kui varasemalt oli inimestel selge kristlik maailmapilt, siis oli vaja ainult evangeeliumi kuulutust ja otsust inimeselt. Täna on meie ühiskonnas inimesed, kellel puudub kristlik traditsioon ja nad tulevad kõigepealt otsima. Kas nad saavad kogudustes olevaid inimesi usaldada? Kas see, mida koguduse inimesed räägivad, tõepoolest vastab sellele, kuidas nad elavad? Kõik see ei vastandu kuidagi Piiblile. Jeesus tegi sedasama – Ta ütles, et on tulnud otsima kadunuid, Ta läks nende inimeste keskele, pakkus neile kuuluvust enda jünger-konna osadusse, kus ei olnud ka tegelikult veel Tema messiaksolemises veendunud, kuid käies ja olles Temaga koos, veendusid nad selles.⁶⁹

Rääkides kuulumisest formaalses ja mitteformaalses tähenduses, ütles Rimmel, et kogudusse kui organisatsiooni saab astuda formaalsel teel. Ühel hetkel tuleb astuda koguduse liikmeks formaalses mõttes. Samas on ka neid, kes kuuluvad koguduse sekka mitteformaalselt. Oluline ei ole niivõrd järjekord. Ta lisab: “Kui me vaatame Apostlite tegude raamatut tervikuna, siis me näeme, et Jumal ei järgi ühte ja sama mustrit. Vahel inimesed saavad Püha Vaimuga täidetud ja siis ristitud, vahel vastupidi, vahel käivad need koos. Me näeme ja peame teadvustama, et Jumal on suveräänne. Ka meie kogudused peaksid olema avatud sellele, et inimesed saaksid tulla, olla, näha, kuulda. Ühel hetkel peavad nad siiski teadliku otsuse tegema. Ja ilmselt sellepärast andis Jeesus ka just ristimise osas selge juhise, et igaüks lasku ennast ristida, mis tähendabki seda formaalseks liikmeks astumist.”⁷⁰

Küsimusele, kas ta näeb, et kogudused võiksid karta mitteformaalset kuulumist või kas see võiks kuidagi kogudustele kahju tuua, kui nende sekka tuleb inimesi, kes veel ei usu ega käitu, nagu kristlased, vastab Meego Rimmel: “Vastupidi. Juba Robert Võsu, kes on olnud meie liidu vaimulik juht aastakümneid, ütleb Tallinna esimese baptistikoguduse kohta, et seal oli koor, kuhu laulma võeti kõiksugu inimesi, kes üldse ei olnud ka kristlased. Ja kui siis

---

⁶⁹ Suuline intervjuu Meego Rimmeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

⁷⁰ Suuline intervjuu Meego Rimmeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

koguduse juhilt küsiti, kuidas nüüd sellised inimesed laulavad kristlikus kooris Jumalale kiitust, oli kogudusevanem tsiteerinud Piiblit: “Kiitke Issandat kõik paganad”. Seda näidet tuues teeb Võsu järelduse, et see on olnud baptismi hälli juures juba üks misjonimeetodeid, et me lubame inimestel kuuluda ja osaleda”. Rimmel lisab: “Loomulikult on seal ka pingeväli. Kas näiteks mitteuskuja tohiks ka jutlustada? Kuhugi tuleb tõmmata piir. Idee, mida Võsu rõhutas on see, et me lubame olla inimestel selles keskkonnas, selles osaduskonnas ja aru saada, kellele nad siis kiitust laulavad.”⁷¹

Nii võib öelda, et täielik kuulumine kogudusse ja kristlaste keskele, eeldab pöördumist ja uskumist. Siiski on evangeelse suunaga ja jüngerlusele rõhku pööravad kogudused olnud seisukohal läbi EEKB Liidu ajaloo, aga eriti täna, kus inimestel on järjest vähem ja vähem kristlikku tausta, et me peame olema avatud, laskma kuuluda enda sekka ja laskma olla osake meist endist inimestel, kes veel ei usu. Et mitteuskujad, kes käivad meie koguduse kooskäimistel, jumalateenistustel, saunaõhtutel ja pidustustel koos meiega, näeksid meie elusid, õpiksid usaldama, nähes reaalselt ka Jumalat tegutsemas kogudustes ja kristlaste eludes ning seejärel oleksid valmis andma teadlikult ja otsustavalt oma elu Jumalale. Need on võimsad ja kõnekad pöördumised, mis läbi selliste, teinekord pikaajaste ja kogudustelt kannatlikkust nõudvate lugude tulevad. Piiblit lugedes näeme selgelt, et Jeesus lasi oma jüngeritel kuuluda enda seltskonda tunduvalt enne, kui Temasse kui Messiasse üldse uskuma hakati. Miks ei peaks me ka täna võimalust andma uskmatutel oma hirmudest ja eelarvamustest võitu saada, kuuludes kristlaste osaduskonda, koguduste sekka enne, kui nad usuvad sellesse, mida nad Jumala kohta kuulnud on.

3.4. Käitumine EEKB Liidus

Kui vaadelda uskumist ja kuulumist, mis on ajas teinud läbi väikesed muudatused, aga suures plaanis olnud sarnased läbi EEKB Liidu ajaloo, siis käitumine on ilmselt ajas kõige rohkem muutuv. Käitumise all mõtlen koguduste kooskäimisviise, kuulutustööd, viise, kuidas jõutakse mitteusklikeni, aga ka kõiki muid kombeid ja moraalinorme, mida kristlased endale omistavad. Näitena võib tuua abiellumise tähtsuse kristlaste seas. On ju vabaabielus elamine kristlaste seas pigem mitteaktsepteeritav, samamoodi nagu ka abielulahutus. Sarnaselt püütakse hoiduda kadedusest, ülbusest, uhkusest, niiöelda üksteisest ülesõitmisest ja muudest taunitavatest isikuomadustest. Üha enam sekulariseeruvast ühiskonnast ujuvad kristlased oma

---

⁷¹ Suuline intervjuu Meego Rimmeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

väärtustega pigem vastuvoolu. On ka ajas muutuvaid väärtusi, millest kristlased on mingil ajajärgul teinud reegleid või piiranguid. Nii on olnud baptistliku vaimulaadi esindajatel mingil ajaperioodil keelatud tantsimine, isegi abikaasad omavahel hoidusid sellisest tegevusest. Samuti kinoskäimine, ehete ja pükste kandmine naistel ja palju muud sellist, millest on ilmselt ühiskonna muutudes lahti lastud.

Tihti peale tundub mulle, et kristlased, kes on kogenud Jumala armu, kes on saanud päästetud, täidetud Püha Vaimuga ja kelle elu Jumal väga kogetavalt muutmas ning juhtimas on, kes on saanud Jumala abiga vabaks paljudest pahedest, kiusatustest, sõltuvustest, hakkavad eeldama samasugust käitumist, samasuguste moraalistandarditega ka neilt, kes ei usu, kes Jumalat ei tunne, kes ei võta oma elu juhiseid piibellike printsiipide järgi ja kes ei ole lasknud ka Jumalal ennast selles protsessis abistada. Väga tihti tahetakse Piiblit just sellisel korralekutsumise toonil tsiteerida mitteusklikele, kes ei ole kunagi kogenud Jumala vabastavat armu ja väge ning kelle jaoks ei ole Piibel midagi muud kui ühe religiooni raamat – ühesõnaga hoopis teise tähendusega, kui meile, kes me tunneme Jumalat ja võtame Piiblit kui Pühakirja, Jumala armastuse kirja meile. Võime küll inimeste ees Piibliga vehkida ja öelda veendunult, et isegi, kui nad ei ole kristlased, peavad nad ikka austama Piibli standardeid. Aga inimesele, kes ei ole üldse Jumala olemasoluski veendunud, mõjub selline käitumine kristlaste poolt hoopis eemaletõukavana. Seda on inimestega rääkides tihti näha, et kristlased on rõõmusõnumi kuulutamise asemel ja Jumala kui ennekõike armastava Isa tutvustamise asemel, oma nõudmistega hoopis maailmale karuteeneid teinud.

Küsisin intervjuus EEKB Liidu president Meego Remmelilt, kuidas siis tekkib kristlik käitumine ja kas käitujad on ainult uskujad ja kuulujad, või on meil õigus eeldada meie standardite järgi käitumist ka neilt, kes meie sekka ei kuulu, ei usu? Meego Remmel tõi sellele küsimusele vastates võrdluse lapse arenguga: “Võime küsida, millal hakkab laps oskama emakeelt, seda on väga raske öelda. Mingis mõttes me võime öelda, et emakeel ongi tema ema keel, ta kuuleb ema häält juba enne sündi ja õpib seda tundma. Ilmale tulles hakkab ta seostama mingeid häälikuid ja hääleühendeid miimikaga, kuni umbes aastavanusena hakkab ta juba ise ütleva esimesi sõnu. Tänapäeva misjoloogias on väga tark võrrelda usu omandamist ja käituma hakkamist keeleõppimisega. Selleks, et inimene õpiks rääkima, pannakse ta keelekeskkonda. Tal lastakse kuulata, kuidas see käib. Talle õpetatakse grammatikat, talle antakse mõni sõna, mida ta ei oska, ta õpib seda kasutama. Esialgu on sõnavara väga piiratud, aga lõpuks võime öelda, et ta oskab rääkida ja ta suudab igati

kommunikeerida. Kui me lubame inimestel kuuluda osaduskonda, siis see õpetab neile ära ka need käitumismustrid.”⁷²

Rommel on märganud, et sageli hakkavad inimesed vastavalt käituma enne, kui nad ütlevad, et on kristlased. Mida võiksime siia juurde lisada on, et inimene ei suuda kõike Piibli järgi elada ega teha enne, kui tal on osadus Jumalaga - inimene ei suuda seda oma jõust. Ka mitmed isikuomadused, millest apostel Paulus räägib ja mida nimetatakse vaimuviljadeks, tulevad välja just siis, kui me elame vaimus.⁷³

Küsimusele, kui võrd vajalik on jüngerluse printsiip, kus igal inimesel, sealhulgas mitte kristlasel, oleks neid, kes temaga enda elu jagavad, kes temast hoolivad ja mis ei lõpe päästepalvega, vaid kestab vähemalt senikaua, kuni see inimene ise kristlasena Jumalaga suhtes ja usus tugev on, vastas Meego Rommel: “See on väga vajalik. Me teame, et apostel Paulus küll pöördus nii, et keegi ei kuulutanud talle evangeeliumi, vaid Jeesus ise tuli ja kõnetas teda, aga ka siis oli tal kohe vaja Hananiast, kes mitte ainult ei ristunud teda, vaid ütles talle ka välja, mis on tema missioon, tegelikult hakkas sealt kohe sealt jüngerlus peale.”⁷⁴

Meego Rommel lisab, et ka tema ei oleks ilmselt täna usus, kui tal ei oleks olnud neid jüngerdajaid inimesi, eesotsas tema perega, aga ka noortejuhid, pastorid ja teised, kes on saanud teda kujundada, õpetanud talle Piibli järgi elamist. Ta tõi näiteks ka ärkamisajad, kui inimesed on tulnud massiliselt usule ja neid ei jõuta jüngerdada. Sageli kaasneb sellega, et suur osa langeb kiiresti usust ära.⁷⁵

Minu viimane küsimus oli Uue Testamendi kohta. Kui me seda loeme, siis näeme, mis oli see evangeelium ehk rõõmusõnum, mida inimestele räägiti. See, et nad on seaduse alt vabad, et nad ei pea enam ohverdama, vaid läbi Jeesuse on neil lepitus Jumalaga jne. See oli arusaadav kõigile tolleaegsetele seal elavatele inimestele ja tõepoolest suureks rõõmusõnumiks. Mis on see evangeelium ehk rõõmusõnum täna eestlastele, kes ei ole selles kultuuris, kes ei ole usklik rahvas nagu juudid olid. Mis on see rõõmusõnum, mida Jumal täna eestlasele toob? Meego Rommel: “Täna linnainimesel, linnaeestlasel, inimesel, kes elab palju aega hoopis internetis, ei ole kõnekad enam sellised looduskujundid, nagu vanadel eestlastel olid. Uku

---

⁷² Suuline intervjuu Meego Rommeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

⁷³ Suuline intervjuu Meego Rommeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

⁷⁴ Suuline intervjuu Meego Rommeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

⁷⁵ Suuline intervjuu Meego Rommeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

Masing on rõhutanud, et eestlase jaoks ei ole Jeesus kunagi olnud isand, ta on isegi mõelnud välja nime selle isanda kohta – Issand, et mitte seostada Jeesust isandaga, kellega eestlasel seostub kõik halb, näiteks orjus.”⁷⁶ Tõepoolest, eestlastena oleme sajandeid olnud surutud võõrvõimu alla, meilt on võetud vägisi vabadus.

Rommel jätkab: “Sellepärast ei sobi eestlasele Jeesuse lähenemine niivõrd ülevalt alla vaatava isandana, enesekehtestava võimukandjana, vaid pigem lähedase ja hooliva Päästjana, sõbrana, armastava vennana, kaaslasena. Kui meie kogudusena kehistame ka Jeesuse Kristuse ihu, siis me ei peaks eestlasele lähenema ülevalt alla, vaid nagu Püha Vaim, kes tuleb kõrvale, kes trööstib, kes tuleb meie juurde ja kõnetab. Jeesus kõneles ülevalt alla ainult silmakirjatsejatega, tavainimestega ta nii ei kõnelenud, vaid tegi seda kaastundvalt ja hoolivalt.”⁷⁷

Ta lisab, et eestlane on väga skeptiline, kui keegi tuleb talle nii-öelda pähe istuma või Piibliga pähe lööma - püüdes inimese elu paika panna. “Ta on kartlik ja umbusklik sellise asja suhtes. Aga kui me oleme tema kõrval, siis ta avaneb. Vahel võib selleks tükk aega kuluda. Kui meie oleme avatud, siis ka tema avaneb ja kui meie oleme haavatavad, siis on ka tema valmis oma haavatavust näitama,” ütleb Rommel.⁷⁸

Käitumisest kirjutab ka Toivo Pilli, viidates Robert Võsule, kes tõi välja kõlbelise isiksuse kasvatamise põhimõtte kogudustes. Toonitades kristlikku eluviisi ja pühitsust, mis ei tähenda käskude ja keeldude all elamist, vaid kui millestki loobutakse, siis selleks, et väärtustada aega ja pühendada pühitsuselule. Võsu kinnitab, et keelatud ei ole usklikule ei kino, teater, kontserdid, ega ka pidustused. Selles osas ei olnud aga paljudel koguduste juhtidel ilmselt sama arusaam ja praktika, sest palju räägitakse neid lugusid, kuidas koguduseliikmed said ühelt või teiselt juhilt tugevalt noomida kinos käimise või pidustustel viibimise pärast. Ka oli üheks oluliseks teemaks Võsu seisukohtades vendluse põhimõtte ja osaduse väärtus.⁷⁹

Toivo Pilli lisab käitumisest rääkides, et ka traditsioon ja kontekst on väga olulised faktorid, mis mõjutavad EEKB liidu koguduste enesemõistmist. Mida tähendab vabakoguduste ajaloos nii sageli korratud soov, olla sarnane liikumine Uue Testamendi algkogudusele. Sageli on

---

⁷⁶ Suuline intervjuu Meego Remmeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

⁷⁷ Suuline intervjuu Meego Remmeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

⁷⁸ Suuline intervjuu Meego Remmeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

⁷⁹ Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 68-69

vabakogudused uurinud küll Piiblit, kuid ei ole uurinud maailma, milles nad elavad ja millele arusaadavas keeles nad peaksid Piibli sõnumit kuulutama. Mitte ainult Piibli hermeneutika, vaid ka kultuuri hermeneutika on oluline. Ka kogukondlik vastutus ja individuaalne usukäsitus on poolustepaariks, millega Eesti vabakogudused tegelema peavad. EEKB Liit rõhutab isiklikku usukogemust ja südametunnistuse vabadust. Aga usk ei ole kunagi ainult minu ja Jumala suhe, ka kogudusel on oluline roll. Me vajame usu kogukondlikku vormi ja seda, et keegi meile Jumalast räägiks. EEKB Liidu identiteedi olemuslik osa on ka meeskonnatöö, ühine palve ja osadus. Kuidas inimesed pöörduda saavad, kui nad ei kuule Jumalast? Samas otsib verbaalne kuulutus tasakaalu teenimises. Nendes asjades ei saa olla vastuolu. Nende kahe olulise põhimõtte pingeväljas otsivad EEKB Liidu kogudused lahendust. Siin on eeskujuks meile Jeesus Kristus, kes ei pidanud ainult rahvale jutlust, vaid kes pesi ka oma jüngrite jalgu ja tervendas haigeid, tegi isegi piduliste veest veini ja muidugi teenis kogu maailma ristile minnes.⁸⁰

Misjoniliikumise, ehk Kristuse ja uue elu tunnistamise osas tsiteerib Joosep Tammo oma jutluses Suurt Misjonikäsku (Mt. 28:18-20). See läkitus tähendab nii prohvetlikku häält ühiskonnas, evangeeliumi kuulutamist, inimeste aitamist nende probleemides, aga eriti nõrkade ja väetite toetamist. Kuulutusesandes täitmine tähendab nii uute koguduste rajamist, koolitusprojekte, laste- ja noorsootööd, verbaalse evangelismi kõrval ka diakooniatööd.⁸¹ Uute koguduste rajamisel peatub Tammo ka 1991. aastal peetud ettekandes, kus ta räägib, et Pühast Vaimust juhitud läksid apostlid kõike maailma, et jagada päästvat sõnumit. Kohalik kogudus ei ilmu äkki kusagilt tühjast kohast, vaid sünnib Jumala sõna kuulutamisest ja selle sõnumi vastuvõtnud inimeste pöördumise, meelearanduse, usu, ristimise ja Püha Vaimuga täitumise protsessis. Ta toob näite, et algkristlikud kogudused ei olnud uhkete kõnede vabrikud, vaid sündisid läbi raskuste, läbi sisemiste arusaamatuste ja tagakiusamiste, mille juures nad kasvasid, muutusid ja uuenesid. Koos südamete avanemisega avanevad ka kodad ja just kodud muutuvad paljude koguduste algrakkudeks. Kogudused sünnivad seal, kus uuestisündinud inimesed annavad end oma võimalustega Jumala kasutusse. Joosep Tammo kinnitab 1991. aastal peetud sõnavõtus ka Meego R Emmeli 2016. aasta väidet, et jüngerdamine on väga oluline nii inimeste päästmise protsessis, kui sealt edasiviimisel. Ta rõhutab, et oleme õigusega kriitilised võõrsilt tulnud evangelistide suhtes, kes päästavad inimesi, nagu võtaksid kohalikelt indiaanlastelt skalpe. Mida rohkem skalpe, seda kuulsam sõjamees. Evangeeliumi kuulutamine on vaimulike laste sünnitamine ning seal, kus sünnivad

---

⁸⁰ Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 83-84

⁸¹ Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika. lk. 76-80

lapsed, peab olema ka perekond ja kodu, kuhu need lapsed panna. Ta lisab, et evangeeliumi kuulutamine ja uute koguduste loomine kuuluvad kokku ja kõige sügavamalt tunneme oma vaimulikku vastutust ja läkitust just uusi kogudusi luues.⁸²

Nii võib öelda, et ka koguduste loomine, evangeeliumi kuulutamise keskel, ei ole EEKB Liidus midagi uut ja erakordset. See on normaalne nähtus, mida on ikka tehtud ja mida loodetavasti tehakse ka tulevikus, et Jumala riik võiks levida laiahaardelisemalt kui seni. Eks iga kogudus on omanäoline, erinevate suundade ja sihtidega. Ilmselge on, et üks kogudus ühes linnas ei jõua kunagi kõigi inimesteni. Seepärast on hea, kui on kõrge torniga kirikutes tegutsevaid kogudusi, mida on kerge üles leida neil, kes teed Jumala juurde otsivad. Suurepärase, kui on kogudusi, mille missiooniks on teenida ühiskonda, tehes koostööd kohalike omavalitsustega. Samuti, kui on kogudusi, millel võibolla ei ole suursugust kirikut või hoonet, aga mille ülesandeks on jõuda inimesteni just läbi üks-ühele suhete, tulles võibolla harvem kokku ühiseks jumalateenistuseks suures hoones, mille korraldamine võtab koguduselt omajagu energiat ja vahendeid. Jumal on suveräänne, nagu Meego Rimmel intervjuus ütles, ning Tema kasutab erinevaid lähenemisi, inimesi, koguduste mudeleid, kuulutamise viise, kanaleid, et jõuda kadunud lammasteni, kelleni veel ei ole jõutud.

Kuidas EEKB Liidu juhtide arvamused kajastuvad liikmete uskumustes ja väärtustes, saame lugeda järgnevas peatükis.

---

⁸² Tammo, J. (1998) *Kesköö on päeva algus*. Tallinn: Eesti EKB Liit. lk. 58-61

4. Uurimuslik osa

4.1. Metoodika

Käesolev töö põhineb kahel uuringul:

1. Eesti Kirikute Nõukogu poolt läbiviidud uuring (Elust, Usust ja Usuelust), mille raames küsitleti tuhandet Eesti elanikku. Tegemist oli populatsiooniuuringuga, mille tulemused on üldistatavad Eesti elanikkonnale. Küsitlus viidi läbi sügisel 2015. Küsitluse viis läbi Saar Poll OÜ näost näkku intervjuudena.

2. EEKB Liidu koguduste liikmete seas läbiviidud uuring, mis sisaldas lühendatud kujul EKNi poolt läbiviidud uuringus kasutatud küsimustikku. EEKB Liidu küsimustikus jäeti samaks enamik küsimusi, mis olid omavahel EKNi küsimustikuga võrreldavad. Küsimusi kohendati vähesel määral, et need oleksid kasutatavad ning lihtsasti arusaadavad EEKB Liiduga seotud inimestele kirjaliku küsitluse läbiviimisel ja iseseisvaks täitmiseks. Mõningal määral on ka üksikute küsimuste sõnastust ja sisu muudetud, et neid koondada küsitluse läbiviimiseks EEKB Liiduga seotud inimestele (näiteks küsimus 1: “Palun valige, kelleks Te ennast allpool olevast loetelust eelkõige peate”, kus on võimalik üldiselt märkida ennast kas EEKB Liitu kuuluvaks, mõnda teise konfessiooni kuuluvaks või üldse mitte kuuluvaks. Samuti oli EEKB Liidu uuringusse lisatud mõned küsimused, mida EKNi poolt läbiviidud uuringus ei olnud (näiteks küsimus 2: “Kui suur on kogudus, kuhu Te kuulute”, küsimus 6: “Millise vaimulaadiga Te ennast kõige enam seostate” ning küsimus 10: “Kes on Teie vaimulik eeskuju”), et teha selle küsitluse raames ka natuke põhjalikumat analüüsi just EEKB Liidu kohta.

EEKB Liidu uuring viidi läbi peamiselt internetiküsitlusena ja osaliselt ka paberankeedi vormis, millele inimesed vastasid iseseisvalt. Kokku osales uuringus 401 inimest (347 internetiküsitluses ja 54 paberversioonis, kellest 151 olid mehed ja 250 naised). Paberankeete väljastati ca 90, millest 54 laekus täidetuna tagasi. Küsitlus viidi läbi veebruar-märts 2016. Valimi koostamisel, kus küsitlusi levitati, lähtuti eelkõige koguduste suurusest, koguduste

geograafilisest paiknemisest Eesti erinevates piirkondades ja koguduste vanusest. Paber kandjatel küsitlusi levitati erinevate koguduste kooskäimistel, internetiküsitluses kutsuti inimesi vastama peamiselt läbi EEKB Liidu ja sinna kuuluvate koguduste e-posti nimekirjade ning suhtlusvõrgustike.

Vastanute täpsem sotsio-demograafiline jaotus on leitav tabelist nr 2. Kuna EEKB Liidu küsitlusele vastamine oli vabatahtlik, siis vastanute struktuur ei pruugi täpselt vastata EEKB Liidu liikmete struktuurile, mis tähendab, et tulemused ei pruugi olla üheselt üldistatavad tervele EEKB Liidule.

Tabelis 3 on kirjas, kuidas vastanud jaotusid nende kahe uuringu vahel. Andmete analüüsimises kasutatakse peamiselt risttabeleid ning lisaks ka faktor- ja regressioonanalüüsi.

EEKB Liidu uuringu valimi struktuur

Tabel 1. Uuringule vastav jaotus kogudusliku kuuluvuse alusel

	N	%
Olen Eesti EKB Koguduste Liitu kuuluva koguduse liige	361	90.0
Olen mõnda teise konfessiooni kuuluva koguduse liige	20	5.0
Ei ole koguduse liige, külastan seda kogudust aeg-ajalt	18	4.5
Olen sattunud siia juhuslikult	2	0.5
Kokku	401	100.0

Kokku oli Eesti EKB Liidu koguduste seas läbiviidud uuringus 401 osalenut. 361 olid Eesti EKB Liitu kuuluvate koguduste liikmed, 20 olid mõne teise konfessiooni liikmed, 18 ei omanud koguduslikku kuuluvust ning 2 vastajat oli sattunud küsitlust täitma juhuslikult.

Tabel 2. Valimistruktuur

		EEKB liidu uuring		EEKB liidu nimekirjas	
		N	%	N	%
Sugu	Mehed	151	38%	1930	30%
	Naised	250	62%	4431	70%
Vanus	kuni 20	24	6%		
	21-30	87	22%		
	31-40	82	20%		
	41-50	59	15%		
	51-60	68	17%		
	61+	81	20%		
Rahvus	Eestlane	393	98%		
	Muu rahvus	8	2%		
Perekonnaseis	Üksik, pole kunagi olnud abielus	106	26%		
	Ametlikult abielus ja kiriklikult laulatatud	196	49%		
	Ametlikult abielus, kuid ei ole kiriklikult laulatatud	34	9%		
	Elate partneriga, kuid ei ole ametlikult abielus	10	3%		
	Elate lahus / lahutatud	25	6%		
	Lesk	30	8%		
Haridus	Vähem kui põhiharidus (vähem kui 9, 8 või 7 klassi, olenevalt lõpetamise ajast)	4	1%		
	Põhiharidus või lõpetamata keskharidus	26	7%		
	Ametikool, mis ei anna keskharidust (kutsekool, tööstuskool)	8	2%		
	Ametikool, mis annab ka keskhariduse (kutsekeskkool, tehnikum)	39	10%		
	Keskharidus (tavaline keskkool)	80	20%		
	Kõrgharidus	163	41%		
	Teaduskraad	48	12%		
	Muu	33	8%		
Kokku		401	100%		

62% uuringus vastanutest olid naised, mehi oli 38%, samas, kui EEKB Liidu nimekirjas on naiste osakaal 70% ja meeste osakaal 30%. Vanusegrupid jaotusid suhteliselt ühtlaselt. Alla 20 aastaseid vastanuid oli vähem kui teisi vanusegruppe. Pea kõik vastanutest olid eestlased, pooled vastanutest olid kiriklikult laulatatud ja abielus, ligi 10% oli neid, kes on abielus, kuid ei olnud laulatatud. 26% vastanutest olid vallalised. Üle poolte vastanutest omas kõrgharidust.

Tabel 3. Eesti Kirikute Nõukogu ja EEKB Liidu uuringute võrdlus,

		EEKB liidu liige	Luterlane	Õigeusklik	Peab end kristlaseks	Ei pea end kristlaseks	Kokku
Mees	N	138	26	25	117	314	620
	%	37,3%	33,3%	28,1%	41,8%	53,6%	44,2%
Naine	N	232	52	64	163	272	783
	%	62,7%	66,7%	71,9%	58,2%	46,4%	55,8%
Kokku	N	370	78	89	280	586	1403
	%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Vastajate arv EEKB uuringus/ EKNi uuringus		361/9	0/78	0/89	40/240	0/586	401/1002

Peab end kristlaseks jaotus omakorda:

Katoliku	6
Vabakoguduse	6
Jehoova tunnistajate	6
Nelipühi	3
Adventisti	2
Metodisti	1
Juudi	1
Ei kuulu kogudusse/ ei täpsustanud koguduslikku kuuluvust	255

Mõlemas küsitluses osalenutest EEKB Liidu koguduste liikmetest, luterlastest, õigeusklikest ja muudest kristlastest olid üle poolte vastanutest naised. Vastanutest, kes ei pea end kristlaseks, oli meeste ja naiste osakaal suhteliselt sarnane, siiski mehi oli nende seas rohkem. Alumises tabelis on välja toodud erinevate konfessioonide küsitletute arv, kes on paigutatud "Peab end kristlaseks" lahtrisse, sealt enamik (255 inimest) ei ole enda koguduslikku kuuluvust täpsustanud.

Vastajate konfessionaalne kuuluvus on määratud EKN'i uuringu puhul kasutades küsimust "Kas Te kuulute mõnda kogudusse või usuliikumisse", mille alusel on välja toodud luterlased ning õigeusklikud, ning ülejäänud vastajad on küsimuse "Palun öelge, kelleks Te ennast sellest loetelust eelkõige peate" põhjal jaotatud kristlasteks ja mitte-kristlasteks. EEKB Liidu uuringus on konfessionaalne kuuluvus määratud küsimuse "Palun valige, kelleks Te ennast allpool olevast loetelust eelkõige peate" põhjal, kus oli võimalik ennast valikuvariantide abil määratleda kui EEKB Liitu kuuluva koguduse liige, mõnda teise konfessiooni kuuluva koguduse liige, mitte ühegi koguduse liige, kes külastab seda konkreetset kogudust aeg-ajal,

mille kaudu ta küsimustiku sai ning viimase variandina sai valida selle, et vastaja on sattunud selle koguduse keskele juhuslikult, mille kaudu ta selle küsimustiku sai.

4.2. Tulemused: konfessioonide võrdlus

Käesolev peatükk sisaldab empiirilist analüüsi kahes osas:

Esimeses osas võrdlen Eesti Kirikute Nõukogu (EKN) poolt 2015. aastal läbiviidud korduvuuringu (Elust, Usust ja Usuelust) tulemusi 2016. aastal EEKB Liidu koguduste seas läbiviidud uuringuga, võrdlemaks omavahel EEKB Liidu liikmete, luterlaste, õigeusklike ning ülejäänud vastajate hinnanguid.

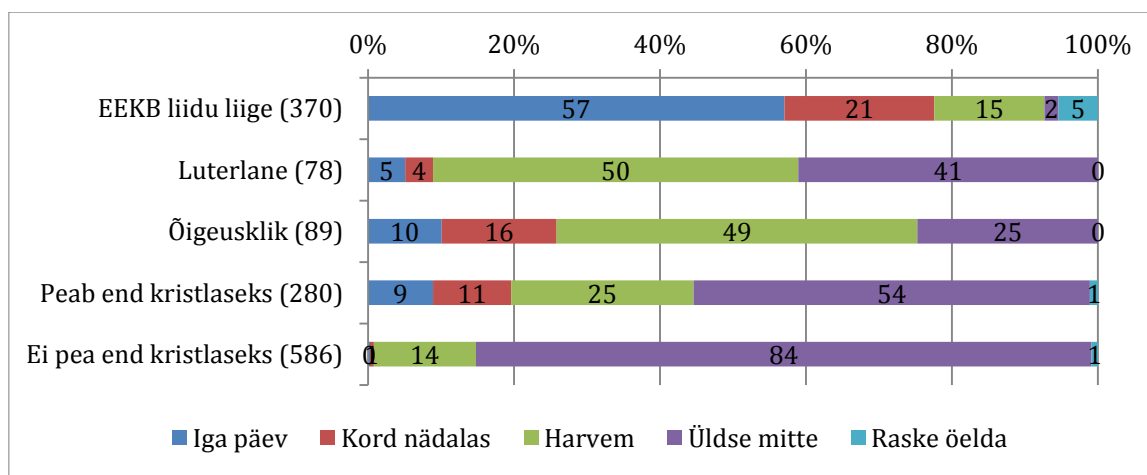
Teises osas analüüsin EEKB Liidu koguduste seas 2016. aastal läbiviidud küsitlust, et saada teada, millised faktorid mõjutavad EEKB Liiduga seotud inimeste uskumusi ning usulisi praktikaid, aga ka moraalitunnetust.

Teemad on valitud siia peatükki peamiselt selle järgi, kus tekkis erinevusi, kas siis konfessioonide vahel või vaimulaadide, soo, vanuse ning muude tunnuste vahel.

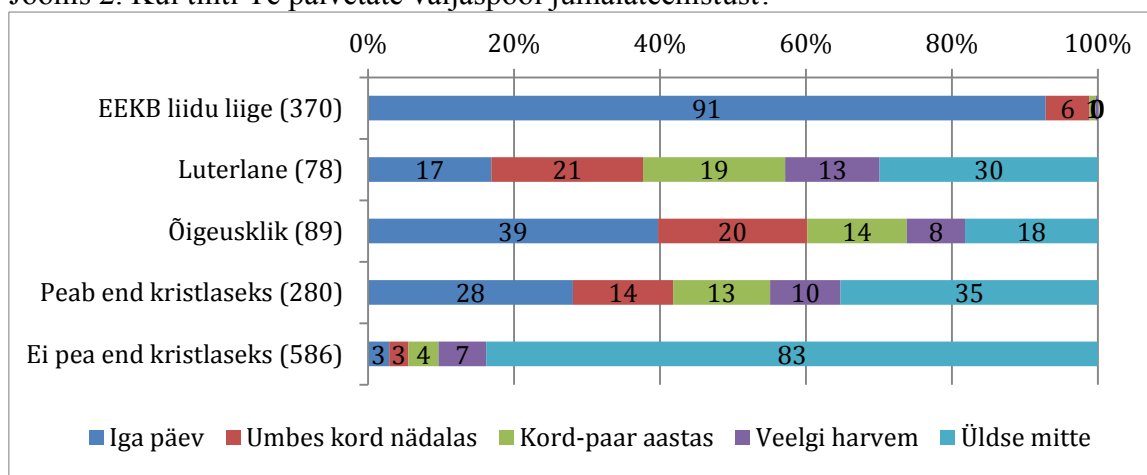
4.2.1. Isikliku usuelu praktika

Järgnevalt on võrreldud konfessioonide lõikes erinevaid usulisi praktikaid. Joonis 1 kirjeldab vastajate Piibli lugemise sagedust, joonis 2 palvetamise sagedust ning joonis 3 jumalateenistustest osavõtmise sagedust.

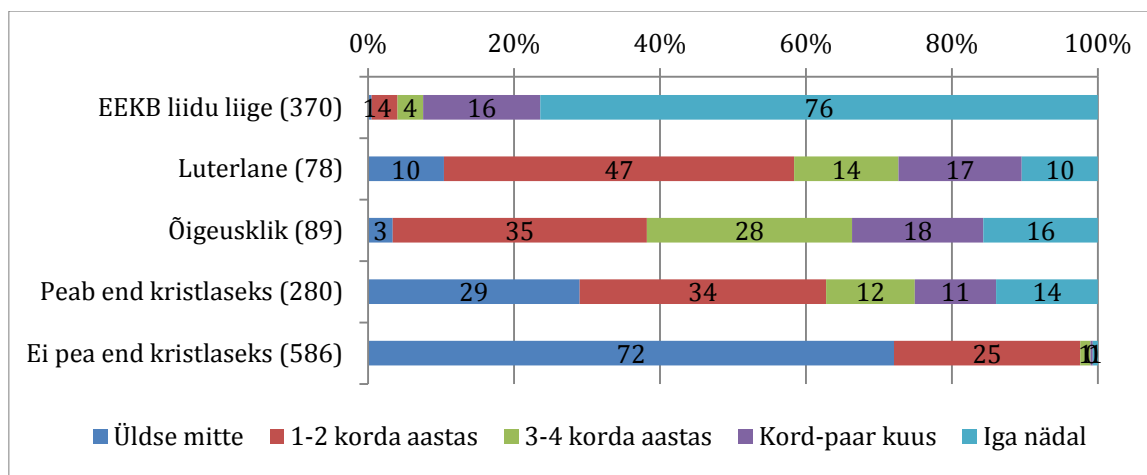
Joonis 1. Kui tihti Te loete Piiblit?

Joonis 2. Kui tihti Te palvetate väljaspool jumalateenistust?

Joonis 3. Kui sageli Te võtate osa jumalateenistustest või muudest koguduse kooskäimisevormidest (väikegrupid, koorid, noorteõhtud, palvekoosolekud jms)?

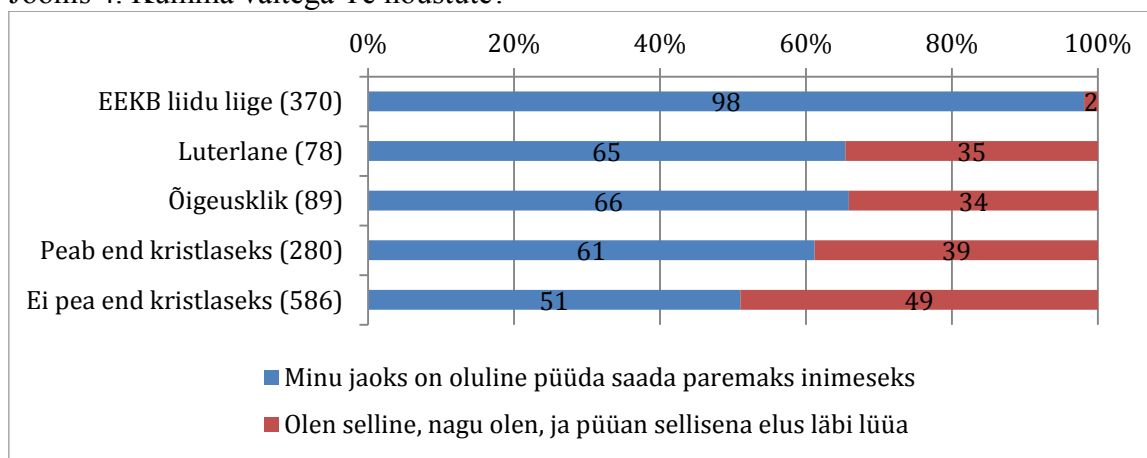
Üle 80% EEKB Liidu küsitletutest loeb Piiblit igapäevaselt või iganädalaselt, samas, kui luterlastest teeb seda alla 10%, õigeusklikest umbes neljandik ja muudest kristlastest alla neljandiku. Ka palvetamise ja jumalateenistustest osavõtmisega on näha samasugust kontrasti.

Huvitav on see, et kõigi nende tegevuste puhul on muude kristlaste seas regulaarseid praktiseerijaid rohkem, kui luterlaste seas. Samas, kui muude kristlaste seas on ka üldse mitte praktiseerijaid rohkem kui luterlaste seas. Mitteüllatav on end mittekristlaseks pidavate inimeste suur osakaal, kes ei praktiseeri üldse. Siiski on ka nende seas täiesti arvestatav osa neid, kes vahel Piiblit loevad, palvetavad ja ka mõned korrad aastas jumalateenistustest osa võtavad. Kas see näitab, et end mittekristlaseks pidavate inimeste seas on arvestatav hulk neid, kes siiski otsivad kontakti Jumalaga või praktiseeritakse lihtsalt traditsioonidest tulenevalt? Usun, et mõlemat. On neid, kelle pere tava juurde kuulub jõululaupäeval kirikus käia ja ka Piiblit hoitakse vahel riivilil, et see siis vargaid ja muid õnnetusi kodust eemale

hoiaks. Kindlasti on ka neid, kellel on igatsus Jumala järele, aga koguduste lävepakk neile on sedavõrd kõrge, et pigem praktiseeritaksegi tagasihoidlikult ja vahel harva.

Usuelu praktiseerimise analüüsis tuli välja väga selgelt ja kontrastselt erinevus küsitletud EEKB Liidu liikmete ning luterlaste, õigeusklike ja muude kristlaste vahel. Arvan, et siin võib näha kuulumise ja käitumise vahelisest dünaamikast tekkivaid järeldusi. Asjaolu, et EEKB Liitu kuuluvate inimeste usu praktiseerimine on suurem, kui teistel, tuleneb üheltpoolt kindlasti põhjusest, et EEKB Liitu kuulumise eelduseks on teadlik usupööre ja seeläbi ka suurem pühendumine kui luterlastel ja õigeusklikel, kus kuulumine on mõnevõrra formaalsem ja ei eelda algselt inimeste enda usupööret, mistõttu on kuulujaid rohkem kui praktiseerijaid. Teiselt poolt tuleks kindlasti arvestada ka seda, et EEKB Liidu küsitlusele vastanutest pea 80% võtab jumalateenistustest osa iganädalaselt, samas kui EEKB Liidu enda statistika järgi võtavad regulaarselt teenistustest osa umbes pooled liikmetest. Seega peegeldavad antud tulemused eelkõige aktiivsemat liikmeskonda, kuid samas ei saa antud andmete põhjal ka automaatselt eeldada, et need koguduste liikmed, kes teenistustel regulaarselt ei osale, oleksid muus osas vähem usuelu praktiseerivad.

Joonis 4. Kumma väitega Te nõustute?

Eneseanalüüsi küsimuses avaldasid pea 100% küsitletud EEKB Liidu liikmetest soovi saada paremaks inimeseks. Samas, kui luterlastest 35%, õigeusklikest 34%, muudest kristlastest 39% ja ennast mittekristlaseks pidavatest inimestest 49% leiavad, et nad on sellised nagu on ning püüavad sellistena ka elus läbi lüüa. Sellest võib järeldada, et EEKB Liit on selgelt ka pühitusliikumine, kus muu kõrval rõhutatakse pühituselu olulisust. Ilmselt on sellele kaasa aidanud läbi ajaloo palvegruppide, palvekoosolekute, aga viimasel ajal üha enam populaarsust ja tulemusi toovad misjonaalsed väikegrupid. Seal rõhutatakse Jeesuse jüngriks olemise tähtsust, otsides sealjuures Jumala ligiolu. Samal ajal pannes rõhku ka inimeste

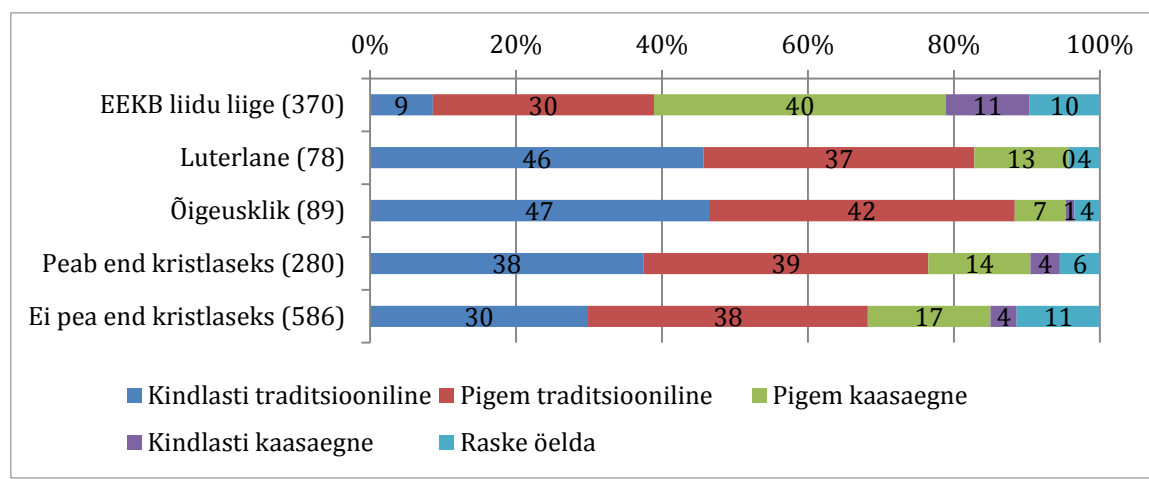

jüngerdamisele, mis seisneb mittekristlastega enda elude jagamises, evangeeliumi ehk rõõmusõnumi kuulutamises ja nende õpetamises, kuni neist saavad samuti Jeesuse jüngrid. Seega kuulumise võimaluse tagamisele ka enne uskumist pannakse järjest suuremat rõhku EEKB Liidus.

4.2.2. Muusika

Järgnevalt on võrreldud konfessioonide muusikaeelistusi jumalateenistustel. Joonis 4 võrdleb vastajate proportsioone vastavalt sellele, kas nad eelistavad traditsioonilist või kaasaegset muusikat.

Joonis 5. Kas Teile meeldib jumalateenistustel traditsiooniline või kaasaegne muusika?

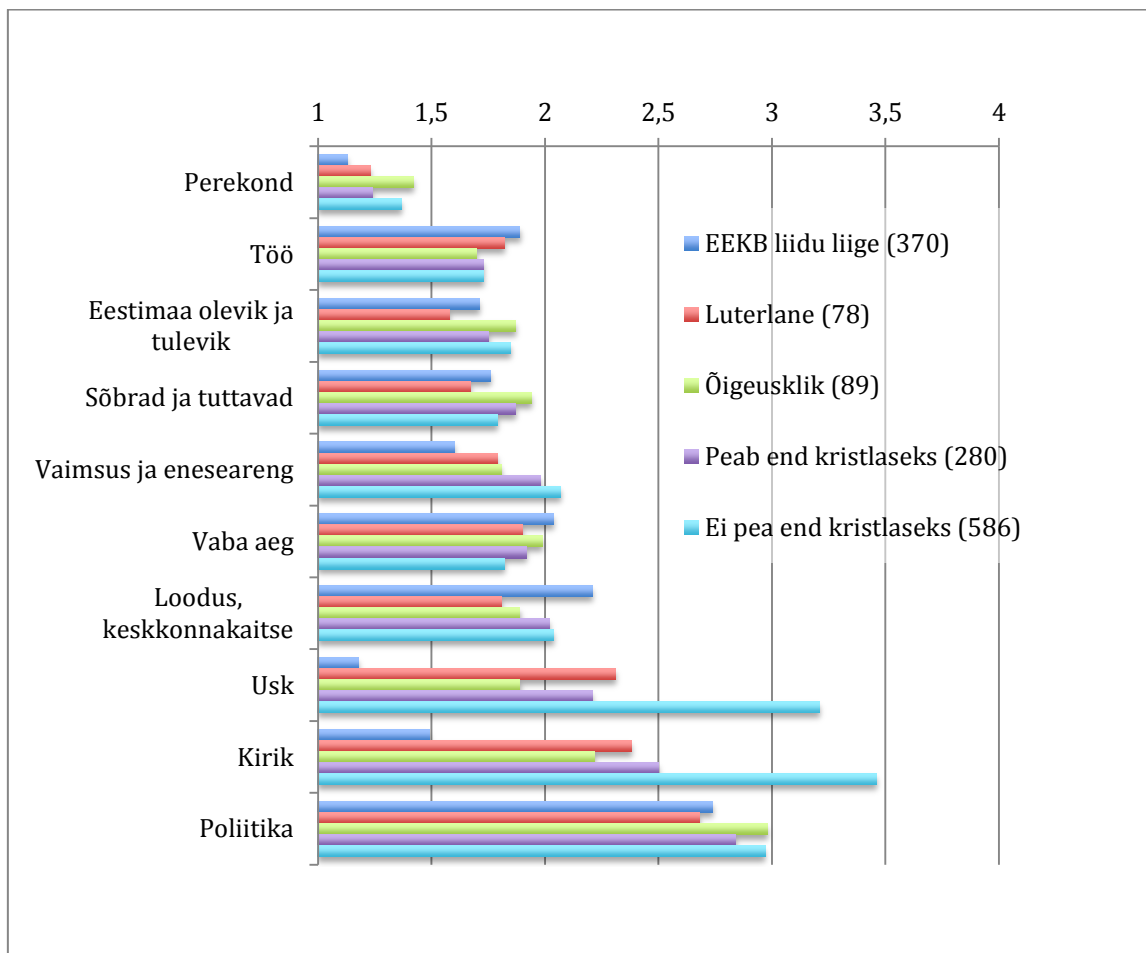
Üle poolte EEKB Liidu küsitletud liikmetest eelistab jumalateenistustel kaasaegset muusikat traditsioonilisele. Muude konfessioonide esindajatest eelistab valdav enam traditsioonilist kaasaegsele. Antud asjaolu võib tähendada, et EEKB Liitu kuuluvad kogudused ja ka koguduste liikmed on vähem kinni traditsioonides, mis puudutab koguduse kooskäimiste liturgilisi vorme ning rohkem uuendusmeelsemad, kui teiste võrreldavate konfessioonide liikmed, kes ootavad koguduse kooskäimisvormidelt pigem traditsionaalsust. Kuna nii EEKB Liidu kui ka teiste konfessioonide küsitletute seas olid vanusegrupid suhteliselt ühtlaselt jaotunud, võib eeldada, et oma üldises ja igapäevases muusikaeelistuses ei ole ka teiste konfessioonide esindajad nii traditsionaalsed, kui jumalateenistuste muusikat puudutavas küsimuses. Ka vastanutel, kes ei pea ennast kristlaseks, on suuremas osas arusaam kirikumuusikast pigem traditsiooniline, mis tähendab et ka mittekristlastel on juba enne kuulumist ja uskumist kindel kujutluspilt kirikust ja seal toimuvast.

4.2.3. Erinevate eluvaldkondade tähtsus

Järgnevalt on võrreldud konfessioonide lõikes erinevate eluvaldkondade tähtsust küsitletutele.

Joonis 7 kirjeldab, kuivõrd oluline on üks või teine eluvaldkond küsitletule.

Joonis 6. Erinevate eluvaldkondade keskmine olulisus konfessioonide lõikes.

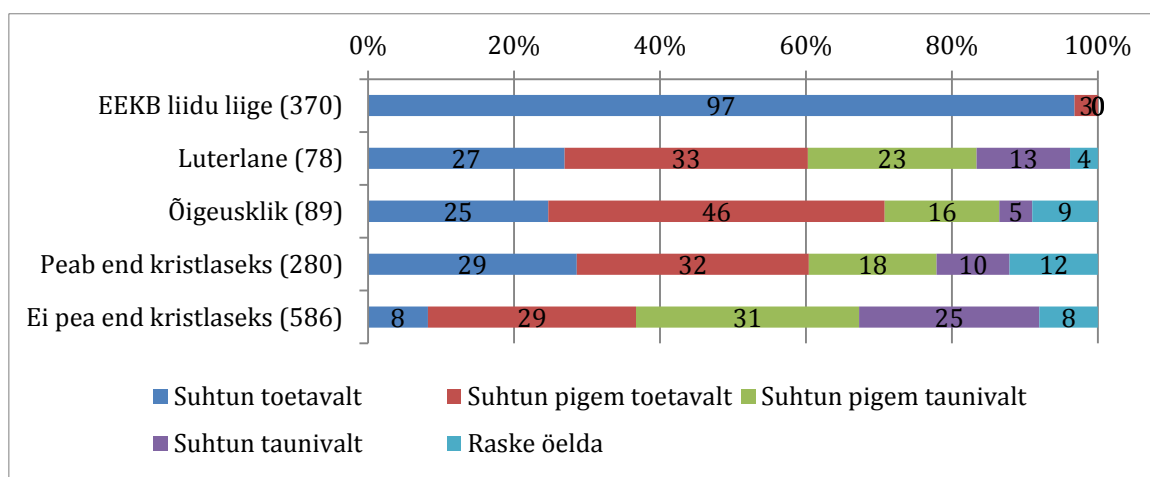

Üleüldises plaanis peetakse kõige ebaolulisimaks eluvaldkonnaks poliitikat, mida keskmiselt hinnatakse mitte eriti tähtsaks. Kirikut peavad eriti tähtsaks EEKB Liitu kuuluvad küsitletud, samas, kui luterlased, õigeusklikud ja muud kristlased on kirikut pidanud tähtsaks. Ennast mittekristlaseks pidavad küsitletud on kiriku olulisust hinnanud pigem “mitte eriti tähtsaks” või “üldse mitte tähtsaks”. Valdav enamus EEKB Liidu küsitletutest on pidanud usku “eriti tähtsaks”, samas, kui ülejäänud kristlased on seda pidanud pigem “tähtsaks” ja mittekristlased “mitte eriti tähtsaks”. Seega, erinevate eluvaldkondade tähtsuse analüüsil eristuvad usu ja kiriku tähtsuse osas selgelt EEKB Liidu liikmed, kelle arvates need valdkonnad on mõnevõrra tähtsamad, kui teiste konfessioonide arvates. Ülejäänud eluvaldkondades võib öelda, et nii kristlastel kui mittekristlastel on sarnased prioriteedid. Eestlased peavad oluliseks perekonda ja väheoluliseks poliitikat. Ka vaba aega, suhteid ja tööd peetakse oluliseks. Huvitav selle valdkonna juures on asjaolu, et ennast mittekristlaseks pidavad küsitletud inimesed peavad

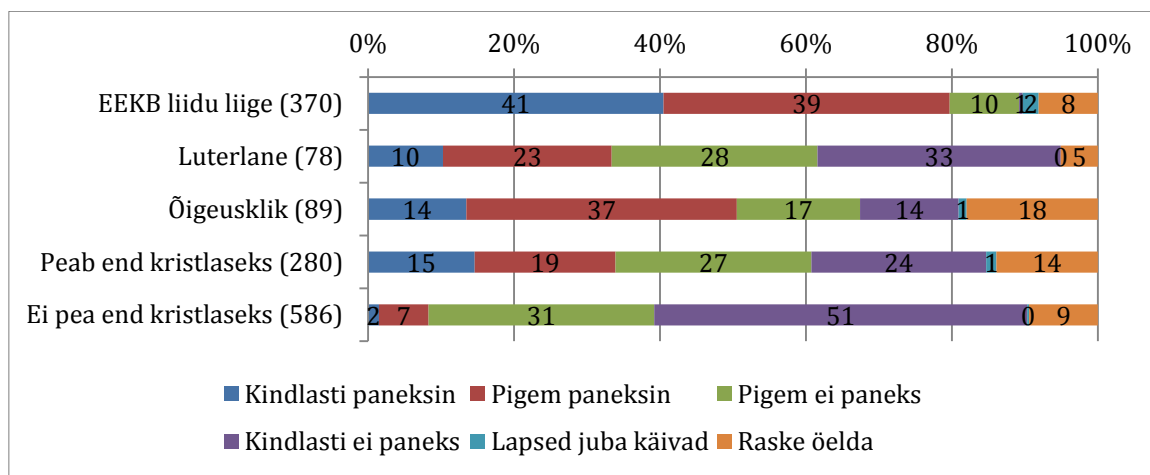
kirikut ja usku ebaoluliseks, kuid samas vaimsust ja enesearengut oluliseks, mis näitab, et vaimne mõõde on oluline ka ennast mitteusklikuks pidavatele inimestele, kuid seda otsitakse mujalt, kui kirikust.

Järgnevalt on võrreldud konfessioonide lõikes suhtumist kristlikesse üldhariduskoolidesse. Joonis 5 kirjeldab, kas vastajad suhtuvad neisse toetavalt või taunivalt, joonis 6 kirjeldab, kas vastajad ise kasutaksid kristlikke üldhariduskoole oma laste haridusteel.

Joonis 7. Kuidas Te suhtute kristlikesse üldhariduskoolidesse Eestis?

Joonis 8. Oletagem, et Teil on kooliminev laps – kas Te paneksite oma lapse kristlikku üldhariduskooli?

Kui küsitletud EEKB Liidu liikmetest suhtuvad kõik kristlikesse üldhariduskoolidesse toetavalt ja enamik paneksid ka enda lapsed kristlikusse üldhariduskooli, siis teiste konfessioonide liikmetest suhtuvad toetavalt üle poolte vastanutest, aga oma lapsed paneksid alla poolte kristlikesse üldhariduskoolidesse. See võib tähendada ühtpidi, et kuulumine on EEKB Liidu liikmetele olulisem, mida soovitakse ka oma lastele võimaldada juba koolitee

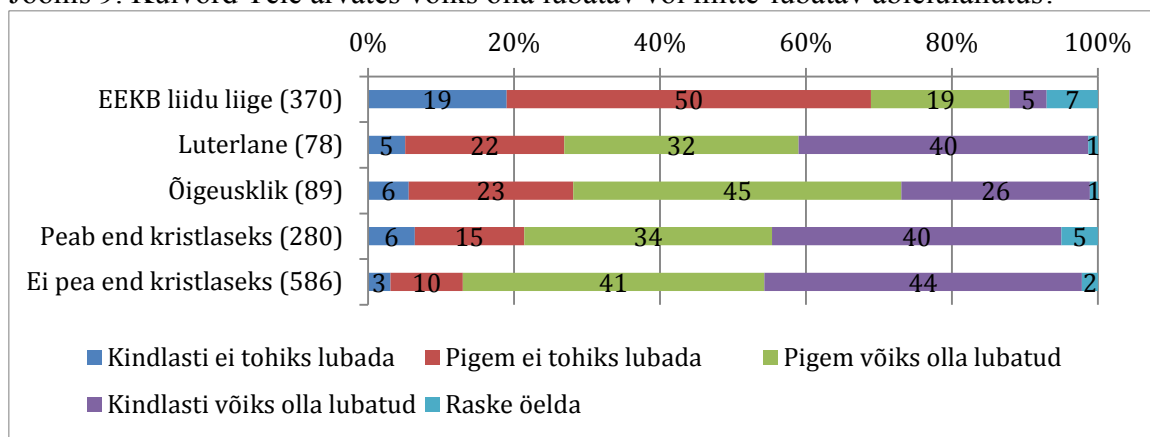
algusest. Teisalt võib see ka tähendada, et EEKB Liidu liikmed eelistavad pigem kristlaste suletud keskkondi, kuhu kuuluda ja kuhu ka oma lapsi usaldada. Selles osas analüüsid tuleb selgelt välja, et teiste konfessioonide liikmed on oma suhtumiselt tunduvalt avatumad ka mittekristlaste ringile ja võibolla sealt tuleb ka leigem suhtumine kristlikesse üldhariduskoolidesse, kui mingis mõttes suletud kristlaste kogukonda.

Huvitav selle juures on ka see, et just EEKB Liit ja sinna kuuluvatel konfessioonidel ei ole asutatud ühtegi kristlikku üldhariduskooli. Luterlastel ja õigeusklikel on need täiesti olemas. Seega, vaadates antud analüüsi toetust, võiks EEKB Liit kristliku üldhariduskooli rajamisele mõelda, sest ilmselt klientuuri sellele lastevanemate näol oleks.

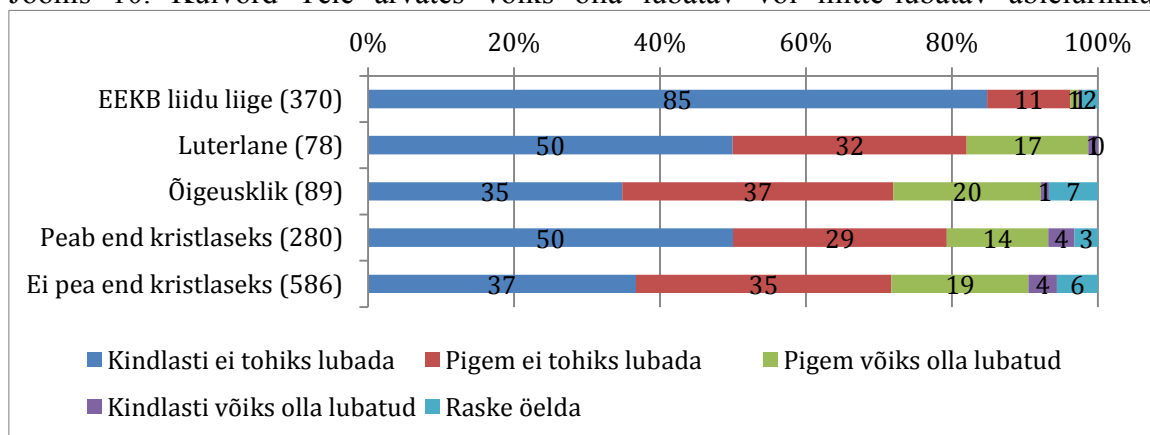
4.2.4. Uskumused ja moraal

Joonised 8-19 kirjeldavad konfessioonide lõikes moraaliga seotud tõekspidamisi küsitletute seas.

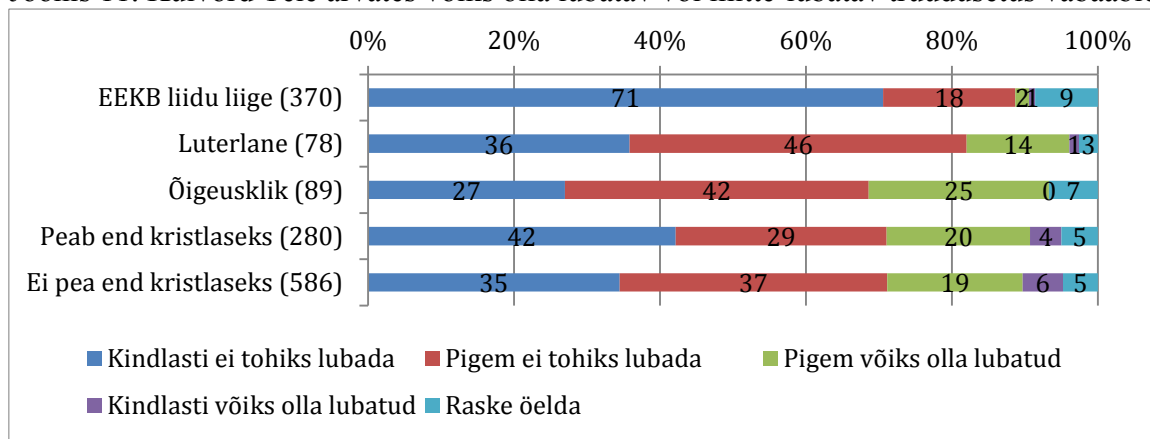
Joonis 9. Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatav või mitte-lubatav abielulahutus?

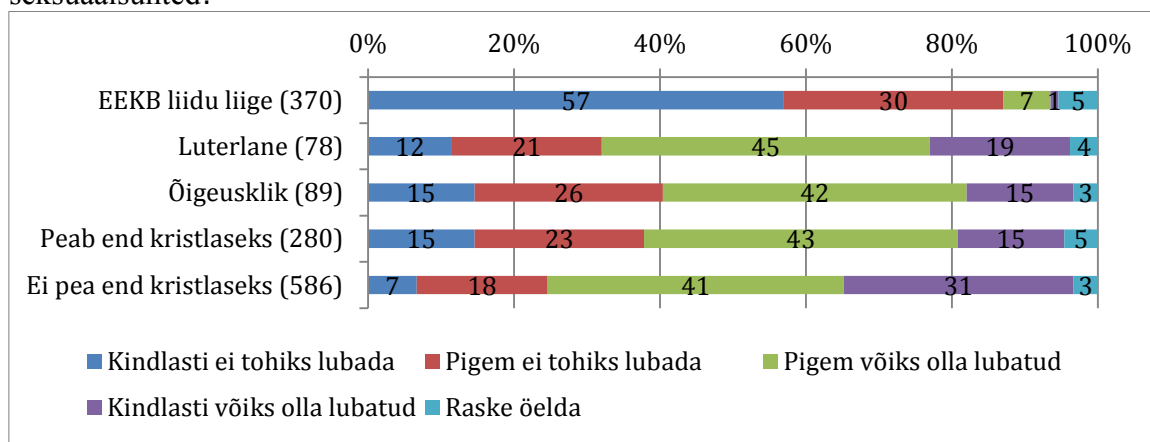
Joonis 10. Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatav või mitte-lubatav abielurikkumine

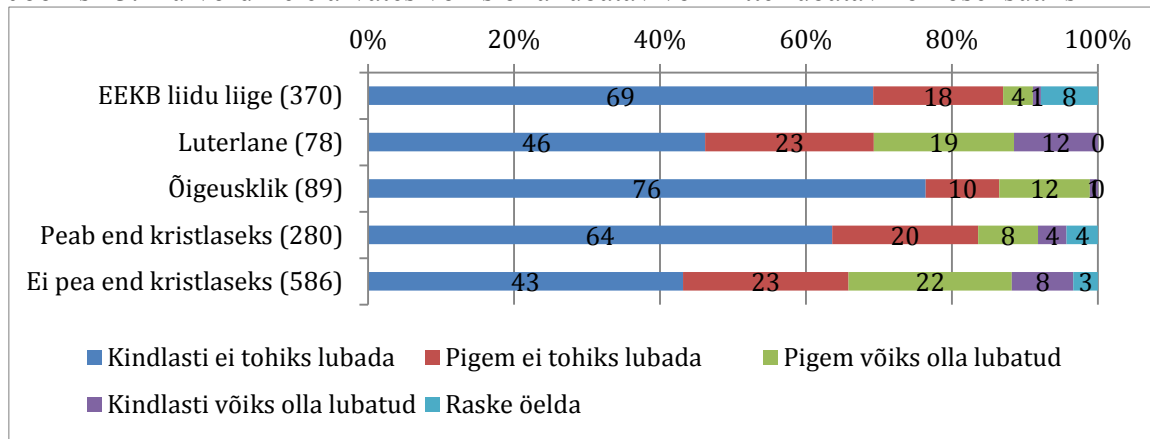
Joonis 11. Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatav või mitte-lubatav truudusetus vabaabielus?

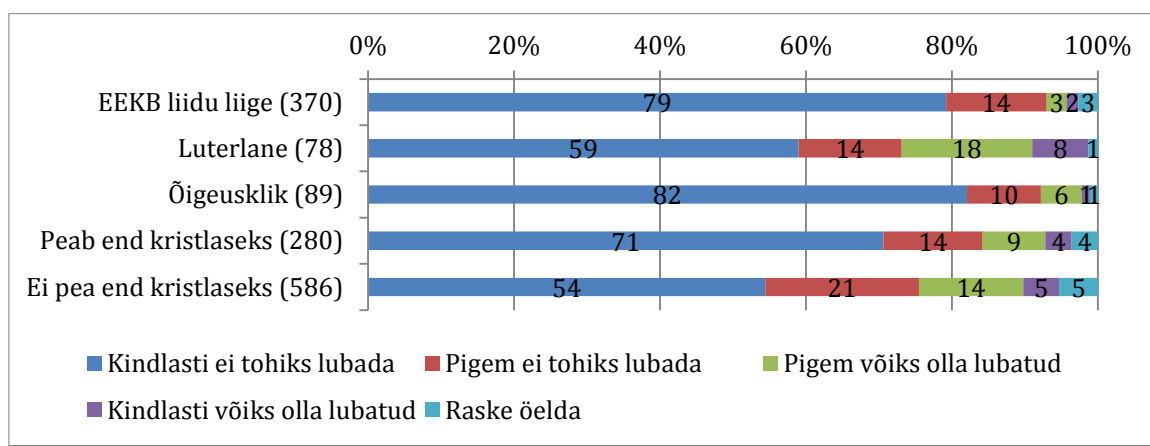
Joonis 12. Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatavad või mitte-lubatavad abielueelsed seksuaalsuhted?

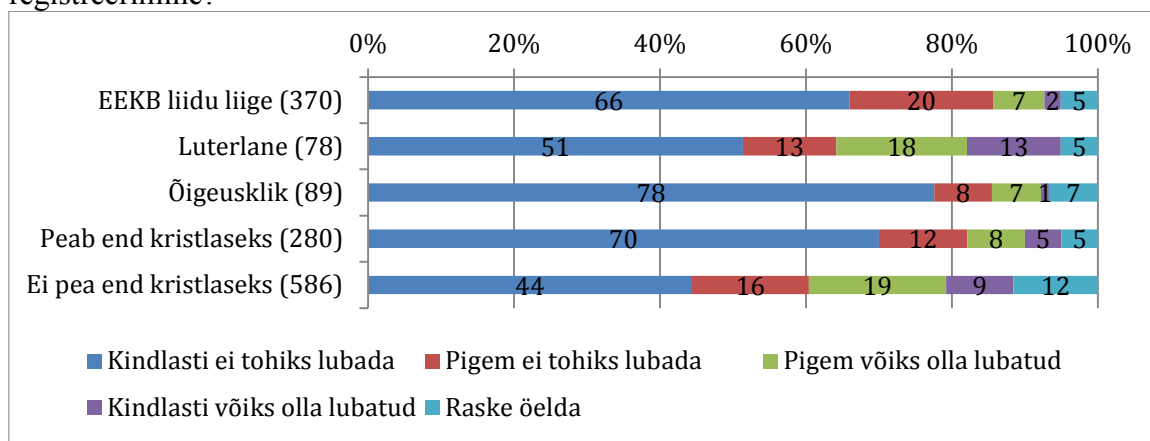
Joonis 13. Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatav või mitte-lubatav homoseksualism?

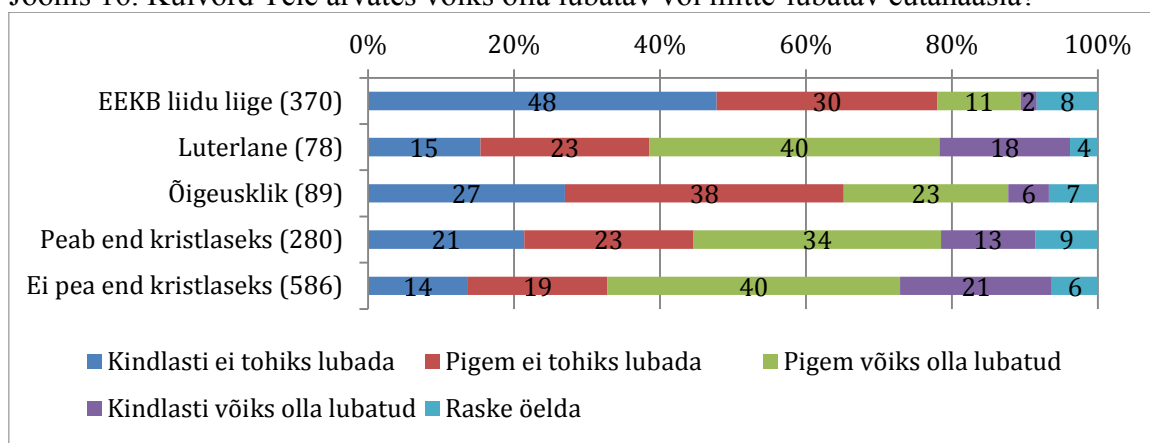
Joonis 14. Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatav või mitte-lubatav samasooliste adopteerimisõigus?

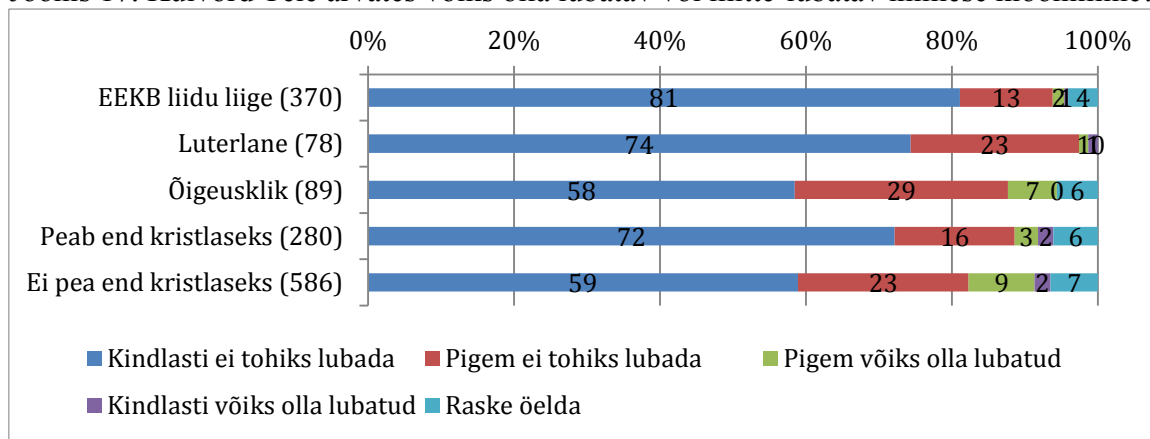
Joonis 15. Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatav või mitte-lubatav samasooliste kooselu registreerimine?

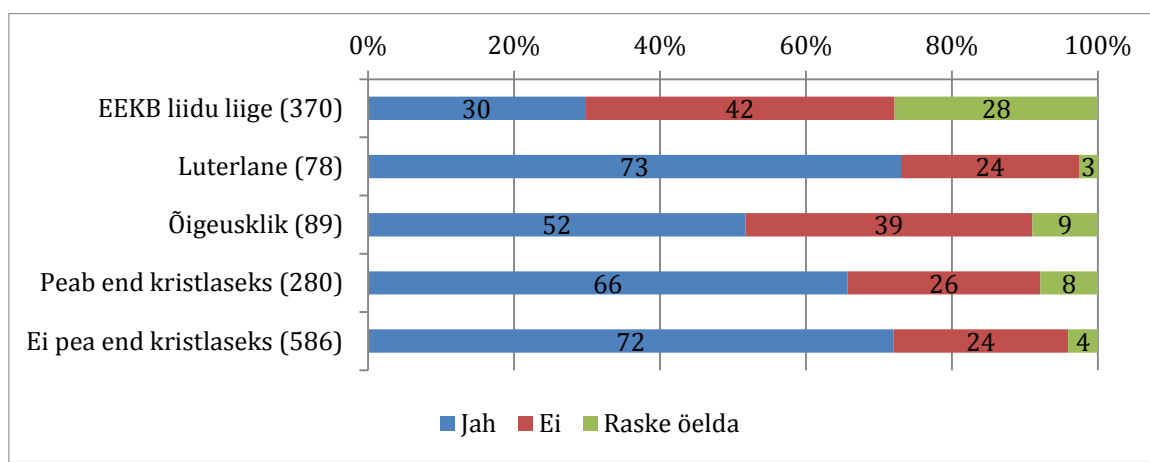
Joonis 16. Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatav või mitte-lubatav eutanaasia?

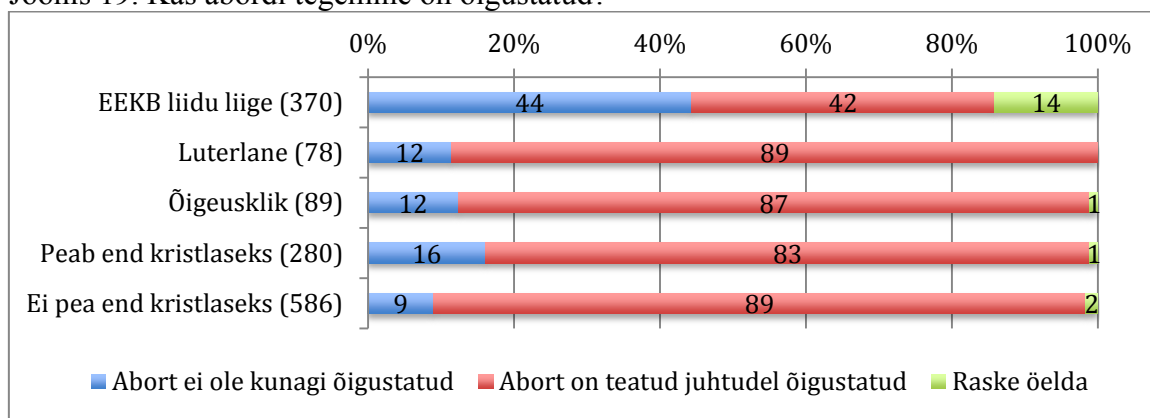
Joonis 17. Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatav või mitte-lubatav inimese kloonimine?

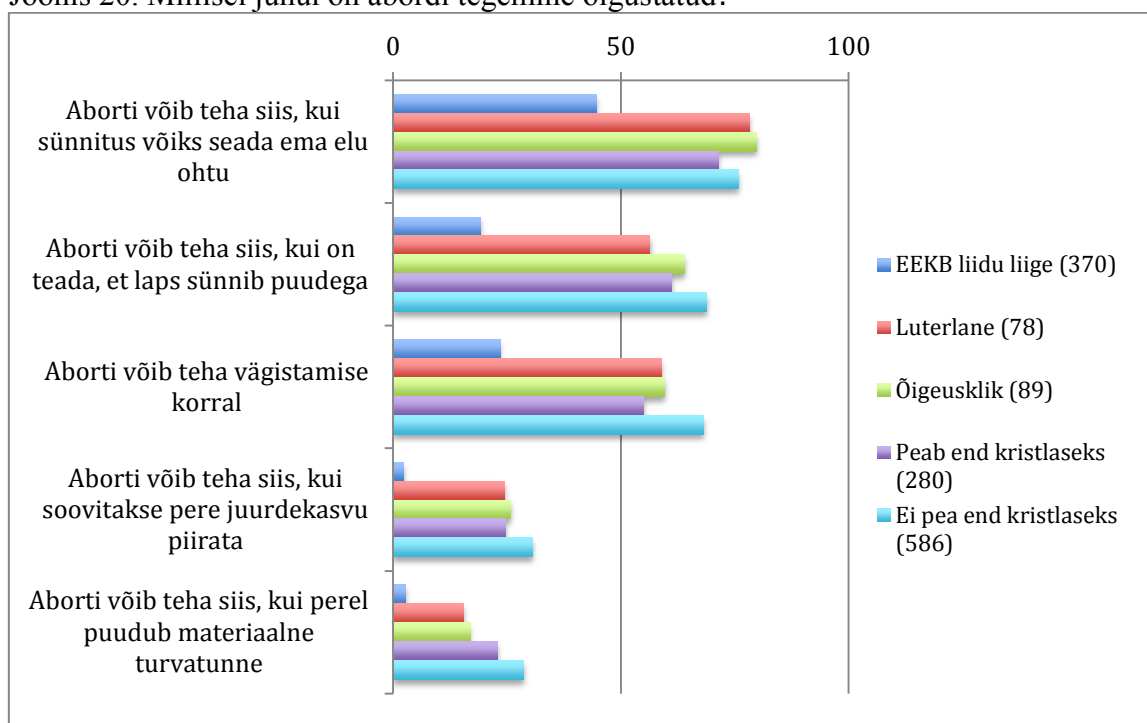
Joonis 18. Kas Teie arvates on teatud kuritegude või olukordade puhul õigustatud surmanuhtluse rakendamine?

Joonis 19. Kas aborti tegemine on õigustatud?

Joonis 20. Millisel juhul on aborti tegemine õigustatud?

Moraalikäsitlustes on selgesti eristatavalt kõige konservatiivsemate ja ühtlasi ka kõige ühtsemate arusaamade esindajaks EEKB Liitu kuuluvad küsitlitud. Nii arvavad näiteks abielulahutuse küsimuses EEKB Liidu vastanutest pea 70%, et seda ei tohiks lubada, samal ajal kui luterlaste, õigeusklike ja muude kristlaste seas arvasid samamoodi 20-30% vastanutest. Samasugune pilt avaneb ka abieluelsete seksuaalsuhete küsimuses, kus EEKB Liidu vastanutest pea 90% arvavad, et need ei tohiks olla lubatud, samas näiteks luterlastest, õigeusklikest ja muudest kristlastest üle poolte arvab, et need võiks olla lubatud. Huvitav asjaolu on ka see, et õigeusklikest ja muudest kristlastest umbes veerand on seisukohal, et truudusetus vabaabielus võiks olla lubatud ja ka abielurikkumise lubamist pooldavate protsent õigeusklike, muude kristlaste ja ka luterlaste seas on arvestatav. EEKB Liidu küsitlitud seas on mõlema küsimuse puhul pea kõik arvamusel, et need ei tohiks olla lubatud. Ilmselt võib siin põhjusi näha tugevas moraliõpetuses EEKB Liidu kogudustes, mis läbi ajaloo on olnud tähtsal kohal ka jumalateenistuste kõnedes ja koguduste hoiakutes oma liikmete suhtes.

Ka homoseksualismiga seotud küsimustes on selgelt näha EEKB Liidu küsitlitud seas kõige konservatiivsemat hoiakut, sest näiteks 30% luterlastest toetab samasooliste kooselu registreerimise lubamist. Samuti väärib märkimist eutanaasiat puudutav küsimus, kus EEKB Liidu vastanutest pea 80% ja õigeusklikest pea 70% leiab, et seda ei tohiks lubada, samas, kui luterlastest pea 60% ning muudest kristlastest pooled arvavad, et seda tuleks lubada.

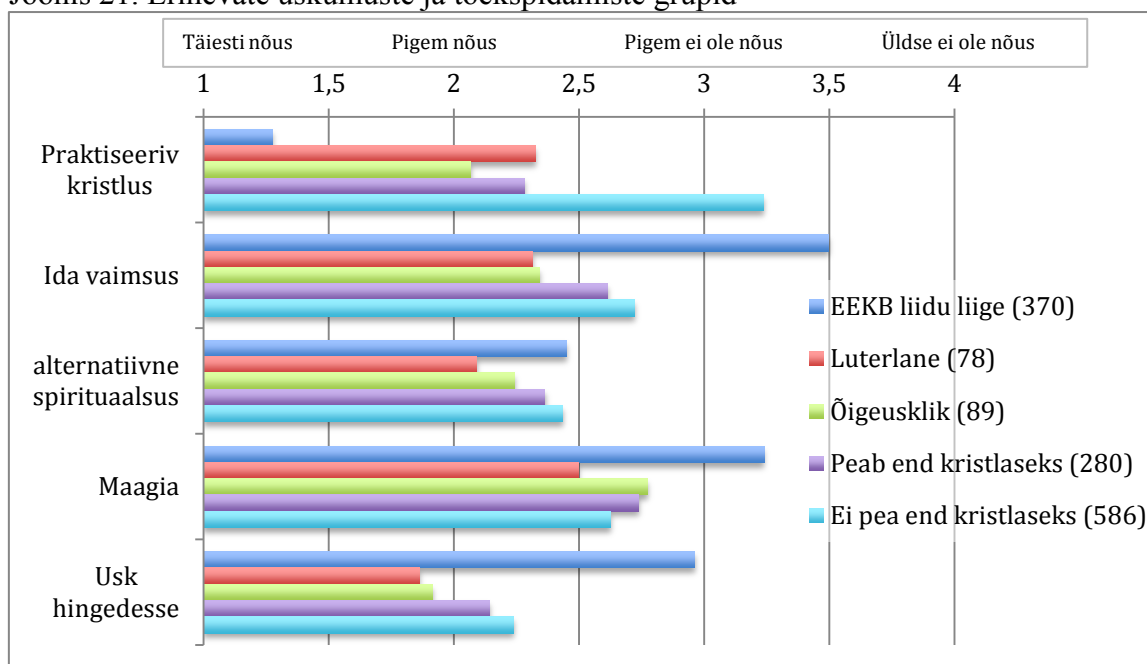
Ka abordi küsimustes eristuvad selgelt EEKB Liidu vastanud, kellest pea pooled leiavad, et abordi tegemine ei ole kunagi õigustatud. Ülejäänud õigustaksid aborti ema elu ohtuseadmisel (ca 40%), aga puudega lapse puhul ja ka vägistamise korral (ca 20%). Luterlastest, õigeusklikest, muudest kristlastest, aga ka ennast mittekristlaseks pidavatest inimestest õigustaks abordi tegemist teatud juhtudel pea 90% vastanutest. Kusjuures nendest üle 20% õigustaks abordi tegemist ka pere juurdekasvu piiramiseks ning natuke vähem pere materiaalse turvatunde puudumisel.

Kokkuvõtvalt võib siin ühelt poolt näha kindlasti EEKB Liidu suuremat ühtsust moraalnormide arusaamisel, mis on ka kristliku õpetusega rohkem kooskõlas kui võrreldavates konfessioonides, kus arvestatav osa inimestest ei mõtle kristliku õpetuse mõistes ühtselt. Siin võib põhjusi tuua jälle usu ja kuulumise vahelistest seostest, mis EEKB Liidus on olnud väga paigas. Esmalt usutakse ja siis on võimalus kuuluda, samas, kui luterlastel ja õigeusklikel on kuulumine formaalsem ja otseselt ei eelda uskumist.

Nende tabelite analüüsist võib näha ka seda, et EEKB Liidu küsitletute seas on päris arvestatav protsent (kohati kuni 28%) neid, kes moraaliküsimustele vastata ei osanud (või ei tahtnud). Viimast võib teatud mõttes käsitleda, kui käsumeelsuse ilmingut – on teatud teemad, millest tuleb mõelda samamoodi, kui sa tahad kristlane olla ja teisiti asjadest arusaamine on pigem tabu või isegi ketserlik. See võib põhjendada, miks 7% vastanutest ei oska (või ei soovi) oma arvamust avaldada abielulahutuse, 8% homoseksualismi ja eutanaasia, 14% abordi ja 28% surmanuhtluse küsimustes.

Ilmselt rõhutatakse luterlikus ja õigeusklikus õpetuses moraaliküsimustest inimesi olema vähem hukkamõistvad ja lootma armule. EEKB Liidu kogudustes, kus rohkem rõhutatakse tegude olulisust, tuleb ette käitumise läbi usklikkuse hindamist ja mõõtmist. Ilmselt mõlemal õpetuslikul suunal on omad plussid ja miinused, kui neid lasta äärmuslikeks kalduda. Konservatiivsel õpetusel on oht kalduda käsumeelsusesse ja inimesed ei julge enam mõelda ega käituda iseseisvalt, vaid ainult nii nagu konkreetse koguduse õpetus ette näeb. Armuõpetuse ja liberaalsuse äärmusesse kaldudes võivad piirid ära kaduda ning siis võivadki end kristlasteks nimetavad inimesed hakata elama lahus kristlikust õpetusest.

Joonis 21. Erinevate uskumuste ja tõekspidamiste grupid

Vastajatel paluti hinnata, kuivõrd nad nõustuvad 36 etteantud uskumuse ja tõekspidamisega. Antud hinnangutele tuginedes on faktoranalüüsi abil eristatud 5 uskumuste tüüpi. Tabel 3 kirjeldab väidete jaotumist tüüpidepõhiselt koos faktorlaadungitega. Joonis 21 kirjeldab igale uskumuste grupile antud keskmisi hinnanguid konfessioonide põhisedelt.

Eristatud viiele grupile andsin üldistavalt järgmised nimed:

1. Praktiseeriv kristlus – selles grupis on väited, nagu “Olen tundnud Jumala juhatust ja mõju oma elus”, “Usun, et on olemas Püha Vaim”, “Usun, et Jeesus Kristus lunastas inimkonna patud”, “On olemas isikuline Jumal”, “Inimhinge eksistents jätkub ka pärast surma” jne. Selles grupis vastanduvad kõigi kristlaste vastused ennast mittekristlaseks pidavate inimeste omadest. Luterlastest, õigeusklikest ja muudest kristlastest oli keskmisest rohkem pigem nõustujaid nende väidetega. Siingi tuleb EEKB Liidu vastanute ühtsemalt kristlikud arusaamad selgelt esile, sest selle grupi küsimustega nõustujaid oli väga suur osa.
2. Ida vaimsus – selles grupis on küsimused, mis on iseloomulikud pigem Idamaade usunditele, nagu näiteks “Mul on talisman või muu tähenduslik ese, mis mind kaitseb”, “Inimese iseloomu ja saatust mõjutab tähtede ja planeetide seis tema sünnihetkel”, “Inimese elusaatus on üldiselt ette määratud ning tal endal on sellele vähe mõju” jne. Selles grupis vastandus EEKB Liidu küsitelute arvamus väga kontrastselt teiste konfessioonide arvamustest. Kui EEKB Liidu vastanud olid nende küsimuste puhul väga suures osas mittedõustuval seisukohal, siis luterlased, õigeusklikud ja muud kristlased olid tunduvalt üle keskmise nõustuvad.

3. Alternatiivne spirituaalsus – selles grupis on küsimused, mis väljendavad alternatiivse spirituaalsuse seisukohti ning pigem vastanduvad ennast kristlikule õpetusele, nagu näiteks “Jeesus Kristus oli ajalooline isik, mitte Jumala Poeg”, “Minu suhe Jumalaga on väga isiklik ja minu usk ei vaja tuge kirikult”, “Ma ei pea ennast usklikuks, kuid mul on suur huvi erinevate religioonide, meditatsiooni, vaimsete otsingute ja spirituaalsete tegevuste vastu”, “Ma ei poolda ühtegi religiooni ega kirikut, mul on oma usk” jne.

Kuigi nende küsimuste puhul on vastuseid kõigil erinevalt ja joonistuvad tabelis kokkuvõtvalt suhteliselt lähedale keskmisele, siis ka siin võib näha EEKB Liidu küsitletute eristumist luterlastest, õigeusklikest ja muudest kristlastest.

4. Maagia – selles grupis on küsimused, mis on pigem maagilist päritolu. Grupis on küsimused, nagu näiteks “Mõnedel sensitiiivsetel inimestel on võime haigeid tervendada”, “Teatud maagiliste toimingute või rituaalidega on võimalik mõjutada sündmuste käiku ja teisi inimesi”, “Teatud märgid ja ended võivad elu pöördelisi sündmusi ette ennustada” jne. Ka selle grupi küsimuste puhul eristuvad EEKB Liidu vastanud pigem luterlastest ja muudest kristlastest, õigeusklike keskmine on sarnaselt EEKB Liidu vastanutele keskmisest mittenõustuva suunas kalduv. Kuigi nende väidetega nõustumisel ei tähenda, et need inimesed oleksid kuidagi oma uskumustest maagia suunale kalduvad. Pigem annavad need küsimuste sõnastused alust nõustumiseks, et ka kristliku õpetusega kooskõlas olles võib ju tõdeda, et maagiliste rituaalide ja toimingutega tegelevatel inimestel võib olla teatud mõju. Seega, mina ei nimetaks neid küsimusi otseselt kristliku õpetusega vastuolus olevaks. EKN'i küsitluses olnud küsimused olid ka kohati väga mitmetimõistetavad, mis võis ka vastajates segadust tekitada.

5. Usk hingedesse – selles grupis on küsimused, mis on seotud hingedega. Seal on näiteks küsimused: “Taimedel on hing”, “Loomadel on hing või vaim”, “Esivanemate hinged võivad meid külastada ja meid kaitsta”, “Kõik hea ja halb, mida inimene teeb, tuleb talle elu jooksul tagasi” jne. Siin eristuvad ka õigeusklikud, luterlased ja muud kristlased, kes on üle keskmise nõustuvad nende küsimustega EEKB Liidu vastanutest, kes keskmisest rohkem ei nõustu nende küsimustega. Ka siin ei saa väita, et need küsimused oleksid otseselt vastuolus kristliku õpetusega, sest küsimuse sõnastus annab võimaluse defineerida küsimusi ka kristlikust vaatevinklist lähtuvalt täiesti võimalikeks. Siin on osa küsimusi, millest Piibel ei räägi, nagu näiteks loomade hinge ja vaimu küsimus. Piiblis on küll kirjas, et loomadel on hing, vaimust ei ole otseselt juttu. Väide, et kõik hea ja halb tuleb inimesele elu jooksul tagasi on küll pigem karmaga tegelevatele uskumustele omane, aga ka siin jääb ruumi mõtestada seda küsimust läbi piibelliku vaatevinkli, mis nii mõneski kohas annab mõista, et head tegevad inimesed saavad õnnistuste osaliseks ja kurje inimesi ei õnnista Jumal.

Kõige selle valguses on selgelt näha, et kuulumise, uskumise ja käitumise vahelises dünaamikas rõhutab EEKB Liit olulisel määral rohkem uskumise ja käitumise olulisust ja seeläbi ka suuremat kuulumist. Kuulumise eelduseks ongi EEKB Liidus uskumise, meeleparanduse ja pühituselu läbi soov saada paremaks inimeseks, mida mõõdetakse tihti peale just käitumise kaudu. Luterlaste ja õigeusklike puhul on kuulumine formaalsem ja seeläbi on ka tõsiusklikke ja pühendunud kristlaste osakaal ilmselt väiksem. Seeõttu on ka arusaamad ja uskumused mõnevõrra rohkem lahus kristlikust õpetusest kui EEKB Liidu liikmetest vastanutel, kelle uskumused, aga ka moraalitunnetus on ühtsem ja kristliku õpetusega kooskõlas. See kindlasti ei tähenda, et luterlaste ja õigeusklike seas ei oleks tõsiuskseid inimesi, kelle uskumused ja ka moraalityju oleks ühtselt kristlikud. Lihtsalt suure hulga inimeste peale annavad õpetuslikud praktikad ja teoloogilised erinevused mõnevõrra tunda.

4.3. Tulemused: EEKB Liidu analüüs

Järgnevas analüüsis on vaadeldud vaid nende vastajate hinnanguid, kes kuuluvad EEKB Liidu kogudustesse.

Järgnevas peatükis on analüüsitud ainult neid vastuseid, kust tulid välja erinevused, millest saaks järeldusi teha. Ülejäänud tabelid vastustega on jäetud analüüsist välja.

Vastajatel paluti hinnata, millise vaimulaadiga nad ennast kõige enam seostavad ning tabel 4 annab antud vastuste jaotuses ülevaate.

Tabel 4. Millise vaimulaadiga te ennast kõige enam seostate?

	N	%
Baptistliku	205	56.8
Evangeeliumikristlasliku	51	14.1
Nelipühiliku	28	7.8
Priilasliku	17	4.7
Muu	40	11.1
Raske öelda	20	5.5
Kokku	361	100

Üle poolte küsitluses vastanutest seostas ennast baptistliku vaimulaadiga, ülejäänud vaimulaadid olid esindatud oluliselt tagasihoidlikumate protsentidega. Siiski võib välja tuua,

et evangeeliumikristlasliku vaimulaadiga seostas ennast 14% vastanutest ja nelipühiliku vaimulaadiga oli pea 8% vastanutest.

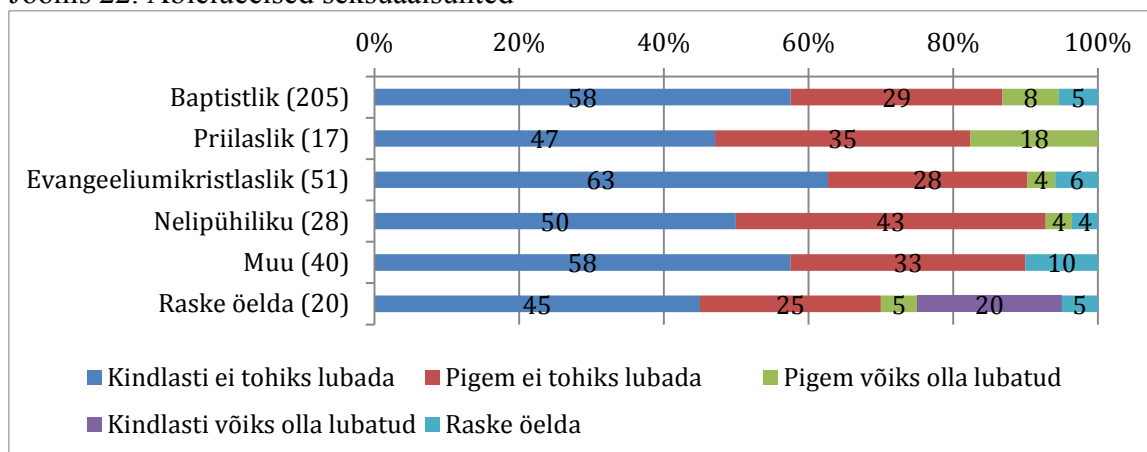
Tabel 5. Kas Te saite oma lapseõlvekodus usulisi teadmisi?

	N	%
Jah, küllalt palju	189	52.4
Jah, veidi	72	19.9
Ei saanud	95	26.3
Raske öelda	5	1.4
Kokku	361	100

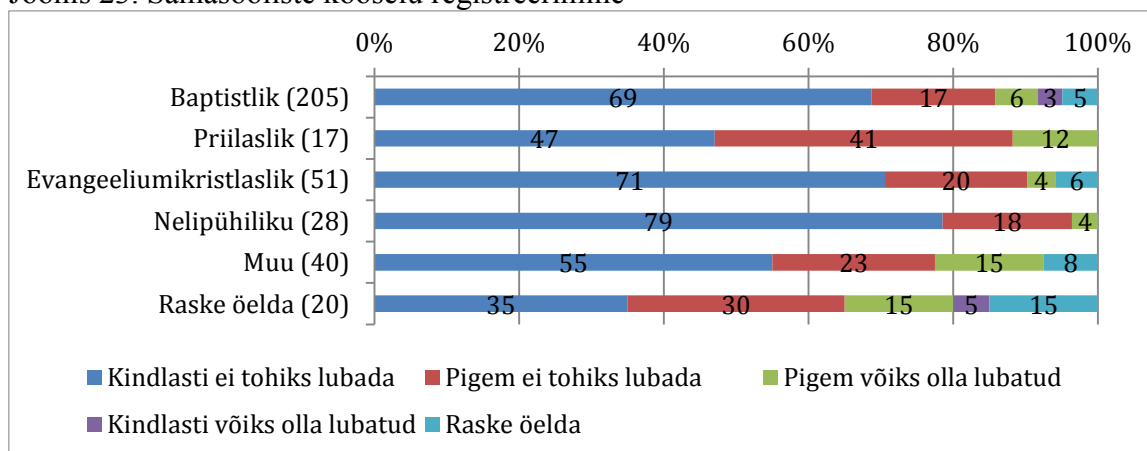
Üle poolte vastanuist said lapseõlvekodus küllalt palju usulisi teadmisi, Veidi usulisi teadmisi sai 20% vastanuist ja veerand vastanutest ei saanud usulisi teadmisi üldse.

4.3.1. Uskumuste ja moraali vahelised seosed

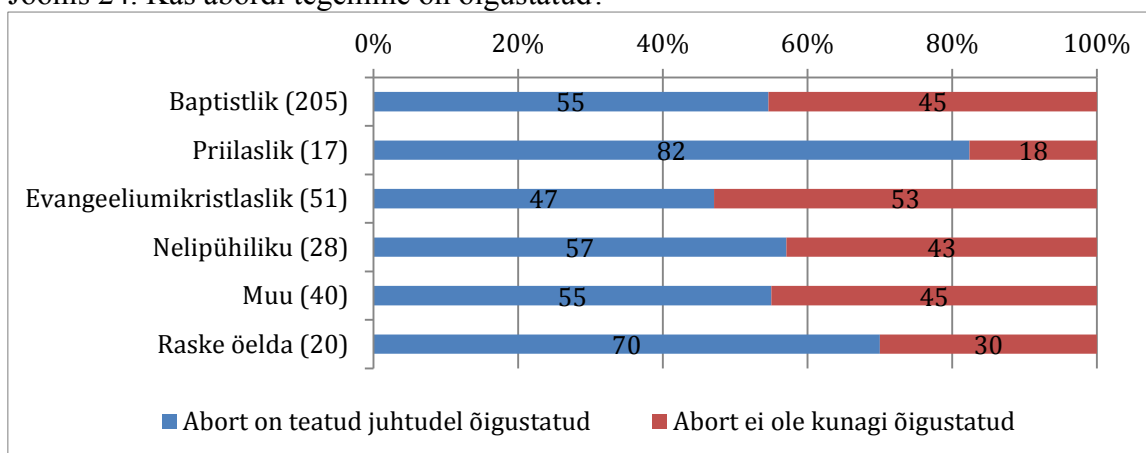
Joonis 22. Abielueelsed seksuaalsuhted

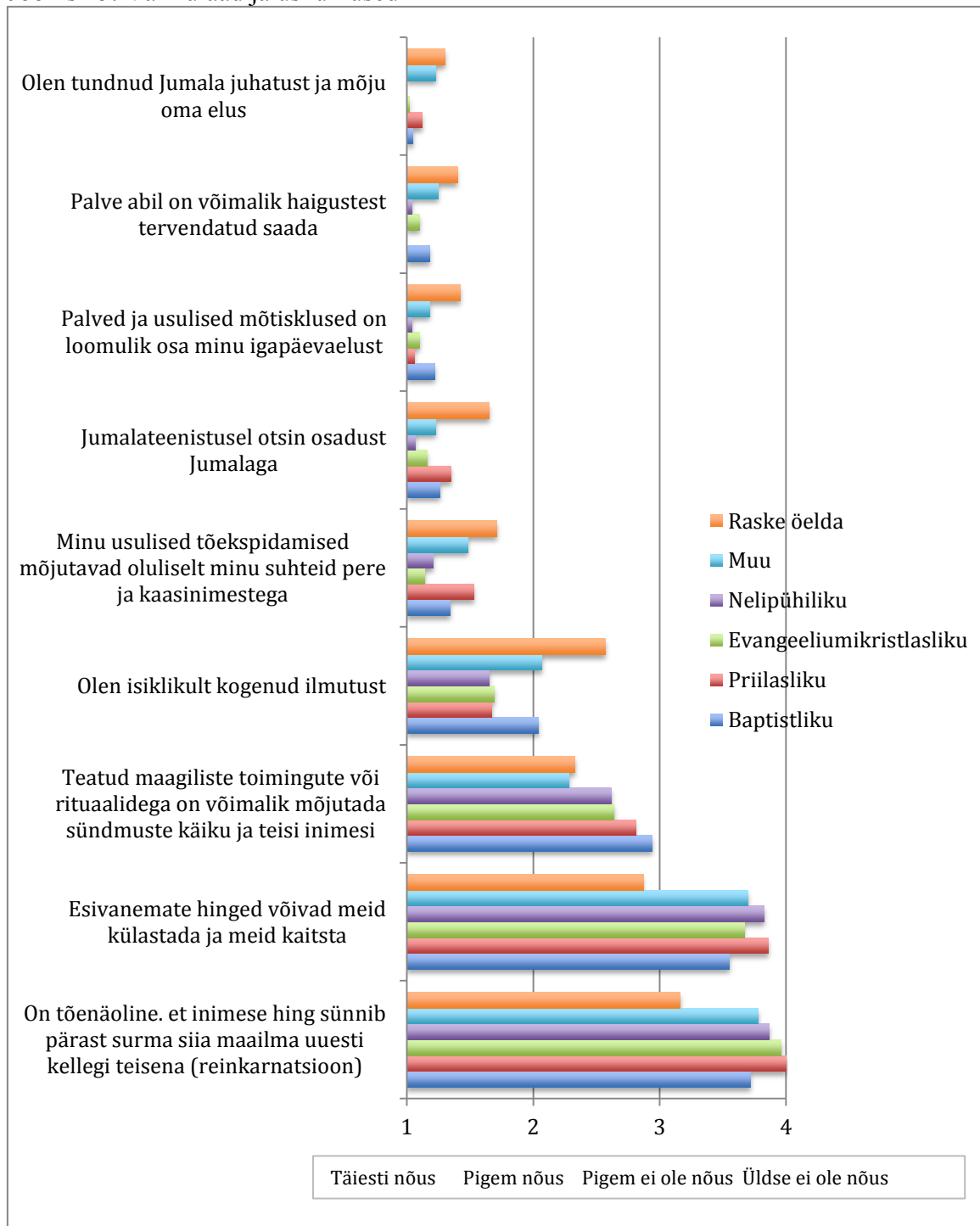
Joonis 23. Samasooliste kooselu registreerimine

Joonis 24. Kas aborti tegemine on õigustatud?

Joonis 25. Vaimulaad ja uskumused

EEKB Liitu kuuluvate küsitlute vastustest morali puudutavate arusaamade kohta vaimulaadide lõikes võib välja lugeda, et nelipühiliku ja evangeeliumikristlasliku vaimulaadiga vastanud on kõige konservatiivsema suhtumisega neisse küsimustesse. Kõige liberaalsemad on priilasliku vaimulaadiga vastanud. Näiteks arvab 12% priilasliku vaimulaadiga vastanutest, et samasooliste kooselu registreerimine võiks olla lubatud,

abieluelseid seksuaalsuhteid lubaks 18% ja aborti õigustaks teatud juhtudel 82% priilasliku vaimulaadiga vastanuid.

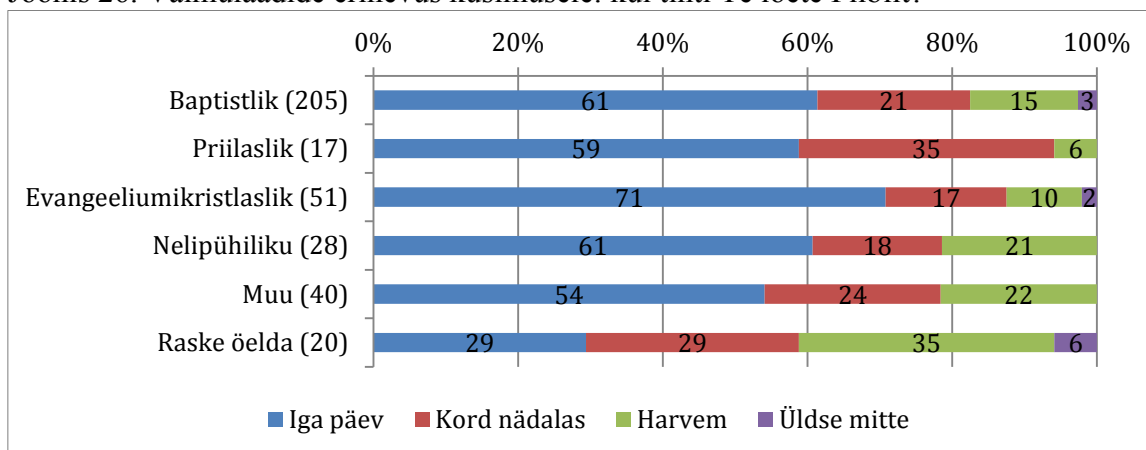
Uskumustes on üldiselt EEKB Liidu küsitletud väga üksmeelsed, selgelt eristuvad vastanud, kes ei osanud määrata enda vaimulaadi. Nende seas oli ilmselt ka kõige rohkem EEKB Liitu mittekuuluvaid vastanuid. Seega võib siin näha põhjust, miks on nende inimeste uskumused ka erinevad teistest. Kuigi erinevate vaimulaadide esindajatel on selles küsimuses väga ühtsed arusaamad, võib näha ilmutuslikes ja üleloomulikkust puudutavate küsimuste juures baptistliku vaimulaadi esindajatel väikest eristumist ja pigem tagasihoidlikumat suhtumist. Ilmselt võib siin näha põhjusi õpetuslikes erinevustes, mida erinevate vaimulaadide esindajad rõhutavad. Baptistidele on ju teatavasti omane pigem ratsionaalne ja mitte nii väga üleloomulikkusega tegelev vaimulaad, kui neid võrrelda näiteks nelipühiliku vaimulaadiga, kus väga rõhutatakse üleloomulikkusega tegelemist usulises praktikas (näiteks Püha Vaimuga ristimist, täitumist, Vaimus erinevate asjade tunnetamist jne).

Tegur, kas küsitlusele vastaja sai lapseõlve kodust palju usulisi teadmisi, vähe usulisi teadmisi või ei saanud üldse, ei mõjutanud vastuseid olulisel määral. Selgelt on aga näha, et usulisi teadmisi palju omandanud vastajad on homoseksualismi, samasooliste adopteerimisõiguse, abielulahutuse, aga ka eutanaasia küsimustes konservatiivsemad kui usulisi teadmisi lapseõlvekodus vähe või üldse mitte saanud vastajad, kes on neis küsimustes pisut lubavamad. Usulisi teadmisi piisavalt saanud vastajad eristuvad uskumuste küsimuses vähesel määral teistest. Nende vastused on mõnevõrra ühtsemalt kristlikud. Huvitav on ka see, et mõne küsimuse osas eristuvad kõige enam teistest just lapseõlvekodus vähe usulisi teadmisi saanud vastajad. Näiteks on vähe usulisi teadmisi saanud vastajad palve läbi tervenemise osas, või taeval (paradiisi) olemasolus pisut skeptilisemad kui palju usulisi teadmisi või üldse mitte teadmisi saanud. Mingil määral kokkupuude kristlusega, võib tekitada pigem kahtlusi kristliku õpetuse suhtes ja isegi immuunsust. Inimestes, kes ise sügavalt ei ole kokku puutunud kristlusega, ega kogenud usu väge, vaid on seda vaid kaudselt kogenud ja pigem formaalses vormis, võib kaudne kokkupuude tekitada skeptilist suhtumist kristluse suhtes.

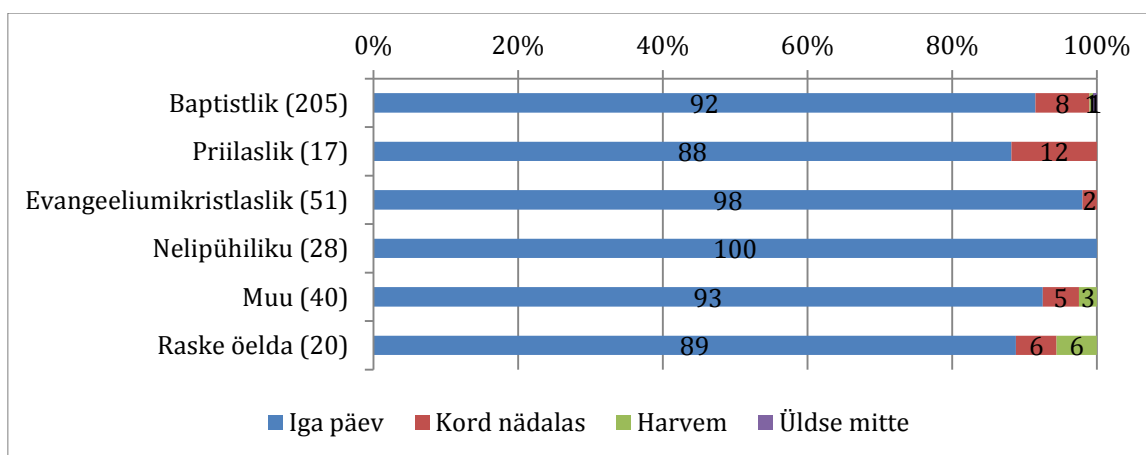

4.3.2. Usu praktiseerimine

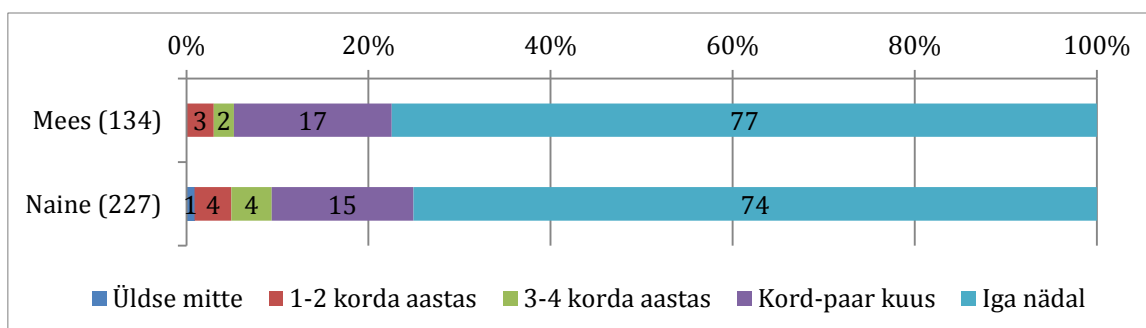
Joonis 26. Vaimulaadide erinevus küsimusele: kui tihti Te loete Piiblit?

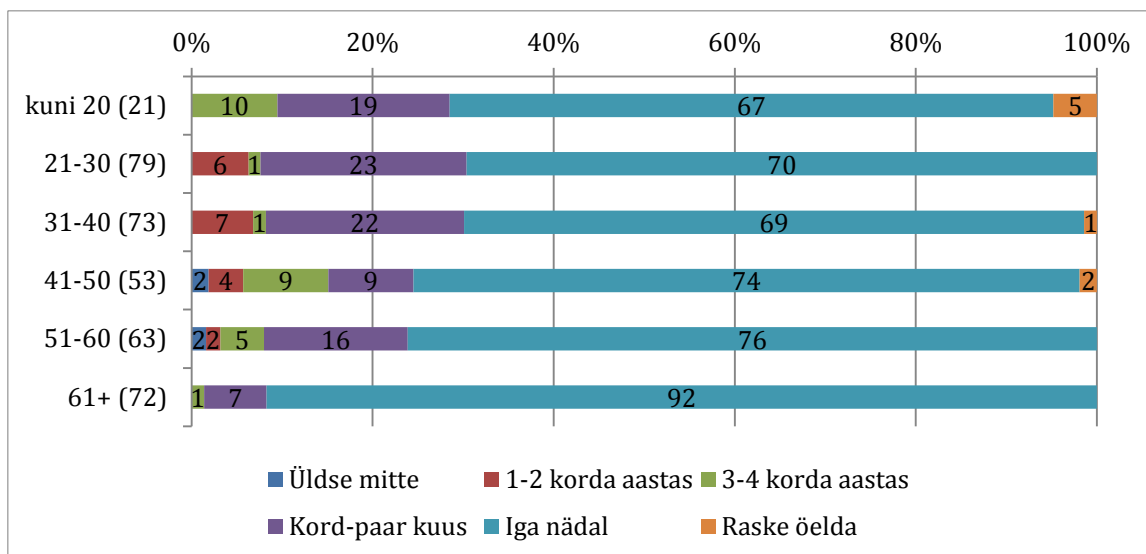
Joonis 27. Vaimulaadide erinevus küsimusele: kui tihti Te palvetate väljaspool jumalateenistust?

Joonis 28. Meeste ja naiste erinevus küsimusele: kui sageli Te võtate osa jumalateenistustest või muudest koguduse kooskäimisvormidest (väikegrupid, koorid, noorteõhtud, palvekoosolekud jms)?

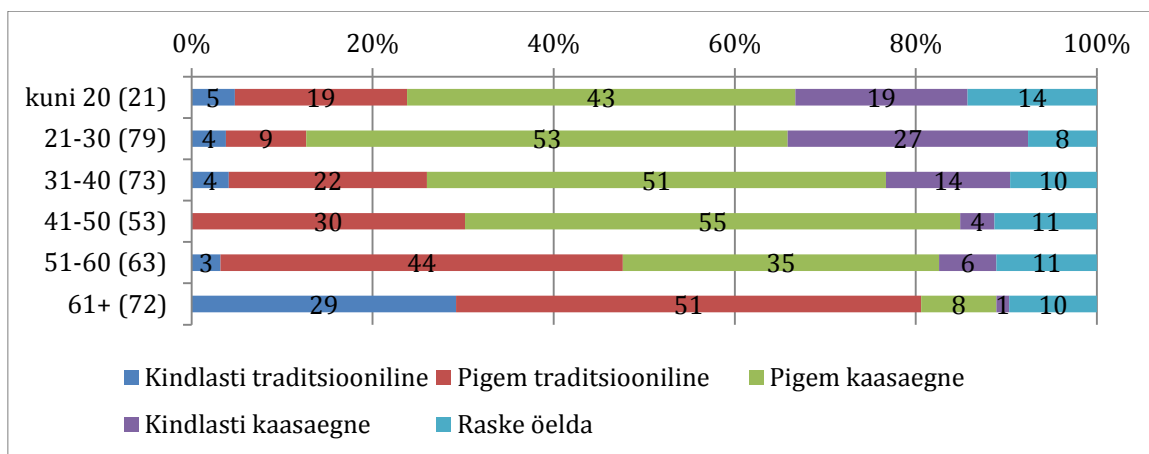
Joonis 29. Vanuse erinevus küsimusele: kui sageli Te võtate osa jumalateenistustest või muudest koguduse kooskäimisvormidest (väikegrupid, koorid, noorteõhtud, palvekoosolekud jms)?

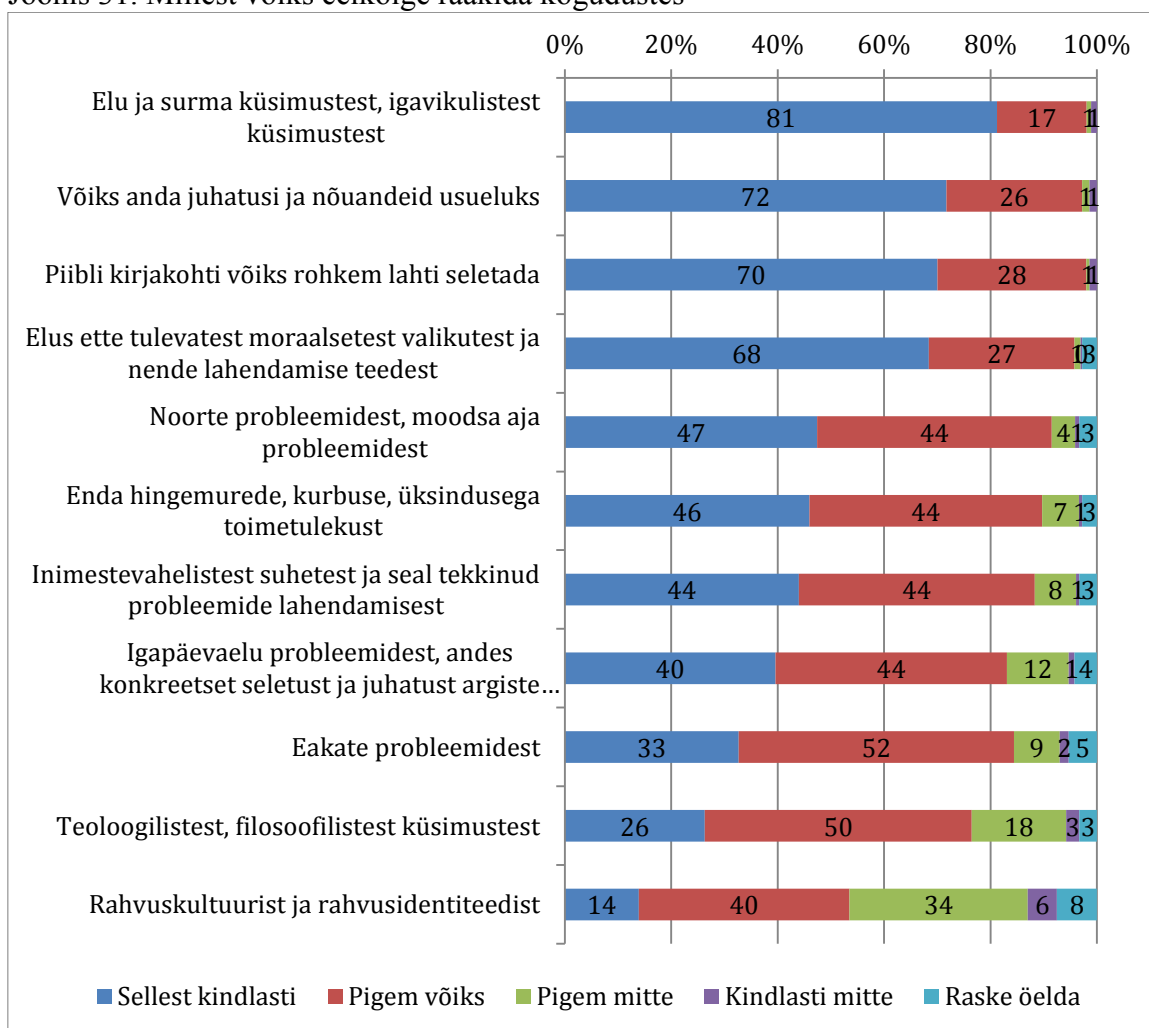
Palvetamise ja Piibli lugemise regulaarsuses võib näha, et igapäevaseid piiblitugejaid ja palvetajaid on evangeeliumikristlasliku vaimulaadi esindajate seas kõige rohkem, kuigi üldine pilt on väga sarnane. Võib öelda, et EEKB Liidu vastanud on kõik regulaarsed palvetajad ja Piibli lugejad. Jumalateenistustest või muudest koguduse kooskäimistest võtab iganädalaselt osa vastanud meestest suurem protsent kui naistest. Põhjus võib olla selles, et osa naistest ei saa just väikeste laste tõttu nii tihti käia koguduse kooskäimistel, aga ka vanemate inimeste seas, kes enam jumalateenistustele tulla ei jaks, on ilmselt naisi rohkem, sest vanemate elavate naiste osakaal on suurem (meeste eluiga on lühem). Vanuseliselt võib näha selget tendentsi - kõige rohkem võtab iganädalaselt jumalateenistustest või muudest koguduse kooskäimistest osa üle 60 aastased vastanud. Mida nooremaks läheb vanus, seda vähem iganädalaselt osa võetakse. Need tulemused räägivad selgelt sellest, et pereinimesed, aga ka teismelised leiavad vähem aega jumalateenistustest või muudest koguduse kooskäimistest osavõtuks.

4.3.3. Ootused koguduste suhtes

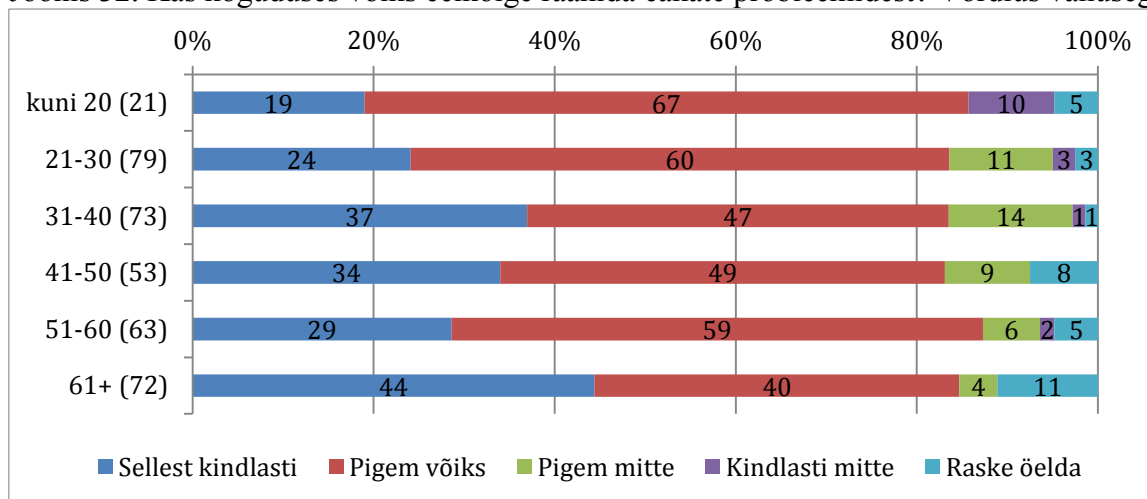
Joonis 30. Vanuse erinevus küsimusele: Kas Teile meeldib jumalateenistustel traditsiooniline muusika või kaasaegne muusika?

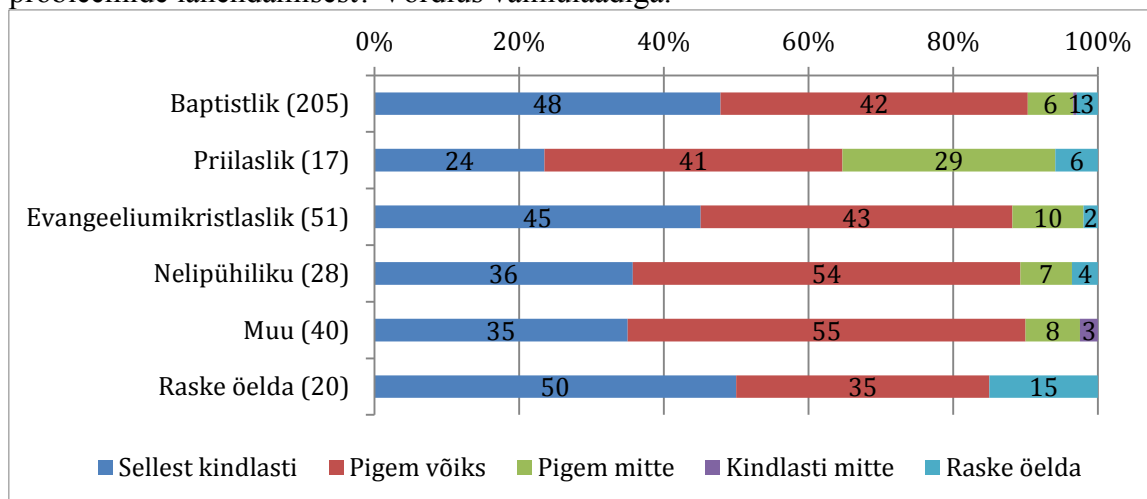
Joonis 31. Millest võiks eelkõige rääkida kogudustes

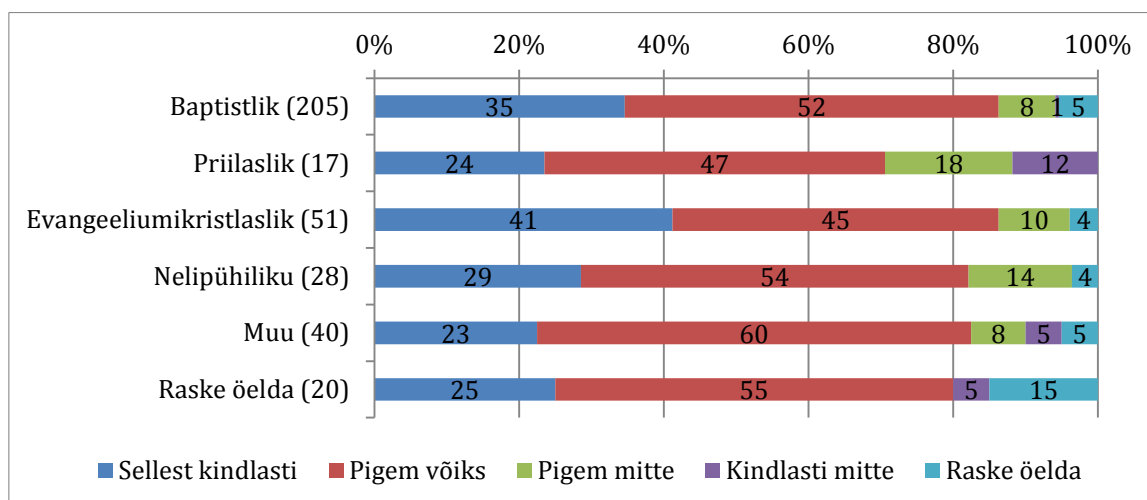
Joonis 32. Kas koguduses võiks eelkõige rääkida eakate probleemidest? Võrdlus vanusega.

Joonis 33. Kas koguduses võiks eelkõige rääkida inimestevahelistest suhetest ja seal tekkinud probleemide lahendamisest? Võrdlus vaimulaadiga.

Joonis 34. Kas koguduses võiks eelkõige rääkida eakate probleemidest? Võrdlus vaimulaadiga

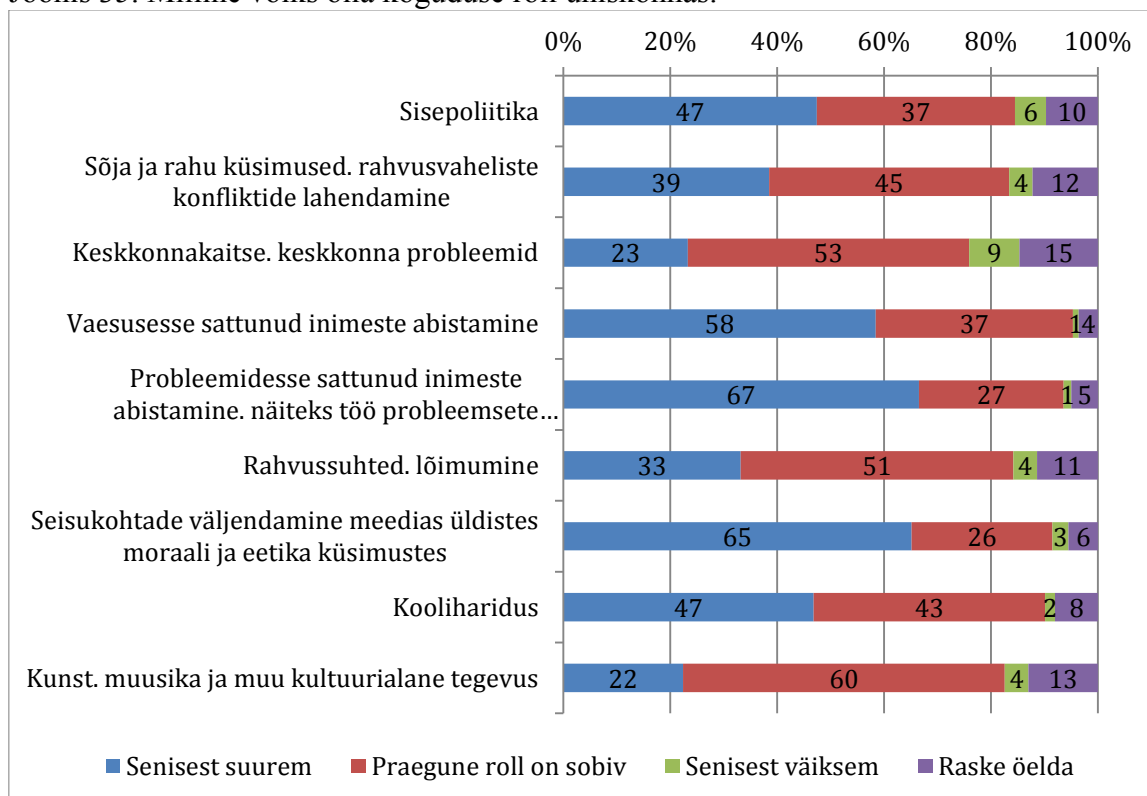
Kõige rohkemate vastanute arvates peaks kogudustes rääkima eelkõige järgmistest teemadest: “Elu ja surma küsimustest, igavikulistest küsimustest”, “Võiks anda juhatusi ja nõuandeid

usueluks”, “Piibli kirjakohti võiks rohkem lahti seletada” ning “Elus ette tulevatest moraalsetest valikutest ja nende lahendamise teedest”

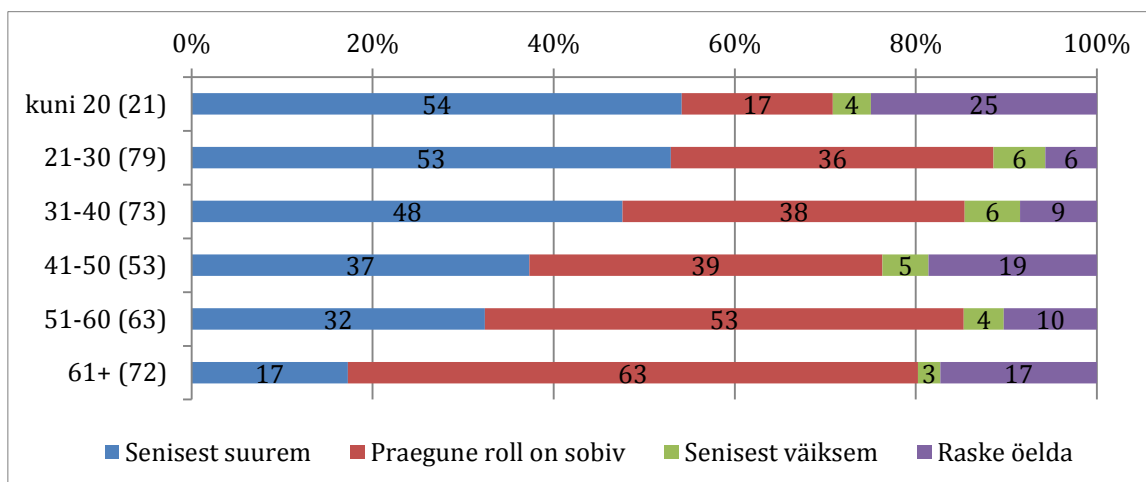
Samas on huvitav vaadata ka teisi küsimusi, kus on mingil määral eristumine vanusegruppide vahel. Küsimuses: “Kas koguduses võiks eelkõige rääkida eakate probleemidest?”, eristuvad pisut eakad inimesed, kellest arvestatav osa arvab, et sellest peaks kindlasti rääkima.

Huvitav on näha tabelitest ka seda, et eristumine vaimulaadide lõikes on kõige enam priilasliku vaimulaadi seas, kellest arvestatav osa arvab, et eakate probleemidest aga ka inimestevahelistest suhetest ei peaks ennekõike kogudustes rääkima. Kui tõmmata näiteks eakate küsimuses paralleel vanuse ja vaimulaadi vahele, võib teha järelduse, justkui priilasliku vaimulaadi esindajad oleksid pigem nooremad inimesed kui vanemad. Iseenesest on see huvitav nähtus, sest priilaslikku vaimulaadi omistatakse EEKB Liidus pigem vanematele ja juba hääbuvatele kogudustele ning kogukondadele. Sama loogikat kasutades võiks tuletada, et evangeeliumikristlasliku vaimulaadi esindajate seas on rohkem vanemaid inimesi.

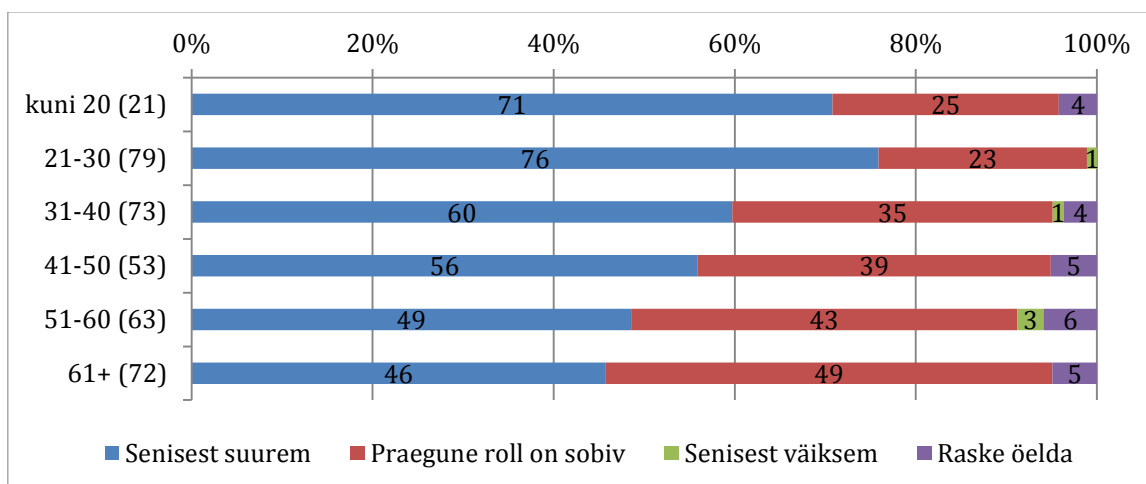
Joonis 35. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas.

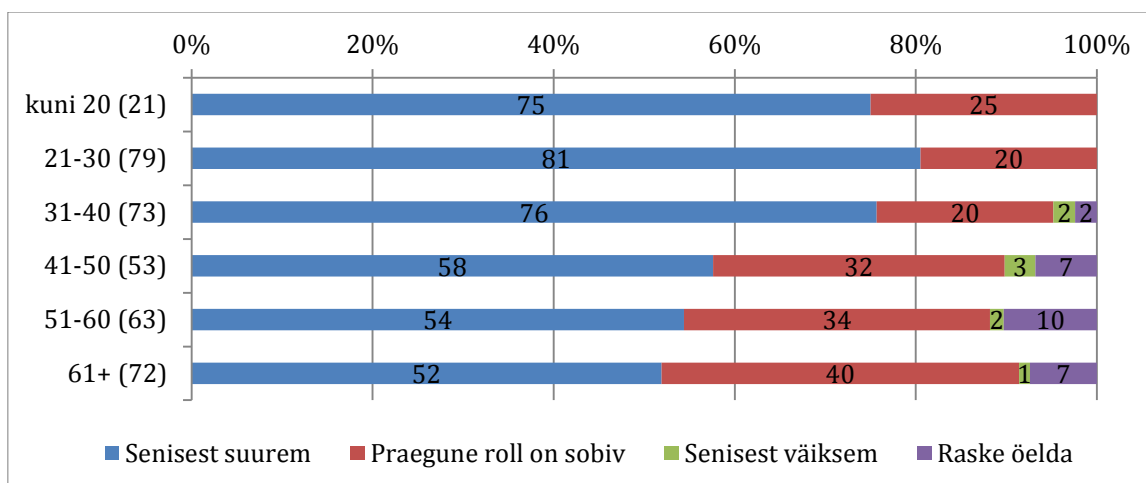
Joonis 36. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas: Sõja ja rahu küsimused, rahvusvaheliste konfliktide lahendamine. Võrdlus vanusega.

Joonis 37. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas: Vaesusesse sattunud inimeste abistamine. Võrdlus vanusega.

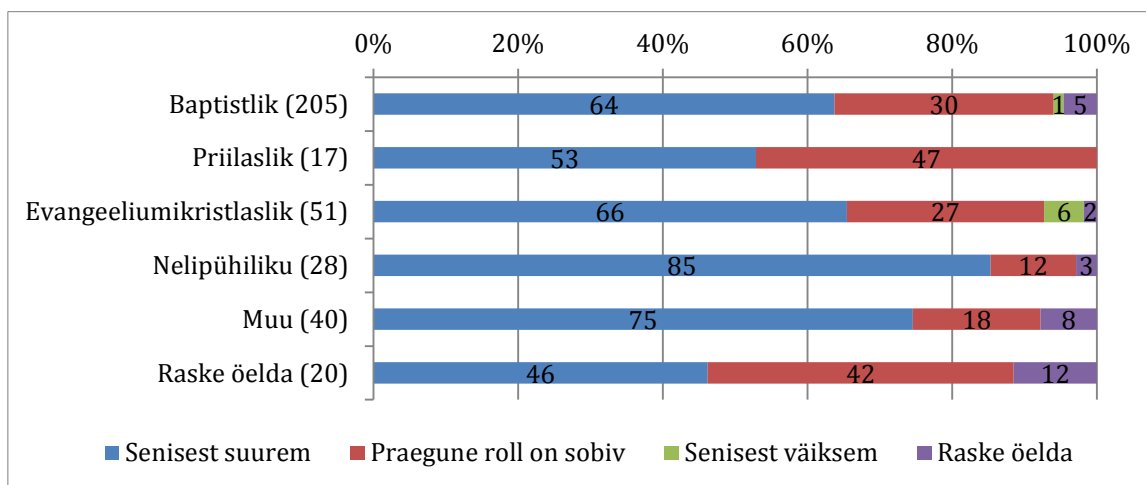

Joonis 38. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas: Probleemidesse sattunud inimeste abistamine, näiteks töö probleemsete noortega, sõltuvushaigetega, endiste vangidega jne. Võrdlus vanusega.

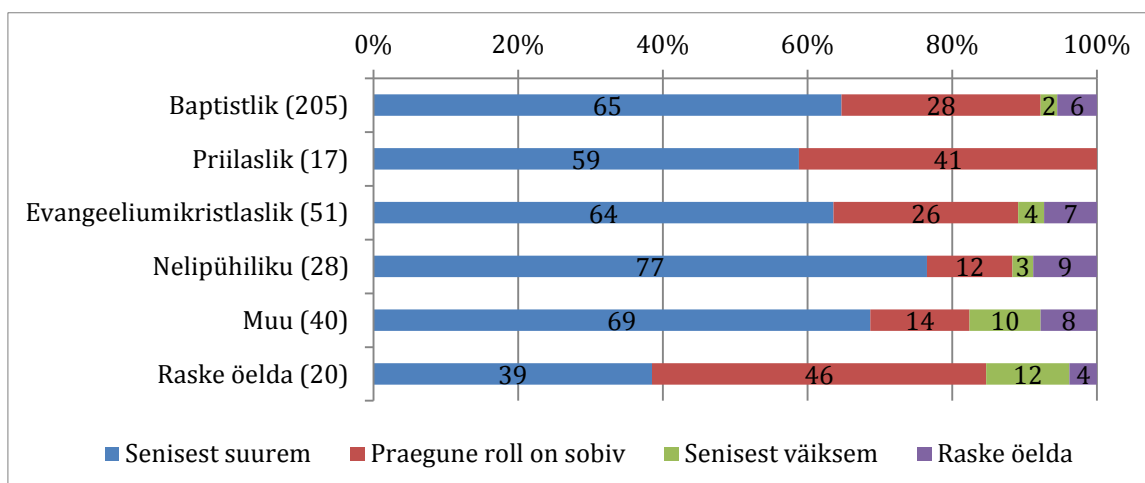

Joonis 39. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas: Probleemidesse sattunud inimeste abistamine, näiteks töö probleemsete noortega, sõltuvushaigetega, endiste vangidega jne.

Võrdlus vaimulaadiga

Joonis 40. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas: Seisukohtade väljendamine meedias üldistes moraaliküsimustes. Võrdlus vaimulaadiga.

Küsimusele, milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas, vastas kõige suurem osa, et vaesusesse sattunud inimeste abistamisel, probleemidesse sattunud inimeste abistamisel, samuti töö probleemsete noortega, sõltuvushaigetega, endiste vangidega jne. Senisest suurem peaks olema seisukohtade väljendamine meedias üldistes moraaliküsimustes. Need olid ka vastused, millest võib järeldada, et EEKB Liidu küsitlustele vastajad ja EKN-i küsitlustele vastajad olid suures osas sama meelt ja ühtsel seisukohal.

Vanusegruppide lõikes on näha, et näiteks sõja ja rahu küsimustes, samuti rahvusvaheliste konfliktide lahendamise osas näevad koguduse rolli tähtsust noored inimesed ja mida

suuremaks läheb vastajate vanus, seda vähem näevad nad koguduse rolli vajalikkust selles valdkonnas. Täpselt sama tendents on ka vaesusesse ja probleemidesse sattunud inimeste abistamisel ja koguduse rolli vajalikuks pidamisel selles osas. Vaimulaadide võrdluses näevad senisest suuremat koguduse rolli vajalikkust probleemidesse sattunud inimeste abistamisel ja seisukohtade väljendamisel meedias üldistes moraaliküsimustes ennekõike nelipühiliku vaimulaadiga vastanud.

4.3.4. Jumalateenistustel mittekäimise põhjused

Tabel 6. Põhjuste loetelu, miks ei käida jumalateenistustel

Põhjus	N
Mul on keeruline kohale jõuda (transpordiprobleemid, terviseprobleemid, elan välismaal, jms)	28
Ma ei saa sealt sellist elamust või emotsiooni, mida ma vajaksin	20
Mul ei ole aega	18
Jälgin jumalateenistusi raadiost/televisioonist	16
Ühel või teisel viisil pettunud kirikus	10
Väikesed lapsed	10
Ma ei vaja vahendajat enda ja Jumala vahele	8
Jumalateenistused on liiga pikad	8
Töö ei võimalda	6
Teenistus on liiga vara	5
Jumalateenistustel räägitakse asjadest, millest mul on raske aru saada	3
Seal on minust liiga erinevad inimesed	3
Abikaasa ei ole kristlane	2
Kiriku moraalinormid on liiga ranged	2
Tunnen ennast seal ebamugavalt, kuna ei tea, kuidas seal käituma peab	2
Sealne muusika on minu jaoks võõras	2
Ma ei soovi ennast siduda ühegi organisatsiooniga, sh kogudusega	1
Kardan kaotada oma mõttevabadust, isiklikke veendumusi	1

Tabelis on ära toodud peamised põhjused jumalateenistustel regulaarselt mittekäimise kohta nendelt vastajatelt, kes võtavad osa jumalateenistustest harvemini kui kord nädalas.

Ehk on nendest peamistest probleemidest hea järeldusi teha ja võibolla ka sellest lähtuvalt muudatusi ellu viia. Kõike loomulikult kogudus muuta ei saa. Näiteks asjaolu, et inimesel ei ole aega – see on igaühe enda kätes. Samas on siin näha, millised on inimeste prioriteedid. Kahjuks kogudus tihtipeale esimeste sekka ei kuulu. Kas põhjus võib peituda selles, et koguduste liikmed küll usuvad ja kuuluvad, aga kooskäimised ei ole piisavalt tähendusrikkad, et vääriskid vastanute kallist aega, mida ju tänapäeval kõigil vähe on?

Ka kohalesaamise raskused on tänapäeva linnastunud ühiskonnas üheks probleemiks, kus kogudus, kuhu inimesed kuuluvad, on tihtipeale nende elamisest päris kaugel. Kas võiks see olla üks aspekt, millele peaks mõtlema? Kas pühapäevane jumalateenistus kirikuseinte vahel on kõige olulisem koguduse kooskäimise vorm, või oleks heaks alternatiiviks ka väikegruppides kogunemised, mis saaksid toimuda asukoha/piirkonna põhiselt?

Ka tõsiasi, et päris palju oli neid, kes märkisid mittekäimise põhjuseks asjaolu, et nad ei saa sealt sellist elamust või emotsiooni, mida nad vajaksid, näitab seda, et me oleme koguduste kooskäimistest kujundanud tarbimise koha, kus pastor või jutlustaja on aktiivne pool, kes passiivset poolt – osalejaid - pidevalt toitma peab. Kas selline kuulumine oli see, mida Jeesus oma jüngritele õpetas? Või ehk on ka siin üks analüüsimise koht, kuidas on võimalik muuta uskujad ja kuulujad ka käitujateks, just selles mõttes, et koguduse kooskäimistelt ei oodata elamust või emotsiooni, vaid tuntakse ise Jeesuse jüngritena vastutust toita teisi - saades seeläbi positiivse elamuse ja emotsiooni, kui nende juhatatavad ning jüngerdatavad kasvavad ja hakkavad sama ka ise tegema?

Raadiost/televisioonist jumalateenistusi jälgivate inimeste ettekääne on seotud ilmselt sellesama kujunenud ühiskonna arusaamaga, et pastor/jutlustaja/saatejuht on see, kelle ülesanne on kristlast vaimulikult toita, et ta saaks siis kristlikku elu elada ja pühitsuses paremuse poole liikuda.. Selline passiivne tarbimise mentaliteet, kus koguduse kooskäimistel ei nähtagi enam mõtet, sest sisuliselt ju raadio ja televisioon on võimelised jumalateenistustel toimuva edasi andma ning asendama, sest nendest osavõtjatel muud rolli peale kuulamise ei ole.

Väikesed lapsed – jälle ilmselt üks valdkond, mille analüüsimisega tuleks tegeleda. Kui me tahame, et väikestest lastest saaksid suured Jeesuse jüngrid, siis tuleks leida moodus neid juba varakult jüngerdada. Ma ei taha siin kriitikat teha pühapäevakoolidele, sest kindlasti on selliseid pühapäevakoole, mis jüngerdavad väikesi lapsi. Kahjuks on ka selliseid, kus lihtsalt proovitakse Piibli lugude rääkimise või Jeesuse piltide joonistamisega lapsi kuidagi tegevuses hoida seni, kuni vanemad teenistusel kuulavad tarka õpetust. On ka kogudusi, kus isegi selliseid võimalusi lastele ei ole ja ka nemad peavad 40 minutilist igavat jutlust kuulama teooriast, milline võiks olla kristlase elu. Arvan, et see on koht suuremaks analüüsiks, miks lastega vanemad ei taha võtta osa koguduse kooskäimistest. Muidugi on vastsündinud lastega teine lugu ja vanematel ongi raskem nendega ükskõik kuhu kodust välja minna. Aga 4-10 aastased lapsed võiksid juba soovida kuuluda ja seeläbi ka uskuda, et siis teismeeas mitte hakata kuuluma kuhugi, kuhu nad kuuluma ei peaks.

5. Analüüs

EEKB Liitu eristab võrreldes teiste konfessioonidega see, et EEKB Liidus on oluliselt suurem osakaal igapäevaselt palvetavatel ja Piiblit lugevatel inimestel. Siin kinnitavad tulemused ka seda, et EEKB Liit on ilmselt siiani usu ja käitumise vahelises dünaamikas pigem koht, kuhu hakkavad kuuluma inimesed, kes juba usuvad. EEKB Liidu praktika on endiselt pigem selline, et kõigepealt oodatakse usulist pööret ja alles siis lastakse kuuluda koguduste siseringi. Ehk siis koguduste jumalateenistustest ja muudest kooskäimisvormidest võtavad osa pigem usulise pöörde läbi teinud inimesed. Seepärast olid ka küsimustikele vastajad enamjaolt usklikud koguduseliikmed. Siin on vastandiks luterlased ja õigeusklikud, kelle ridadesse kuulumine ei eelda usulist pööret ja uskumist. Nii on ka nende koguduste kooskäimistel või kokkupuutes kogudustega rohkem neid, kes ei usu või ei ole oma usku tihedalt praktiseerivad. Eks tugevused ja nõrkused on mõlemal hoiakul.

EEKB Liidu praktika – uskumine enne kuulumist – miinuseks võib tuua selle, et kogudustel ongi vähem loomulikku kokkupuudet uskmatautega ja oht on muutuda suletuks. Koguduste liikmetel on lähedasemad suhted üksteisega ja vähe on usalduslikke suhteid mitteusklikega, mille läbi mitteusklikud usule võiksid tulla. Seda, et EEKB Liidu liikmetel on ohuks kapselduda kristlaste seltskonda ja mitte omada lähedasi suhteid mittekristlastega, võib näidata ka oluliselt suurem toetus ja soov oma lapsi panna kristlikesse üldhariduskoolidesse, võrreldes teiste konfessioonidega. Ilmselt tahetakse hoida ka enda lapsi pigem kristlaste seltskonnas. Kristlastest vanemate hirmud lastega seoses on väga põhjendatud. Kas siin võib näha koguduste puudujääki laste jüngerdamisel? Ideaalis võiksid ju kristlike vanemate lapsed saada kogudusest selle läheduse, aga ka vajalikud eeskujud ja tugevad suhted, mis neid usus hoiavad. Kogudusest peaksid nad saama ka õiged väärtused ja soovi maailmale evangeeliumi kuulutada, et siis seda enda kooli- ja klassikaaslaste seas teha. Selline peaks olema laste misjonipõld, mitte oht, mis neid Jumalast eemale tõmbab.

Ma siiralt usun, et kui inimestel oleksid kogudustes tugevad jüngerlikud sidemed, siis ei oleks ka nii palju neid, kes kogudusest eemale jäävad ja ei peaks kartma lähedasi suhteid mitteusklikega. Otse vastupidi, neid suhteid peaks igatsema, et ka mitteuskujad läbi lähedaste suhete usklikega, võiksid Jumalaga kohtuda. Sedasama kirjutab Stuart Murray ja nimetab seda kulgemiseks kiriku poole. Lisades, et järjest enam suureneb nende arv, kes soovivad kuuluda enne uskumist ja mida ka enimkasvavad kogudused tänapäeval praktiseerivad.⁸³

Ühe olulise tagasisidena, mis küsitlusest välja tuli, oli koguduste kooskäimistelt mitteosavõtmise põhjused. Toon välja 6 enimmainitud põhjust:

1. kohale jõudmise raskused (transpordiprobleemid, terviseprobleemid, elan välismaal);
2. ma ei saa sealt sellist elamust või emotsiooni, mida ma vajaksin;
3. mul ei ole aega;
4. jumalateenistuste jälgimine raadiost/televisioonist;
5. ühel või teisel viisil pettunud kirikus;
6. väikesed lapsed.

Kas kõige sagedamini esinev põhjus (kohale jõudmise raskused) viitab vajadusele rohkemate kohalike koguduste järgi? Kas paljudele meie koguduste liikmetele on raske ja ebaloomulik käia koguduse kooskäimisel teisest linna otsast või isegi kaugemalt, mis praegu on suhteliselt levinud näiteks Tallinna koguduste puhul?

Kas mainimissageduselt teine ja kolmas põhjus võiksid viidata ühisele asjale - me tegeleme jumalateenistustel ja koguduste kooskäimistel liigse teooriaga. Võibolla tuleks vaadata üle, kas jumalateenistustel toimuv on sisukas, oluline. Kas jutlustajad valmistavad piisavalt suure vastutustundega ette seda, mida nad jumalarahvale innustuseks, evangeeliumiks ja motivatsiooniks rääkima lähevad, mis tekitab soovi parem inimene olla, mis tekitab soovi tõesti kõiges Jumalat usaldada, Tema tahet enda ellu otsida ja seda ka teistele innukalt ja lakkamata kuulutada? Või võib ette tulla ka pühadel teemadel pikka ja lõputut lobisemist, millest inimesed väsivad ja ühel hetkel enam jumalateenistusele ei tule, tuues põhjenduseks ajanappuse.

Kas põhjus, et inimesed on pettunud kirikus võib tulla sellest, et me eeldame kristlastelt kõrgeid elustandardeid, aga ei paku piisavalt lähedast ja hingehoidlikku kogudusetunnet

---

⁸³ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 11-12

kõigile? Kas kõigil inimestel meie kogudustes on neid lähedasi usalduslikke suhteid kristlastega, kellele enda raskustest, haigetsaamistest, vajadustest, aga ka rõõmudest ja usulistest võitudest rääkida? Kas see on ikka loomulik, et ainult pastor on hingehoidja? Kas pastor üksi suudab hoida terve oma koguduse hingi, tegeledes kõigiga pidevalt, kuulates, nõustades, palvetades, olla alati olemas, aga ka ise tunda muret ja hoolitseda igatühe eest? Võibolla on see võimalik – kui koguduses on 10 inimest. Aga kui koguduses on 100 või 500 või 1000 inimest? Jälle jõuame jüngerluse vajalikkuseni, millest Jeesus rääkis, aga mis on jäänud ajapikku tahaplaanile.

Kas väikeste lastega pered on oodatud meie koguduste keskele või on see ametlik koht, kus lapsenaer segab? Kas lapsed on osa meie kogudustest, kas nende esimesed kogemused kogudusega on lahkete ja rõõmsate mälestustega seotud või on esimesteks kogemusteks kurjad tädid, kes keelavad koguduseruumides ringi joosta?

Siin on palju, mida kogudused saaksid nendest vastustest analüüsida.

Võrdluses teiste konfessioonidega oli näha EEKB Liidu uuendusmeelsust ja innovaativsust, mida peegeldab näiteks jumalateenistustel kasutatava muusika eelistus, kus EEKB Liidu vastajad eelistavad pigem kaasaegset muusikat samal ajal, kui teistes konfessioonides eelistatakse traditsioonilist. Räägib see tõsiasjast, et EEKB Liit on teenäitajaks ajaga kaasas käimise suhtes. Püüdes olla sügavalt vaimulik liikumine, aga hoides ennast ka lähedal maailmale, kus me elame. Et inimesed ei seostaks kogudust inimestega, kes elavad kauges minevikus, vaid et kogudus saab olla ka midagi värsket, uuenduslikku, kasutades ära kõiki võimalusi, et inimesi Jumala juurde juhtida. Lisaks kaasaegsele muusikale võib näiteks tuua ka tehnika kasutamise, innovaativsed infotehnoloogilised lahendused, riietuse ja kõik muu, et mittekristliku taustaga usule tulnutel, aga ka kristlikest kodudest noortel oleks hea kogudusse ja seal toimuvasse sulanduda.

Samas on selgelt näha, et EEKB Liidu vastajad on kõige konservatiivsemate hoiakutega moraaliküsimustes. Põhjusena võib siin ilmselt ära tuua EEKB Liidu kogudustes valitseva tugeva moraaliõpetuse, mis läbi ajaloo on olnud tähtsal kohal jumalateenistuste kõnedes ja koguduste hoiakutes oma liikmete suhtes. See on ka õigustatud. Aga siin tekib üks konflikt. Nimelt üks asi on hoida konservatiivset joont isekeskis ja oma peres. Piibellike põhimõtete järgi elamine peaks olema iga kristlase püüe, samuti selles suunas juhtida ja jüngerdada enda

koguduseliikmeid, pereliikmeid, lapsi - näidates ise eeskuju. Teine asi on, kas piibellike põhimõtete järgi elamist saab nõuda ka neilt, kes Piiblist ega Jumalast midagi ei tea?

Esitatud küsimustes, nagu näiteks: “Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatavad või mitte-lubatavad abielueelsed seksuaalsuhted?”, “Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatav või mitte-lubatav homoseksualism?”, “Kuivõrd Teie arvates võiks olla lubatav või mitte-lubatav abielulahutus?” , ei olnud ju küsitud, kuivõrd lubatavad need asjad on koguduste liikmetele, vaid kuivõrd need võiksid olla üldiselt lubatavad. Siit võib tekkida küsimus, et kes saavad olla need lubajad ja keelajad neis asjus inimesele, kelle jaoks Piibel ei ole autoriteet, kes ei tunne Jumalat, kelleni kristlased ei ole veel jõudnud või pole ka väga püüdnud jõuda. Vähemalt vaadates tänaseid praktikaid, jääb mulje, et EEKB Liidu koguduste peamiseks eesmärgiks on pigem pühitsuslikkus isekeskis, kui mitteuskujateni jõudmine. Kas usklikel oleks siis õigust nõuda abieluelseste seksuaalsuhete, abielulahutuste või homoseksualismi (ma ei mõtle siin kooseluseadust, vaid homoseksualismi) keelustamist? Kuid seda kristlased tihtipeale teevad – lähenevad mitteusklikele täiesti valest küljest, eeldades neilt Piibli järgi elamist enne, kui nad Jumalat, kes on Piibli andnud oma rahvale, tunnevad ja austavad.

Kristlased võivad ju rääkida mittekristlastele, et abielueelsed seksuaalsuhted on valed ja keelatud, aga ilmselt küsitakse täiesti õigustatult nende käest, et kes seda ütleb? Sina?

Pean tõdema, et mind ka ei huvitaks, kui näiteks moslemid hakkaksid nõudma kõigilt Eesti naistelt burkade kandmist. Minu jaoks teeks see pigem nalja ja muutuksin nende suhtes seda eemaletõukavamaks, mida kõvema häälega nad seda nõuaksid. Midagi sellist on meie mittekristlikus ühiskonnas juhtumas ka kristlaste ja mitteusklike vahel. Mida kõvema häälega kristlased oma moraalinõudmisi esitavad neile, kes ei tunne Jumalat ja kes ei ole kogenud armu, seda suurema lõhe nad uskmata ja koguduse, aga ka Jumala vahele löövad.

Usklikud peaksid olema siin tunduvalt vastutustundlikumad, sest arvan, et see on meie vastutus – esindada Jumala riiki siin maapeal. Sellest, kuidas me seda teeme, oleneb ka see, kas inimesed tahavad Jumala ja Tema riigi kohta rohkem teada saada.

Jeesus, kes maailma nii palju armastas, et Ta suri kogu inimkonna pattude eest , jättis meile suure misjonikäsu. Arvan, et see peaks meile midagi väga olulist õpetama. Kõik algab armastusest, usust ja alles siis, kui Jumal on saanud inimestele autoriteediks, kui nad on saanud aru, et Jumal tõesti on olemas, kui nendest saavad Jumala lapsed, kui nad on kogenud Jumala suurt armu, saab juhtuda see, et Jumala armastuskiri meile, Piibel, saab autoriteediks.

Ja ka siis tuleks olla ettevaatlik. Mitte tahta ise muutuda neile suureks autoriteediks, kes käsib ja sunnib usklikuks saanud inimest oma elu meie äranägemise järgi korraldada, vaid olla kannatlik ja jätta Jumala Pühale Vaimule ruumi inimest oma autoriteedi ja suure armastusega muutma hakata nii, et temast saabki pühitsetud Jumala laps. Kes ei taha elada hooruses, praktiseerida homoseksualismi või lahutada kergekäeliselt oma abielu.

Minu vanaema räägib ikka, kuidas tema isa tarvitses öelda, et inimesi tuleb maailmast välja armastada (mitte välja hirmutada või noomida) ja lisab, et ainult Jumala armastust näidates ja kannatlik olles, saab Jumal nende südames tööd teha nii, et nad muutuvad - saavad pühamaks ja lähedasemaks Temaga.⁸⁴

Siin tuleks eeskujuks võtta Jeesuse, kes ei tegelenud Rooma võimu seaduste vastu protesteerimise või mitteusklike kritiseerimisega. Ta ei lähenenud inimestele kunagi hukkamõistu või hirmutamise, vaid armastuse ja hoolivusega. Ta noomis sügavalt hoopis usklikke varisere ja kirjatundjaid, kes pidid juhtima usurahvast ja näitama neile neid printsiipe, mis Jumala silmis tegelikult olulised on. Ta mõistis hukka, et nende jaoks olid muutunud kombed, reeglid ja detailid olulisemaks kui inimeste hinged ja tegelikud südamevajadused. Nii näitas Jeesus, et oluline ei ole kinni pidada hingamispäeval töö tegemise keelust, kui selle reegli kõrval on elav inimene, kes vajab abi. Või et pesemata kätega söömine ei rüveta inimest, vaid see, mis tuleb tema südamest - see viha ja hukkamõist rüvetab. Ja lõpuks ei öelnud ju need mitteusklikud, kes Jumalat ei tundnud, et Jeesusel on rüve vaim, vaid need kõige eeskujulikumad ja targemad jumalamehed, kes arvasid, et nemad teavad, milline on Jumal ja kuidas Ta tegutseda tohib - pannes Jumala enda väikestes raamidesse.

Kas võib siis öelda, et rohkem vihkab Jumal ka täna seda hukkamõistu, viha ja pahameelt, mis tuleb kristlaste südamest nende abielurikkujate või homode vastu kui neid tegusid inimestelt, keda Jumal nii armastab, aga kellele Jumala armastusest ei räägita, sest see, mida nad teevad, on kristlaste jaoks lihtsalt nii ülemõistuse vastik?

Siin on ilmselt lahenduseks ka Meego Rembali väljapakutud hoiak küsimusele, kuidas peaks lähenema mittekristlasest eestlasele, mis on tema jaoks rõõmusõnum. Meego Rimmel vastas, et eestlane ei ole usuvastane rahvas, aga järjest enam on eestlastel kadumas kristlik

---

⁸⁴ Suuline intervjuu Siiri Ratasega 25.05.2016

taust, mida kodust saadakse. Seega järjest kannatlikum ja ka tundlikum peaks mitteusklikega olema. Ta rõhutas, et eestlastele ei saa läheneda ülevalt alla. Ka Jeesust ei peaks niivõrd esitlema kui käskija ja võimuka kuningana, kuivõrd armastava päästja ja sõbrana, kes on meie kõrval, et pakkuda enda lähedust ja selles läheduses muuta inimesi.⁸⁵

Küsimustikust on selgelt näha, et ka ennast mittekristlaseks pidavad vastajad, kes peavad kirikut ja usku ebaoluliseks, peavad siiski vaimsust, enesearengut ja alternatiivset spirituaalsust oluliseks. Me teame ka, et eestlaste seas on populaarne sensitiivide juures käimine, tähtkujud. Ka uususundid koguvad järjest populaarsust. Seega Eesti inimesed on vaimselt otsivad ning vaimseid kogemusi igatsevad inimesed. Kristluse ja kiriku vastu on tekkinud paljudel mingi vastuseis. Üks põhjus võib olla just selles, et inimestele on püütud läheneda ülevalt alla, hukkamõistval, käskival ja hirmutaval viisil. Teisalt ka see, et kogudustes on vähe vaimset kogemust pakkuvat. Neid imetegusid, mida Jeesus tegi, mida Tema esimesed jüngrid ka pärast Teda tegid, sünnib usurahva läbi nii vähe. See ei ole tavapärane kõigile kristlastele, vaid pigem harv juhul mõne tervendusjutlustaja puhul, kelle suhtes ka kristlased ise teinekord skeptilised on.

Kui kristlased ise Jumala väesse ja imetegudesse ei usu, miks peaksid siis mittekristlased seda tegema? Kes peaks meie eest siis neid tegusid tegema, mida Jeesus oma jüngritele teha jättis? Kas ainult pastor peab olema see, kes teeb imesid ja kes räägib nii ilusat evangeeliumi, et inimesed usule tulevad?

EEKB Liidus on läbi ajaloo räägitud ärkamise ootustest. Tõepoolest, neid ärkamisi on ka olnud, kus suured massid on saanud päästetud, on tulnud usule, aga siis on see ärkamine vaibunud. Intervjuus ütles Meego Rimmel, et üheks põhjuseks, miks ärkamised läbi saavad ja miks inimesed, kes usule on tulnud, usust langevad on see, et me ei ole suutnud neid inimesi jüngerdata, Jeesuse jüngriteks kasvatada.⁸⁶

Ma siiralt usun, et see peaks olema pidev ja loomulik protsess, et sellised ärkamisaegadele iseloomulikud asjad sünnivad ka tulevikus. See ei peaks olema kord paarikümne aasta jooksul toimuv olukord, kus järsku hakkab saama suurel hulgal inimesi päästetud, kus haiged, kelle eest palutakse, saavad terveks, kus Jumal on kogudustes tuntavalt lähedal, kus toimuvad

---

⁸⁵ Suuline intervjuu Meego Rimmeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

⁸⁶ Suuline intervjuu Meego Rimmeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga

imeteod, Püha Vaim puudutab inimesi täiesti elumuutvalt ja siis mõni aeg hiljem see olukord vaibub. Miks?

Kas üks põhjus võib olla selles, et midagi on kardinaalselt valesti kui ärkamine tuleb ainult läbi pastori, tervendusjutlustaja, evangelisti või mingi väikese meeskonna? Jah, Jumal on võimsalt kasutanud läbi ajaloo erinevaid jumalamehi ja -naisi, aga siis kui nende inimeste jõud otsa saab, on ärkamine läbi. Siis kui nemad hinge tõmbama peavad, ei juhtu enam midagi, sest kuhu me kristlastena siis oma sõbra saadame. Ei ole sõbrale head flaiirit anda: et näe, mine Lootuse Festivalile, seal saad päästetud.

Kas see on olnud algne Jeesuse mõte, kui Ta ütles: tehke jüngriteks kõik rahvad? Kui aga ainsateks ärkamise tekitajateks ei ole Jumalat siiralt igatsev pastor, evangelist, tervendusjutlustaja või väike meeskond, vaid kõik need, kes on oma elu Jeesusele andnud. Kui me kõik hakkame endale teadvustama, et sellest hetkest, kui me andsime Jeesusele lubaduse Talle järgneda ja Temal enda elu juhtida lasta, said meist täisajaga Jumala riigi töötajad. Meie kohus on igatseda ja anda oma panus, et inimesed saaksid päästetud, aga mitte ainult - vaid et nendest saaksid ka Jeesuse jüngrid, kes on valmis oma elu andma selle eest, et maailmas ärkamine oleks ja et see ei vaibuks, sest ühel superstaarjutlustajal sai jaks otsa. Vaid kuna meid, jutlustajaid, evangeliste, tervendajaid, keda Jumal ju tegelikult tahab kasutada, on tuhandeid, siis on ärkamine pidev protsess. Nii oleksime palju efektiivsemad kui üks inimene või väike meeskond seda kunagi olla saaks.

Sellest samast kirjutasin teooriaosas tsiteerides Joosep Tammot: "Evangeeliumi kuulutamine on vaimulike laste sünnitamine ning seal, kus sünnivad lapsed, peab olema ka perekond ja kodu, kuhu need lapsed panna." Ta lisab, et evangeeliumi kuulutamine ja uute koguduste loomine kuuluvad kokku ja kõige sügavamalt tunneme oma vaimulikku vastutust ja läkitust just uusi kogudusi luues."⁸⁷

Seega arvan, et EEKB Liidu üheks väljakutseks on jüngerluse praktiseerimise hakkamine, teadvustamine, et tänases ühiskonnas, kus inimesed on usu suhtes pigem skeptilised, ei ole ainult evangeelsete jumalateenistuste kaudu kaugeltki võimalust kõigi mittekristlasteni jõuda. Evangelistide tulised jutlused ei puuduta kunagi neid kõva südamega inimesi, kes neid kuulama ei tule. Teadvustamine, et iga enda elu Jeesusele andnud kristlane peaks olema

---

⁸⁷ Tammo, J. (1998) *Kesköö on päeva algus*. Tallinn: Eesti EKB Liit. lk. 61

Jeesuse jünger, kellel võiks olla suur meelevald, millest Jeesus rääkis, võib muuta maailma. Väga selge ja ka kannatlik panustamine suhetesse mittekristlastega võib pikapeale pehmedada nende südamed nii, et nad avavad ennast Jumala armastusele. Jumala vägi, mis avaldub läbi kristlaste tänaval, tööl ja mujal, mitte üksnes kirikuseinte vahel, muudab inimeste elusid, kes jumalateenistusele või alfa kursusele ühe edasi antud flaieri peale kunagi ei tuleks. See tähendab aga, et koguduste väljakutse on ka pakkuda seda lähedast osadust, lähedasi usalduslikke suhteid kristlaste ja mittekristlaste vahel.

Üksteise jüngerdamine peab toimuma ka kogudusesiseselt usklikte vahel - palvetades üksteisele suurt usku, vaimuande, aga kuulates ära üksteise muresid, pihitides üksteisele, kandes üksteise koormaid, jagades üksteisega seda rõõmu, et oleme Jumala lapsed. Ka see võiks olla EEKB Liidu väljakutse täna.

Jüngerdamisel ei ole oluline, milline on uskumise, kuulumise ja käitumise järjekord, vaid oluline on, et need kolm ühel hetkel tekiks. vahel tuleb jüngerdamist alustada, lastes esmalt kuuluda ja usk tuleb võibolla tunduvalt hiljem, samuti ka käitumine. Vahel jälle saab inimene usklikuks ja kuulub, aga käitumisega tuleb olla kannatlik, teda jüngerdades, õpetades, lastes tal vaadata enda elu, julgustades tal oma usku praktiseerima, lastes Jumalal tema südames tööd teha. Vahel võib inimene kuuluda ja isegi käituda kristlikult, aga ei usu või ei oskagi uskuda, siis tuleb leida jüngerdamisel viise, kuidas Jumal tema usku kinnitada saaks. See ongi uskumise, kuulumise ja käitumise vaheline dünaamika, milles peaks julgemalt navigeerima, teadvustades, et siin ei ole kindlaid mustreid, vaid iga olukord võib olla erinev ja alata erinevast otsast.

Kokkuvõte

Selles kontekstis, kus uskumise, kuulumise ja käitumise dünaamika on muutumas, oli töö eesmärgiks uurida EEKB Liidu kogudustesse kuuluvate inimeste uskumusi, kas need on ühtsemalt kristlikud, kui Eesti Kirikute Nõukogu poolt 2015. aastal läbiviidud korduvuuringus osalenute omad.

EEKB Liidu küsitlust koostades sain kriitikat EKN'i läbiviidud uuringu küsimuste sõnastuse ja mitmeti mõistetavuse kohta. Siiski jätsin küsimused muutmata kujul selliseks, nagu nad olid EKN'i küsitluses, et vastused oleksid võimalikult võrreldavad.

Minu töö tulemusena võib väita, et EEKB Liidus käivad uskumine ja formaalne koguduse liikmelisusega seotud kuulumine peamiselt koos, kuna uskumused, aga ka moraalitunnetus on EEKB Liidu küsitluses vastanute seas märkimisväärselt ühtsemad kui teiste konfessioonide vastajatel. Samas tuleb neid tulemusi käsitleda teatud reservatsiooniga, sest teiste konfessioonide uuritavate arv ei olnud sama suur, samuti oli meetodika veidi teistsugune. Siiski võib öelda, et andmeid on esmase üldistuse tegemiseks piisavalt.

Samuti on EEKB Liidu küsitlustes vastanute seas tunduvalt suurem igapäevaselt Piiblit lugejate ja palvetajate osakaal. Sellest võib järeldada, et EEKB Liitu kuuluvad peamiselt need, kellel on tugevalt väljakujunenud uskumine, mis on kristliku õpetusega kooskõlas. Ka moraalitunnetus on EEKB Liidu küsitluses vastanutel oluliselt konservatiivsem, kui teiste konfessioonide vastajatel. Seega võib järeldada, et uskujad ja kuulujad eeldavad ka käitumist.

Ühtpidi kinnitavad EEKB Liidu küsitluse vastused fakti, et EEKB Liit on olnud tõepoolest pühitusliikumine. Teiselt poolt võib ka sellest välja lugeda, et EEKB Liidu liikmetel on oht kalduda käsumeelsuse suunas ja see on asi, mida tuleks vältida. Näiteks moraalivaldkonna küsimustes oli päris arvestatav hulk inimesi, kes kirjutasid küsimuste vastuseks "Raske öelda", mis võib tähendada, et neil ei ole antud küsimustes seisukohta,

aga võib ka tähendada, et enda tegelikku seisukohta ei julgeta väljendada, sest see on vastuolus üldise õpetusega kogudustes.

Teiseks ohuks, mida nendest tulemustest järeldada võib, on see, et EEKB Liidu kogudustel on oht muutuda suletud kristlaste ringiks, kuhu uusi, uskmataid ja mittekristliku taustaga inimesi palju ei satu. Olla pühitusliikumine, peaks tähendama ka olla väga avatud uutele, vahel ka usu suhtes skeptilistele inimestele. Olla osa pühitusliikumisest, ei saa tähendada tegeleda ainult enda pühituse, toitumise, õppimise ja kasvamisega, vaid vastutust võtta ka teiste, endast nooremate usklike, aga ka mitteusklike inimeste ees, armastades neid ja olles nende jaoks olemas, lasta neil saada osa oma elust. See ju ongi jüngerlus.

Arvan, et EEKB Liidu peamine väljakutse täna on jüngerlus. Kui me suudaksime hakata elama jüngerlikku elu, võttes eeskuju Jeesusest ja tema esimestest jüngritest, hakates otsima sügavat kontakti selle mingis mõttes katkise maailmaga, näidates uskmatutele Jumala armastust, kuulutades neile rõõmusõnumit, olles kannatlik, lastes saada väga lähedalt osa oma eludest ka neil, usu suhtes kõige skeptilisematel, kes enda arvates Jumalat ei vaja ja kes ei tuleks võibolla kunagi ühe flaieri või kutse peale evangeelsele jumalateenistusele. Kui kogudused suudaksid järjest rohkem ja rohkem jõuda nende inimesteni, keda paratamatult on järjest rohkem ja rohkem meie sekulariseerivas ühiskonnas, siis me võime aastate pärast sama küsitlust korrates küll avastada, et EEKB Liidu vastanute seas ei ole sugugi nii ühtselt kristlikud arusaamad, aga see ei oleks sellisel juhul kurb, vaid rõõmus uudis, sest see näitaks, et meie seas on rohkem neid, kes on uued, kes alles õpivad Jumalat usaldama, kellel ei ole mitte mingisugust kristlikku tausta ega kristlikke teadmisi, aga kes ometi on, sest nad tajuvad koguduse keskel olles, et see on nende kodu ja nende Taevane Isa otsib nendega kontakti, isegi kui nad veel päriselt uskuda ei oska ja isegi, kui nende arusaamad kristlikest printsiipidest ei ole veel päris kristlikud.

Murray on selle kohta öelnud, et Julged ja kultuuriselt häälestunud kogudused on need, mida vajatakse, et luua kontakti nendega, kes praegu on eemal ja võõrad kogudusele. Praegu vajame põhjalikke jüngerlussuhteid rohkem, kui kunagi varem⁸⁸

Ühe ootusena lootsin saada vastused uurimusest, mida vajadusel saaksid analüüsina kasutada ka EEKB Liidu koguduste juhid, millised ootused on inimestel koguduste kooskäimiste suhtes ja mis võivad olla põhjused, miks jäädakse koguduse kooskäimistest eemale. usun,

---

⁸⁸ Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press. lk. 26

et empiirika ja analüüsi peatükid annavad üksjagu ka neid tulemusi, mida koguduste juhid saavad ka enda koguduseelu korraldamisel soovi korral arvesse võtta.

Vaimulaadide võrdluses on EEKB Liit üllatavalt üksmeelne ja suuri erinevusi erinevate vaimulaadide esindajate seas välja ei tulnud. Siiski oli näha, et näiteks baptistliku vaimulaadi esindajad on üleloomulikkuse osas pisut tagasihoidlikumad, kui nelipühiliku või evangeeliumikristlasliku vaimulaadi esindajad.

Vanuse ja ka soo lõikes olulisi erinevusi inimeste uskumustes ja moraaltunnetuses ei tulnud, sest EEKB Liidu vastused olid sedavõrd ühtsed.

Siiski, ühe asjana võib välja tuua EEKB Liidu vastanute seas muusika eelistused jumalateenistustel. Küsitlusest on selgelt näha, et enamik vastajatest eelistab kaasaegset muusikat, aga alates 50 aastastest vastajatest on eelistused kaasaegse ja traditsioonilise muusika vahel umbes pooleks. Üle 60 aastased vastajad eelistavad traditsioonilist muusikat. Ilmselt ka siin saavad teha koguduste juhid järeldusi, vaadates enda koguduse peamist vanusegruppi, aga ka sihtgruppi, millised kristliku muusika eelistused inimestel on.

Ühe sarnasusena EEKB Liidu vastajate ja teiste konfessioonide vastajate vahel, võib tuua välja ootused koguduse rollile ühiskonnas, kus kõigil on suured ootused vaesusesse sattunud inimeste abistamisel ja probleemidesse sattunud inimeste abistamisel.

Võrreldes teiste konfessioonidega on EEKB Liit erinev selles, et EEKB Liitu saab formaalselt kuuluda läbi uskumise, samal ajal, kui teised konfessioonid lasevad kuuluda ka ilma isikliku usuta. Mõtlen siin peamiselt lasteristimist, mille taga võib olla ilus mõte, kuid üksnes formaalne kuulumine ei tähenda sisulist kuulumist ja veel vähem uskumist või selle tekkimist.

Jüngerluses peab varem või hiljem tekkima nii uskumine, kuulumine kui ka käitumine, vastasel juhul ei saa me rääkida kristlusest. EEKB Liidu väljakutse täna võiks olla mitte nii kõvasti kinni hoida uskumise ja kuulumise järjekorrast, vaid aitama inimestel saavutada nii uskumine, kuulumine kui ka käitumine, olenemata järjekorrast.

Selle uurimustöö tulemustest sain inspiratsiooni edasiuurimiseks selle kohta, kui tõsine probleem EEKB Liidus on asendusevangelism ja asendushingehoid? Millised on meie koguduste peamised evangeliseerimise viisid ja kuidas on kogudustes tagatud kõigi

koguduseliikmete hingehoid? Kui paljud sellest puudust tunnevad? Küsitluse objektiks tuleks võtta ka inimesed, kes on tulnud koguduste kaudu usule, aga kes enam ei käi koguduste kooskäimistel ja otsida põhjusi, miks inimesed usust langevad või kogudustest eemale jäävad. Kas jüngerlus, tugevate vaimulike sidemete tekkimine üksteisega aitaks seda ära hoida? Kas tugevate sidemete tekkimisel mittekristlastega liituks meie kogudustega ka rohkem neid, kes täna sinna ei jõua ja kelleni täna kogudused ei jõua ürituste tasandil?

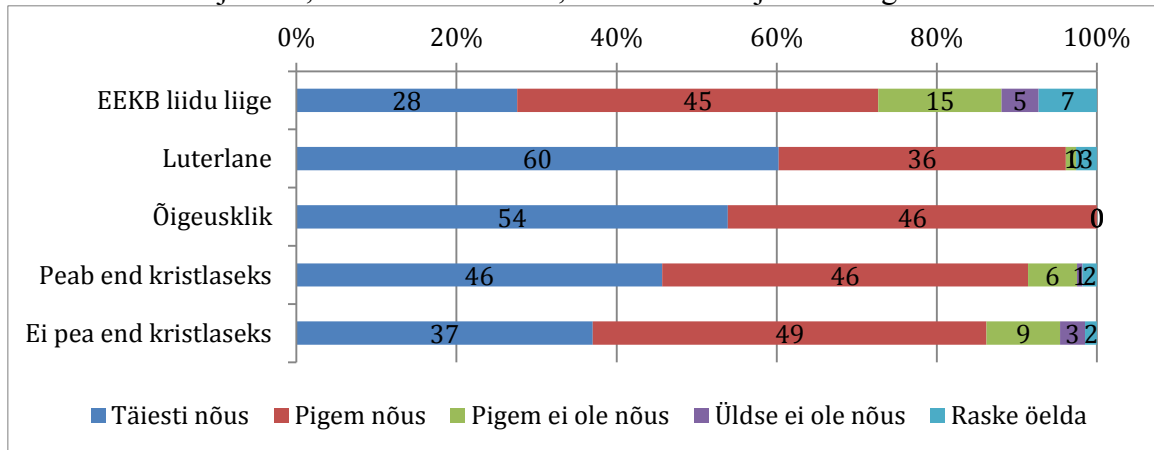
Kasutatud kirjandus

1. Altnurme, L. (2006) *Kristlusest oma usuni*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
2. Barlett, R. (2001) *Euroopa sünd*. Tallinn: Kunst.
3. Davie, G. (2003) *The Blackwell Companion to Sociology of Religion*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
4. <http://ekkllesia.ee/info/ametlikud-dokumendid/262-eeesti-ekb-koguduste-liidu-pohikiri>
5. <http://stage.estonica.ee/et/Kultuur/Usuelu/Luterlus/>
6. <http://tartumaarja.eelk.ee/2015/08/sugise-leerikool-hakkab/>
7. <http://www.oleviste.ee/info/pohikiri/>
8. http://www.stat.ee/65351?parent_id=32784
9. <http://www.vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon>
10. <https://et.wikipedia.org/wiki/Euroopa>
11. <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>
12. Kaldur, P. (2009) *Eesti oikumeenia lugu*. Tartu/Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu. lk 114
13. Kirjalik intervjuu Peep Saarega 13.04.2016 e-posti teel
14. Krauter, T. (2012) *The Great Soviet Awakening: The True Story the West Was Never Told*. Hillsboro: Training Resources, Inc.
15. Liiman, R. (2002) *Usklikkus muutumas Eesti ühiskonnas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
16. Linder, Ü. ja Pilli, T. (2009) *Osaduses kasvanud: Kirjutisi Eesti EKB koguduste loost*. Tallinn: Eesti EKB Koguduste liit
17. Murray, S. (2004) *Church After Christendom*. Paternoster Press
18. Olvik, O. (2014) *Mälestused*. Tallinn: Oleviste kogudus
19. *Piibel*. Tallinn: Eesti Piibliselts, 1997
20. Pilli, E. (2005) *Terviklik elukestva õppe kontseptsioon Eesti protestantlike koguduste kontekstis*. Tartu Ülikooli Kirjastus
21. Pilli, T. (2007) *Usu värvid ja varjundid*. Tallinn: Allika

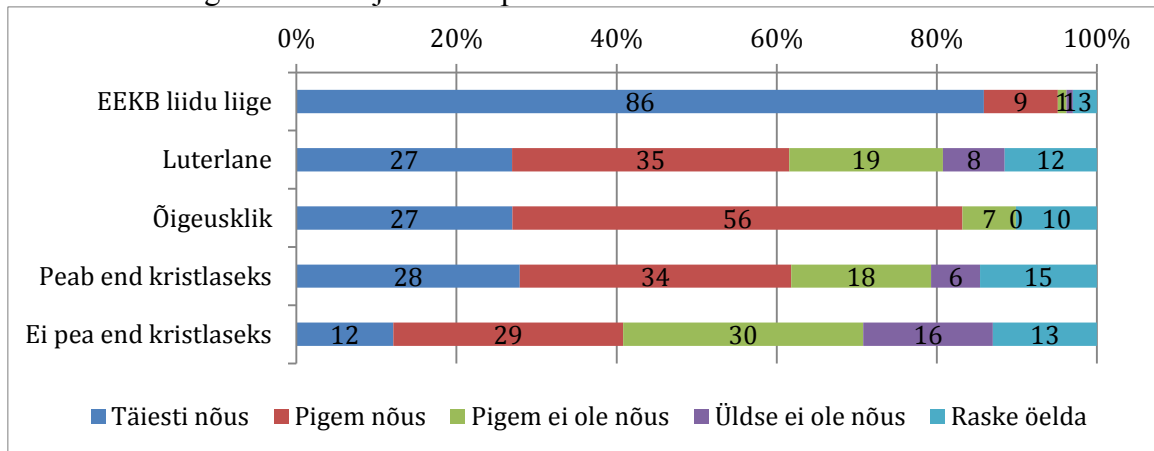
22. Pilli, T. (2009) *“Vabakirikute oikumneelised suhted”*, *Eesti oikumeenia lugu*. Tartu/Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu.
23. Reiman, H. (1935) *Kirikuelu 1930-34 – Eesti Statistika, nr. 158-169*. Tallinn: Riigi Statistika Keskbüroo
24. Ringvee, R. (2007) *Eesti ühiskonna religioosne mitmekesisus. Eesti Ajalooõpetajate Selts Suvekooli materjalid (86–92)*. Tallinn: Eesti Ajalooõpetajate Selts
25. Ringvee, R. (2007). *Sallivus ja religioon Eestis*. Virumaa Teataja.
26. Roosimaa, P. ja Tammo, J. (1998)*Piibli õpetus Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu kogudustes* Tallinn: Eesti EKB Liit
27. Saard, R. (2005) *Euroopa üldine kiriku ajalugu selle algusest kuni tänapäevani*. Tallinn: Argo.
28. Salo, V. ja Sild, O. (1995) *Lühike Eesti kirikulugu*. Tartu.
29. Suuline intervjuu Meego Rimmeliga 15.04.2016, salvestatud diktofoniga
30. Suuline intervjuu Siiri Ratasega 25.05.2016
31. Tammo, J. (1998) *Kesköö on päeva algus*. Tallinn: Eesti EKB Liit

Lisad

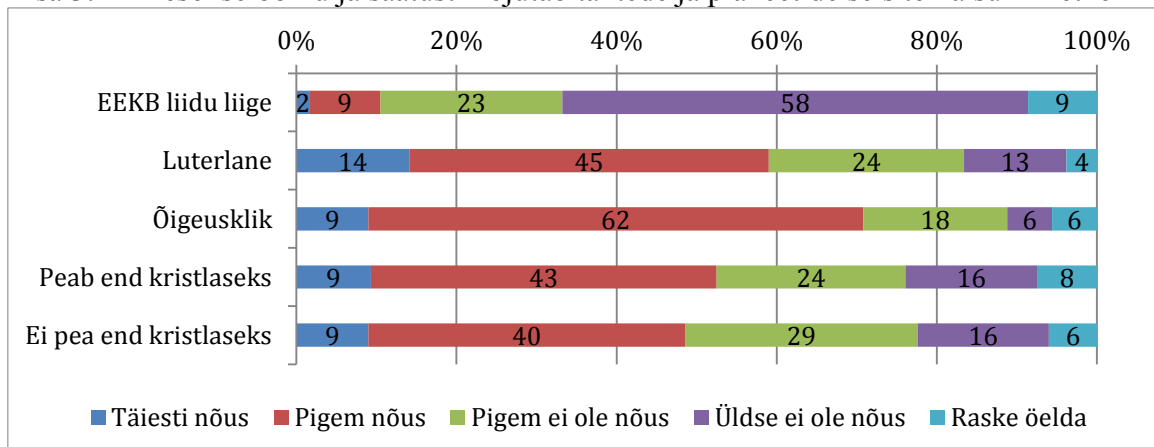
Lisa 1. Kõik hea ja halb, mida inimene teeb, tuleb talle elu jooksul tagasi

Lisa 2. Inimhinge eksistents jätkub ka pärast surma

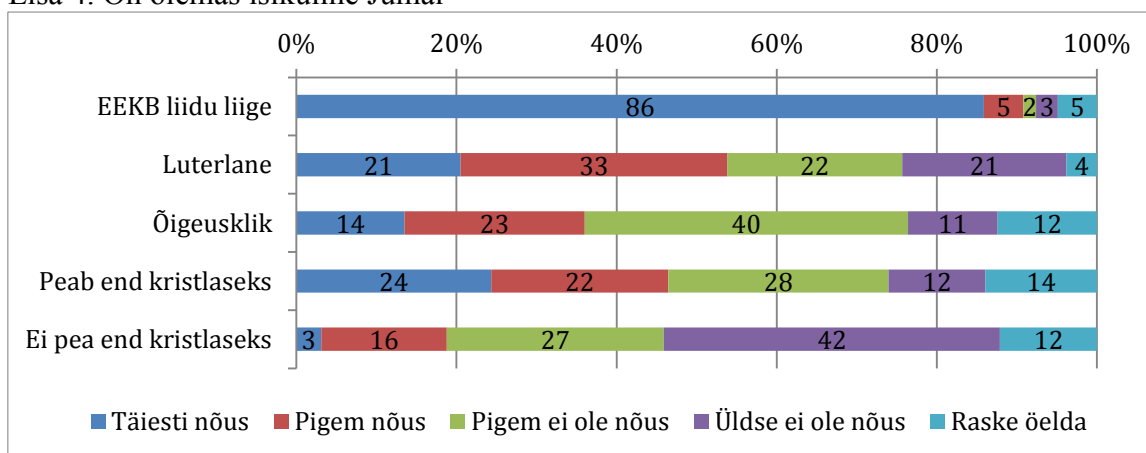

Lisa 3. Inimese iseloomu ja saatust mõjutab tähtede ja planeetide seis tema sünnihetkel

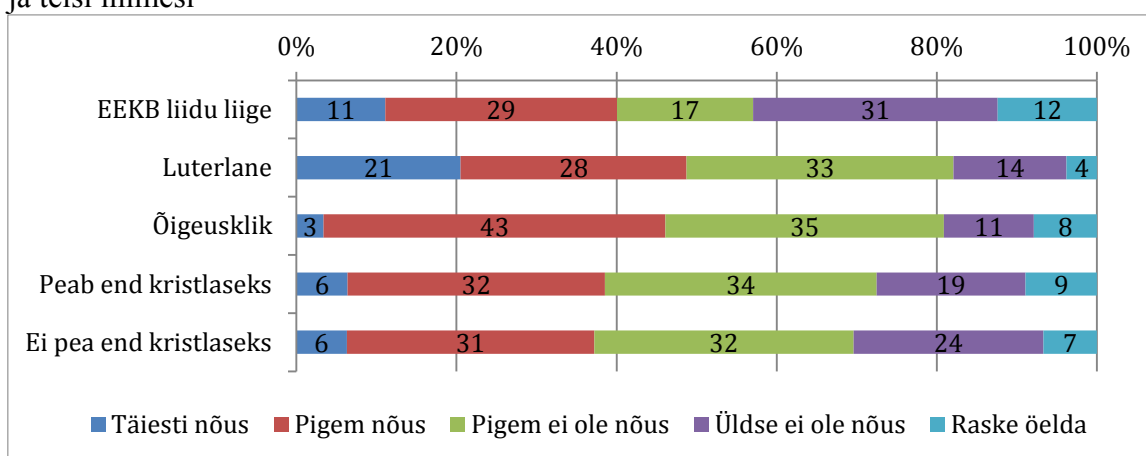

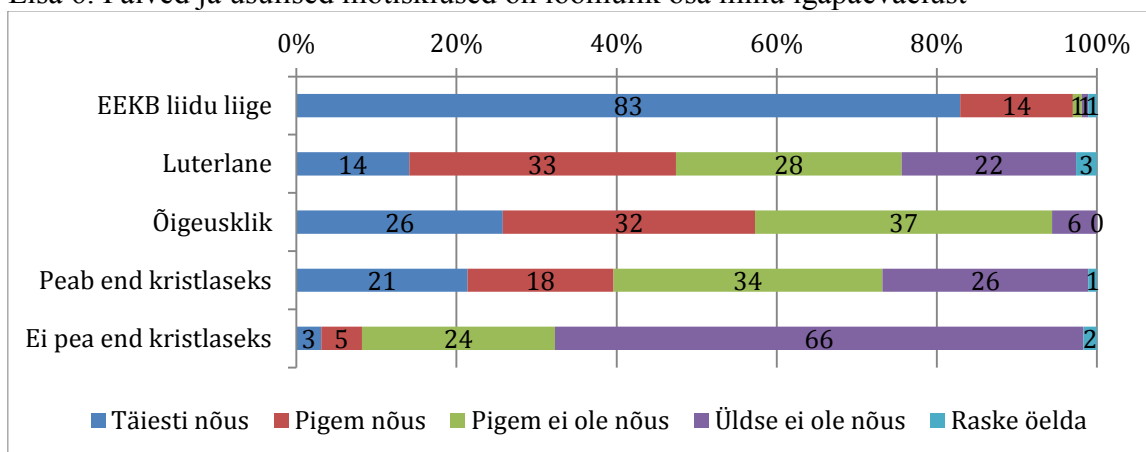
Lisa 4. On olemas isikuline Jumal

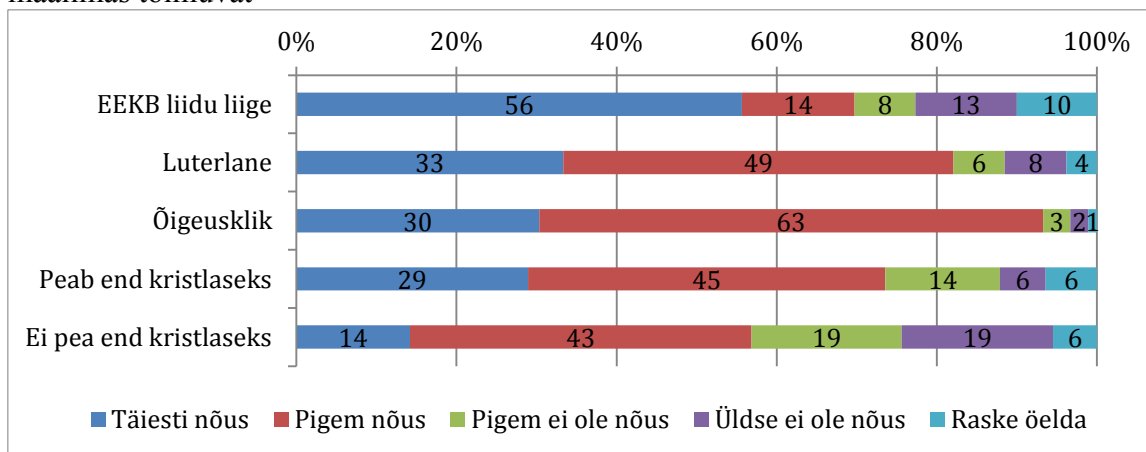
Lisa 5. Teatud maagiliste toimingute või rituaalidega on võimalik mõjutada sündmuste käiku ja teisi inimesi

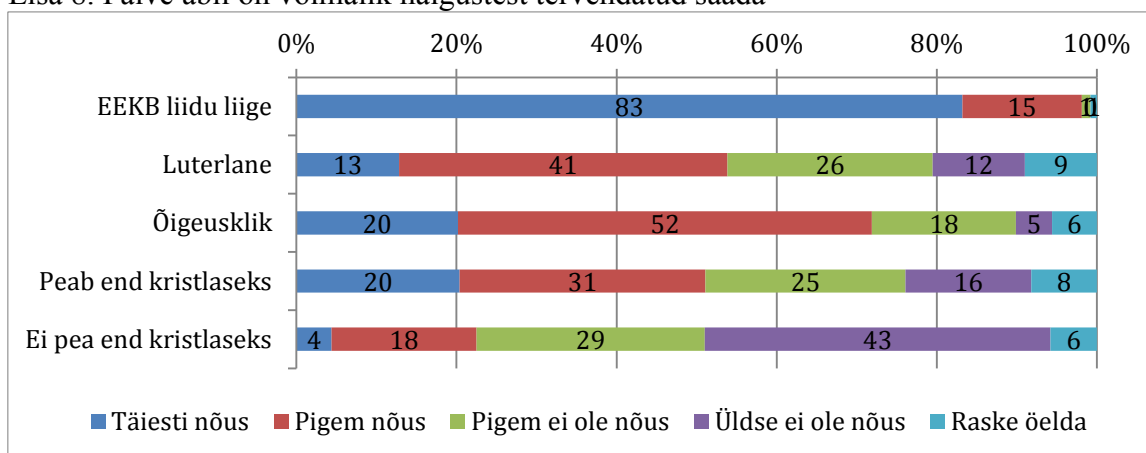
Lisa 6. Palved ja usulised mõtisklused on loomulik osa minu igapäevaelust

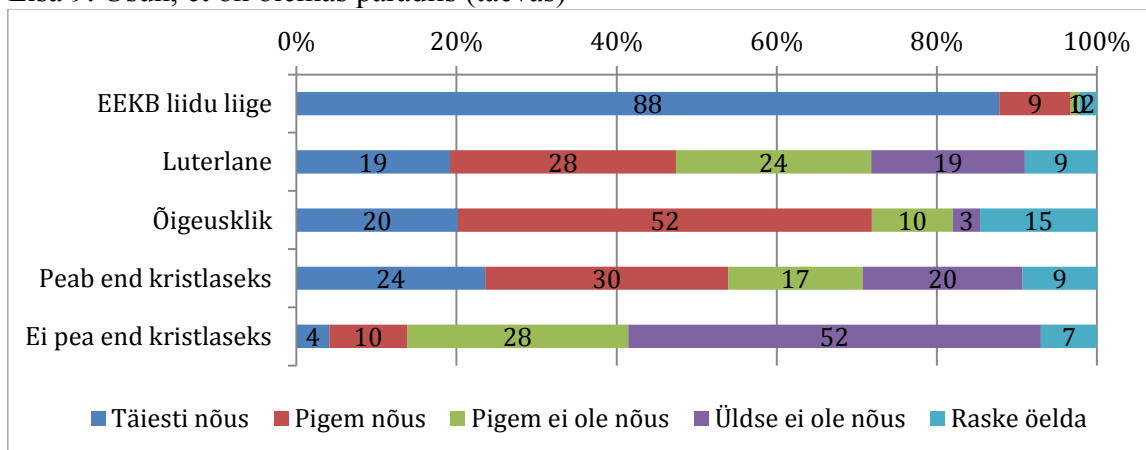
Lisa 7. On olemas mingi kõrgem vägi, elujõud või energia, mis mõjutab inimesi ja kõike maailmas toimuvat

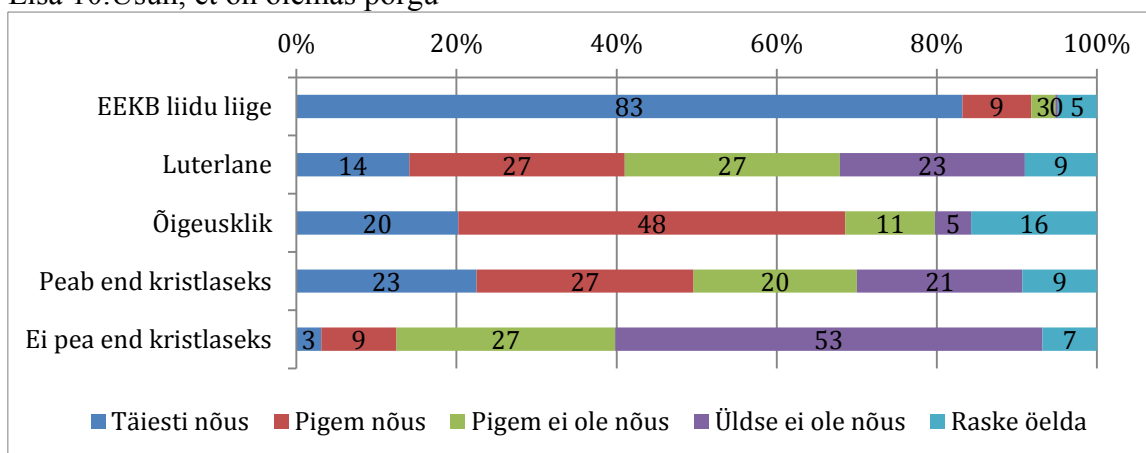
Lisa 8. Palve abil on võimalik haigustest tervendatud saada

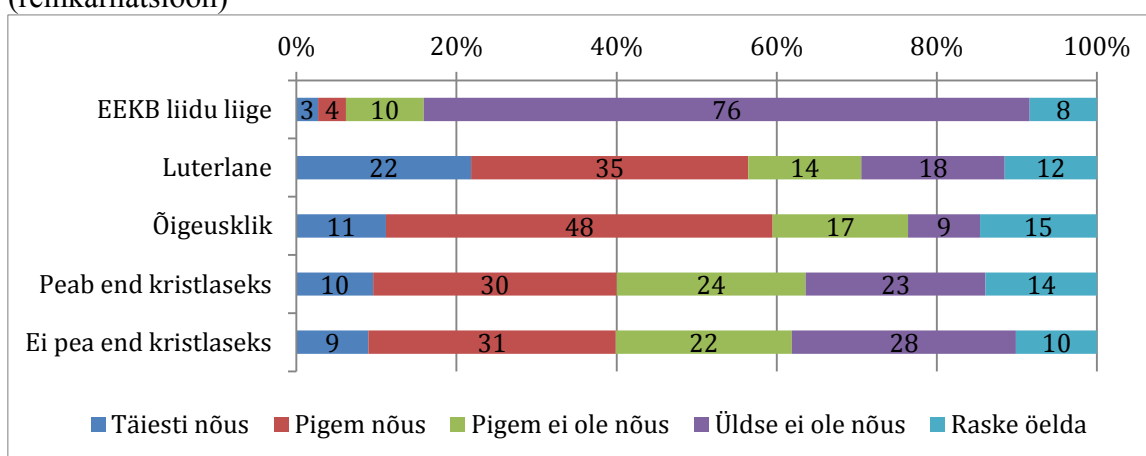
Lisa 9. Usun, et on olemas paradiis (taevas)

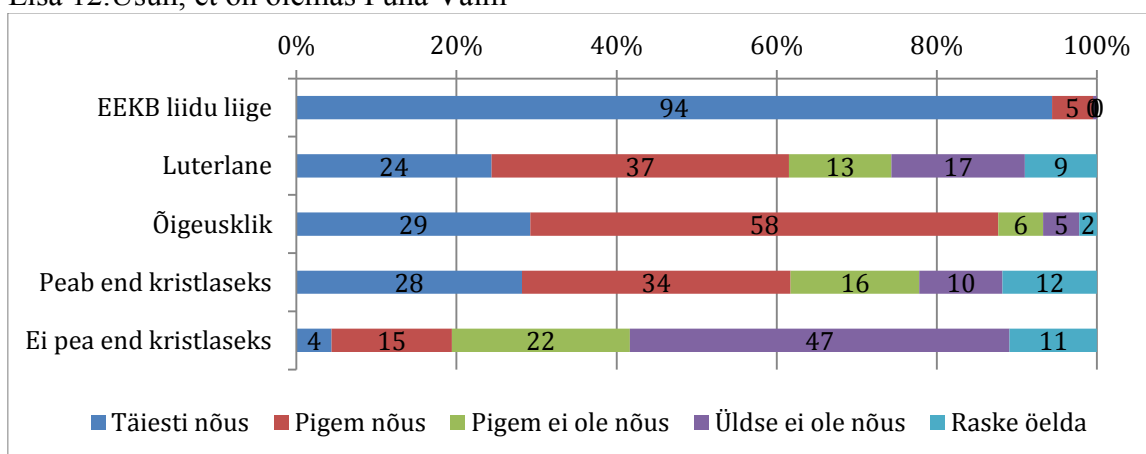
Lisa 10. Usun, et on olemas põrgu

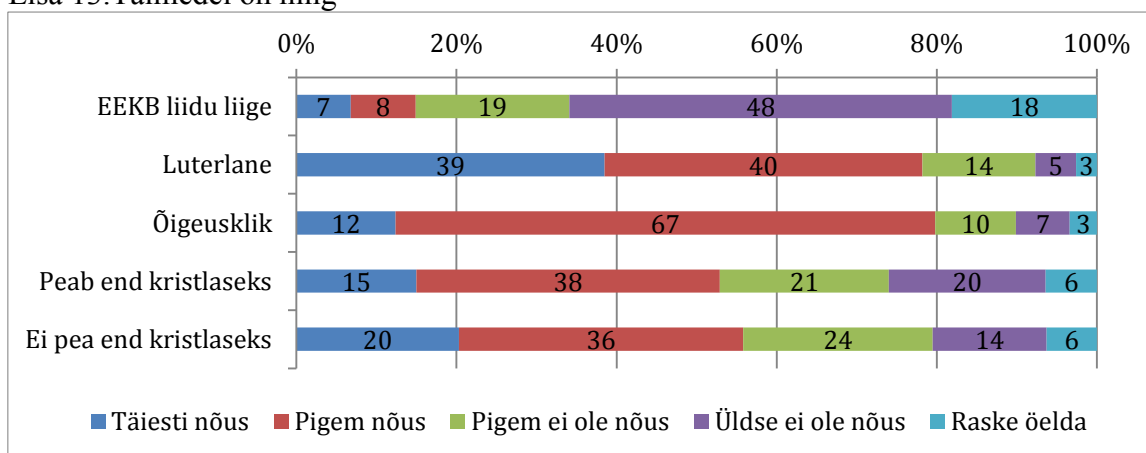
Lisa 11. On tõenäoline, et inimese hing sünnib pärast surma siia maailma uuesti kellegi teisena (reinkarnatsioon)

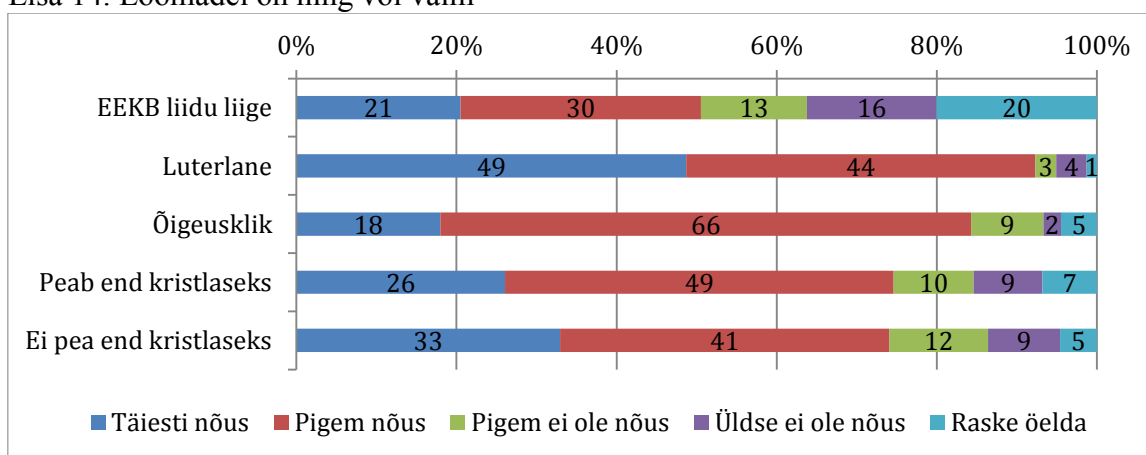
Lisa 12. Usun, et on olemas Püha Vaim

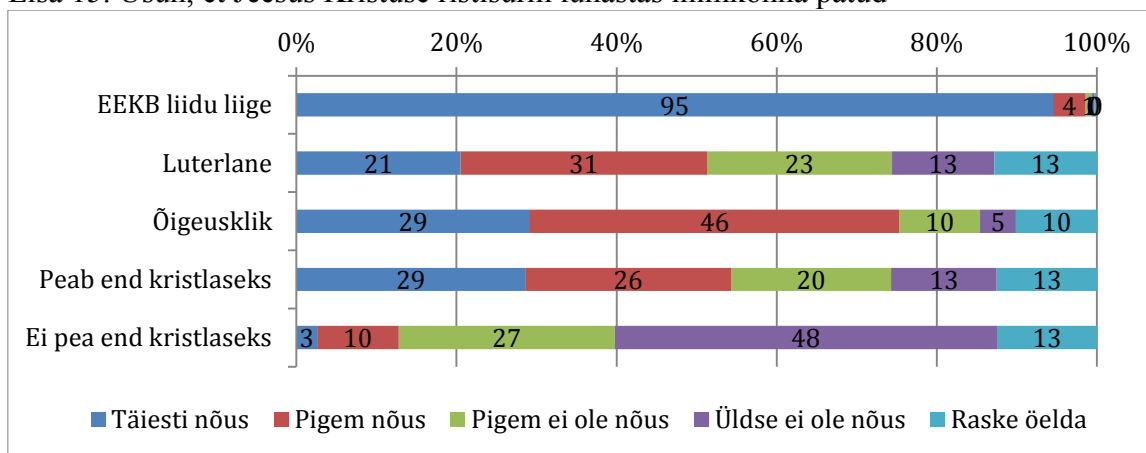
Lisa 13. Taimedel on hing

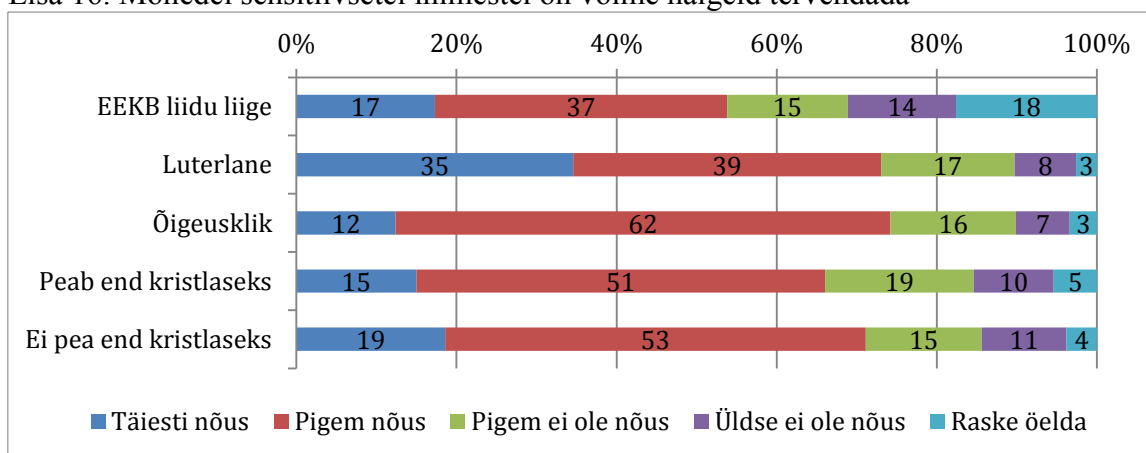
Lisa 14. Loomadel on hing või vaim

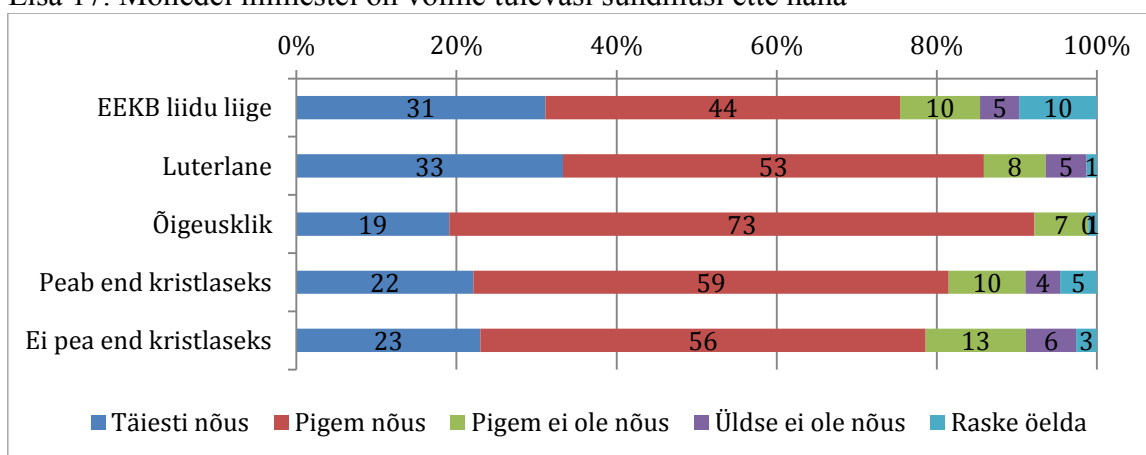
Lisa 15. Usun, et Jeesus Kristuse ristisurm lunastas inimkonna patud

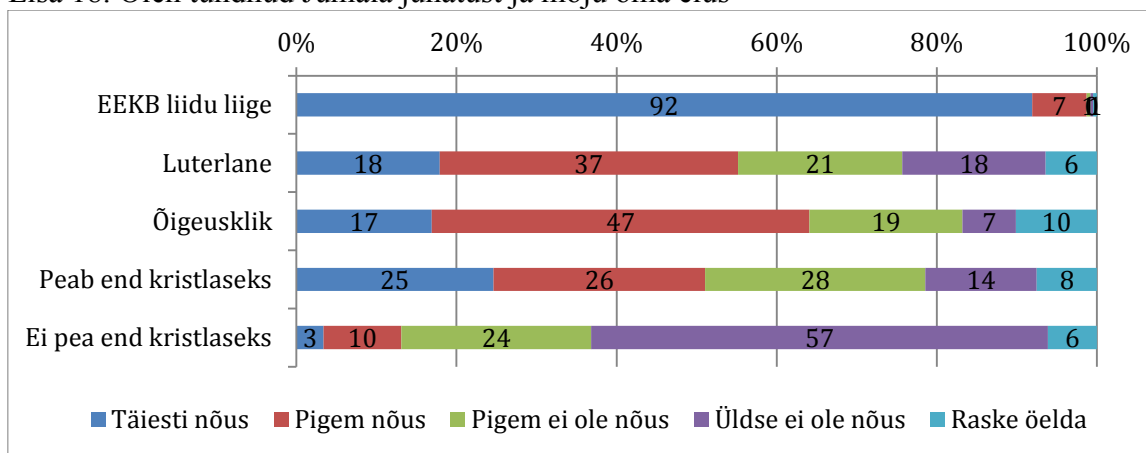
Lisa 16. Mõnedel sensitiivsetel inimestel on võime haigeid tervendada

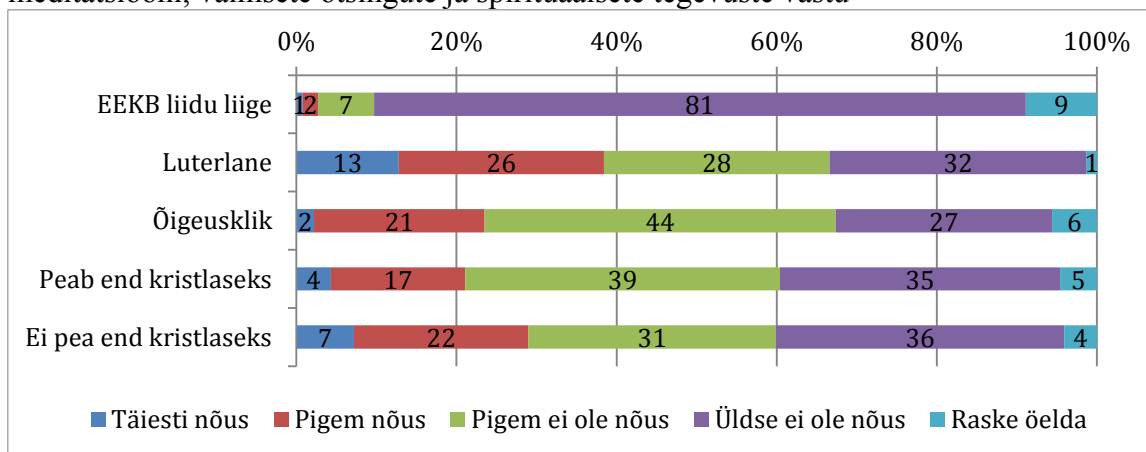
Lisa 17. Mõnedel inimestel on võime tulevasi sündmusi ette näha

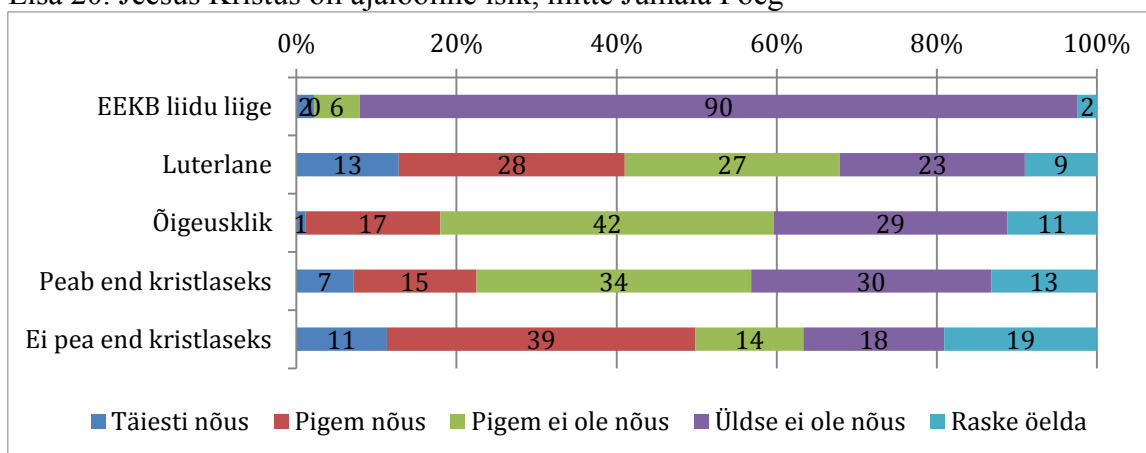
Lisa 18. Olen tundnud Jumala juhatust ja mõju oma elus

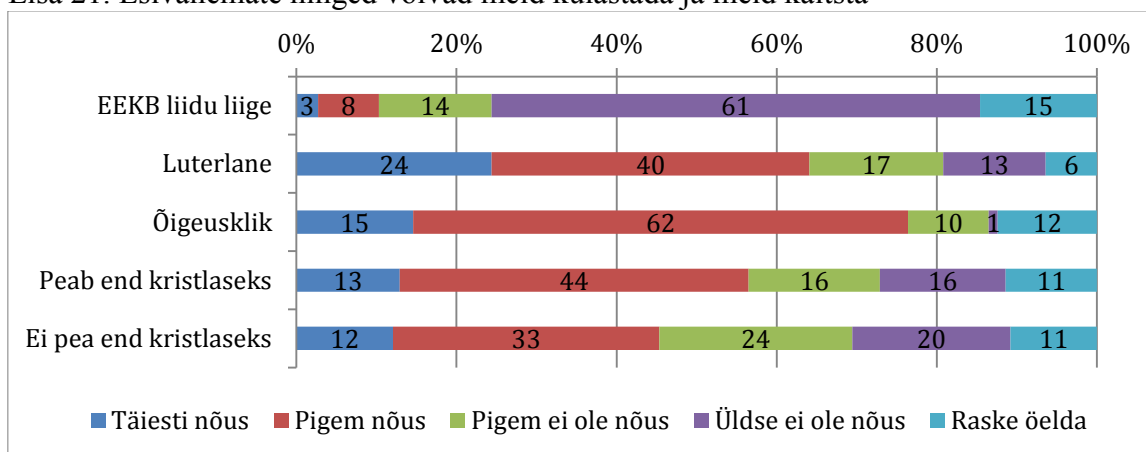
Lisa 19. Ma ei pea ennast usklikuks, kuid mul on suur huvi erinevate religioonide, meditatsiooni, vaimsete otsingute ja spirituaalsete tegevuste vastu

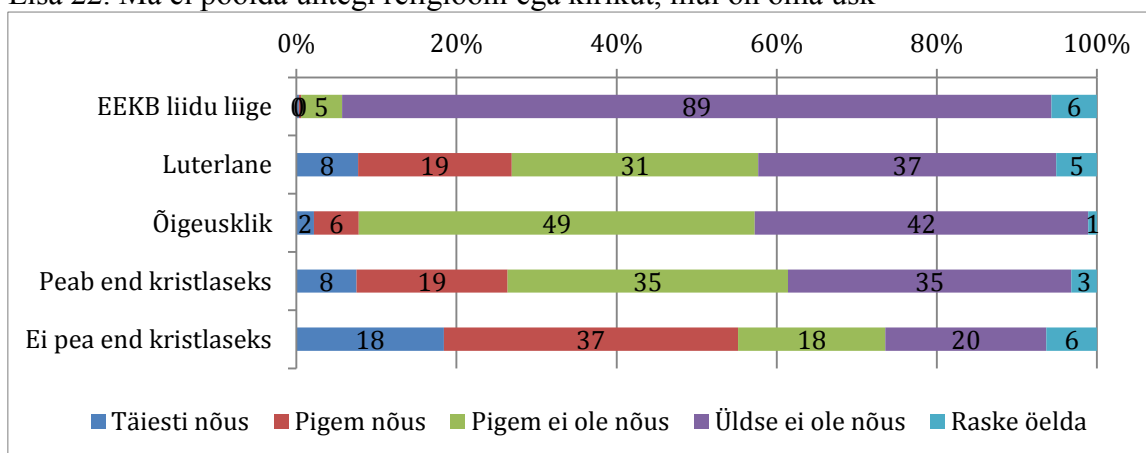
Lisa 20. Jeesus Kristus oli ajalooline isik, mitte Jumala Poeg

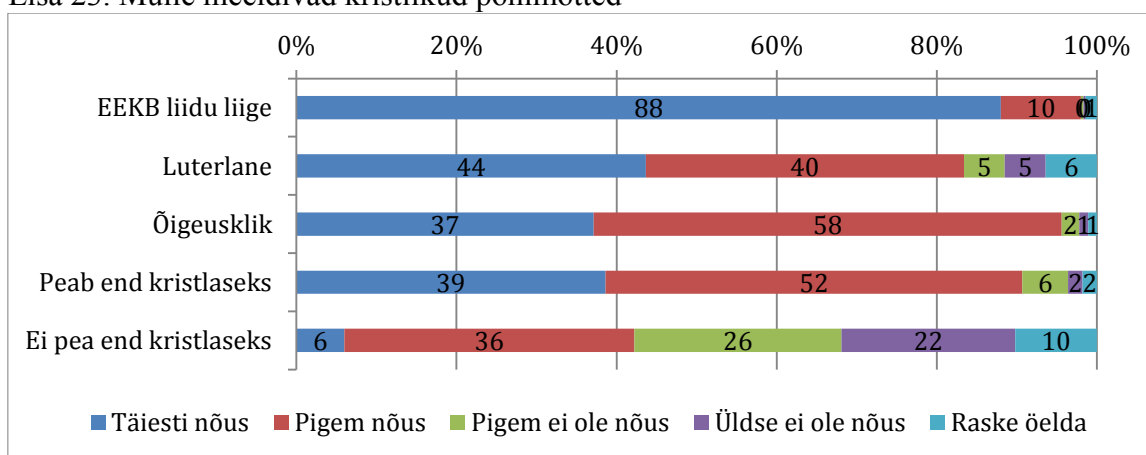
Lisa 21. Esivanemate hinged võivad meid küllastada ja meid kaitsta

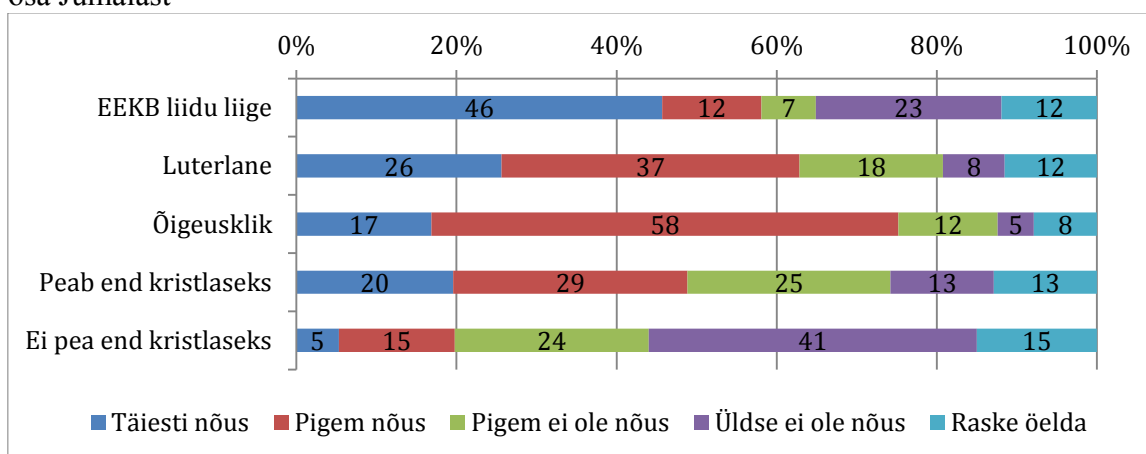
Lisa 22. Ma ei poolda ühtegi religiooni ega kirikut, mul on oma usk

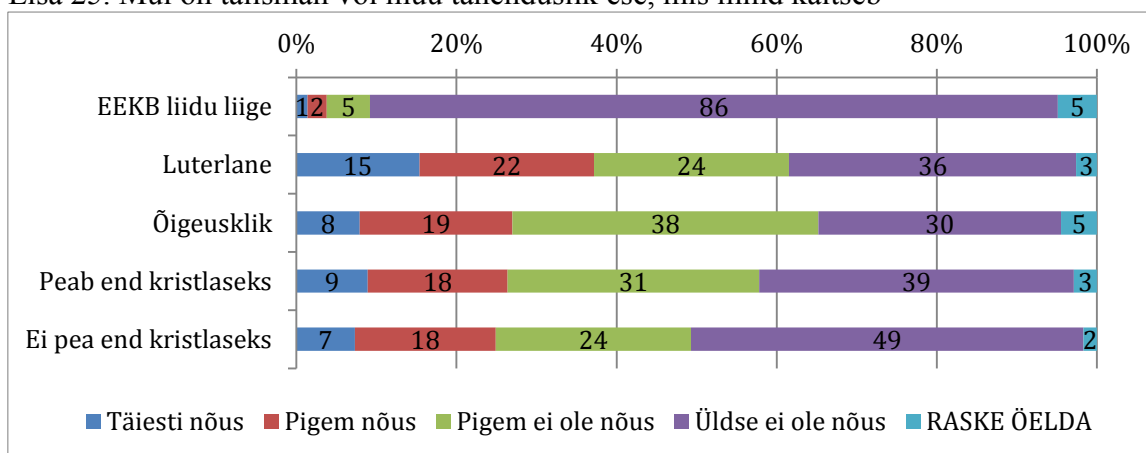
Lisa 23. Mulle meeldivad kristlikud põhimõtted

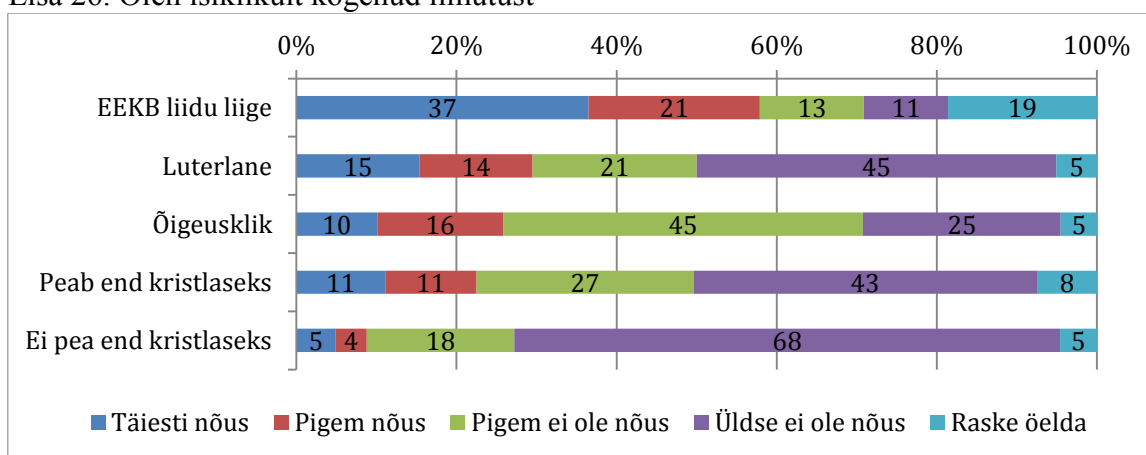
Lisa 24. Jumal ja maailm on üks, ei ole midagi väljaspool Jumalat, ka inimesed ja loodus on osa Jumalast

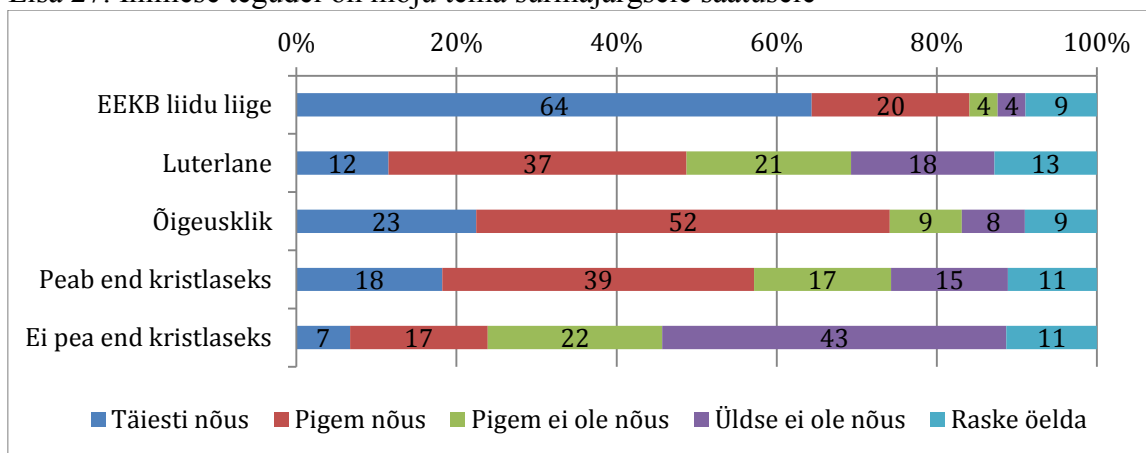
Lisa 25. Mul on talisman või muu tähenduslik ese, mis mind kaitseb

Lisa 26. Olen isiklikult kogunud ilmutust

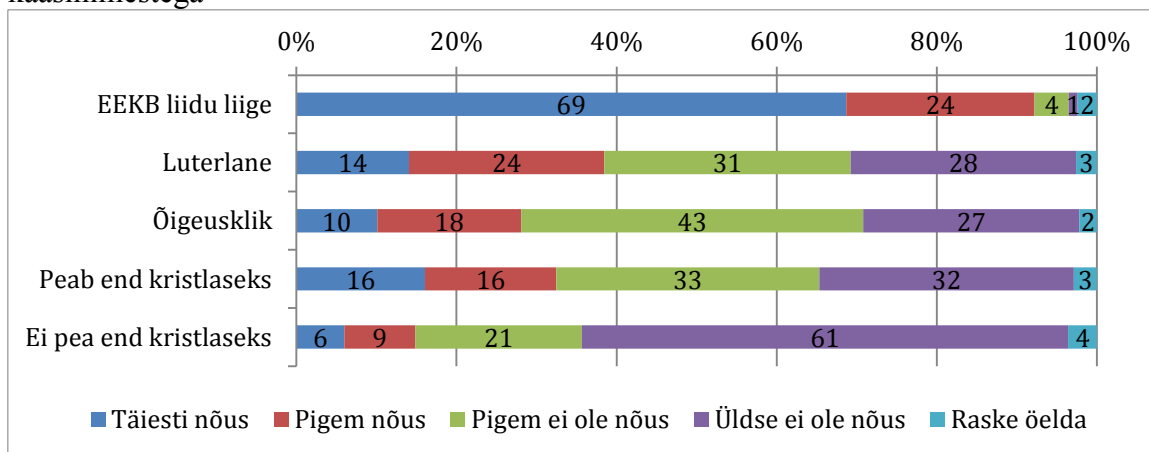

Lisa 27. Inimese tegudel on mõju tema surmajärgsele saatusele

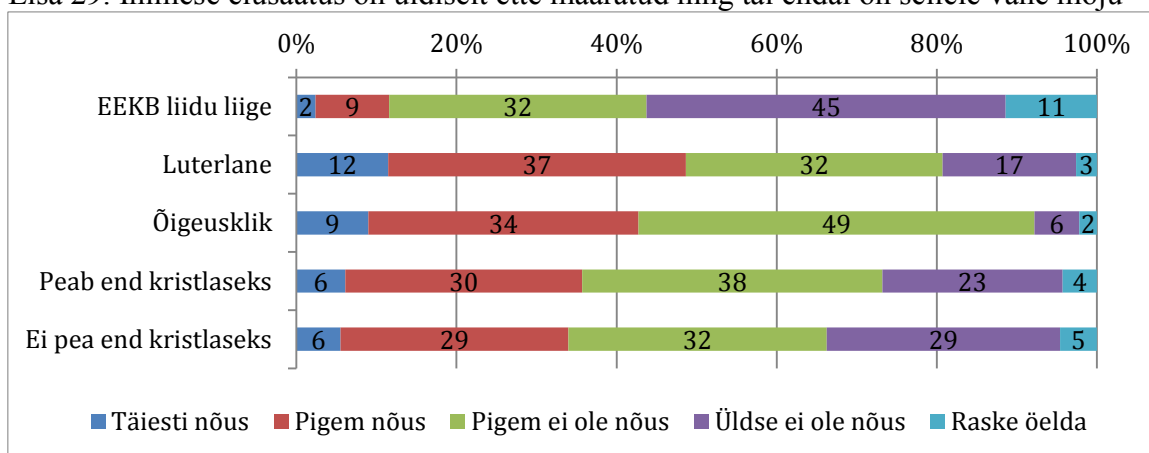

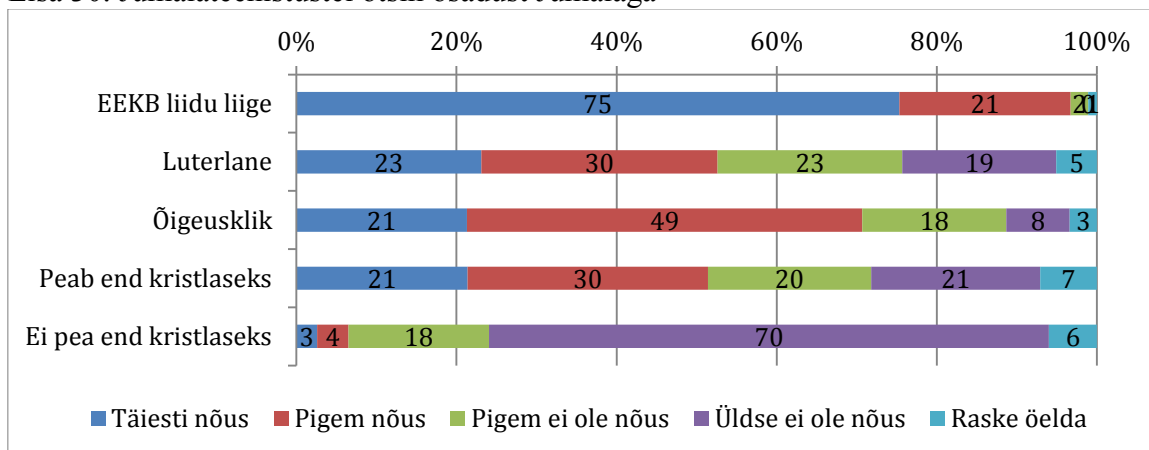
Lisa 28. Minu usulised tõekspidamised mõjutavad oluliselt minu suhteid pere ja kaasinimestega

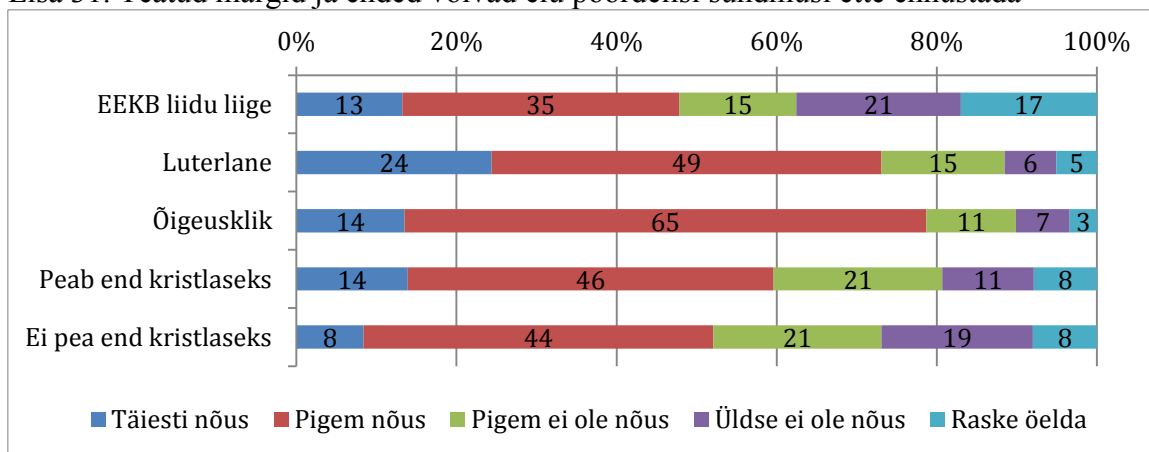
Lisa 29. Inimese elusaatus on üldiselt ette määratud ning tal endal on sellele vähe mõju

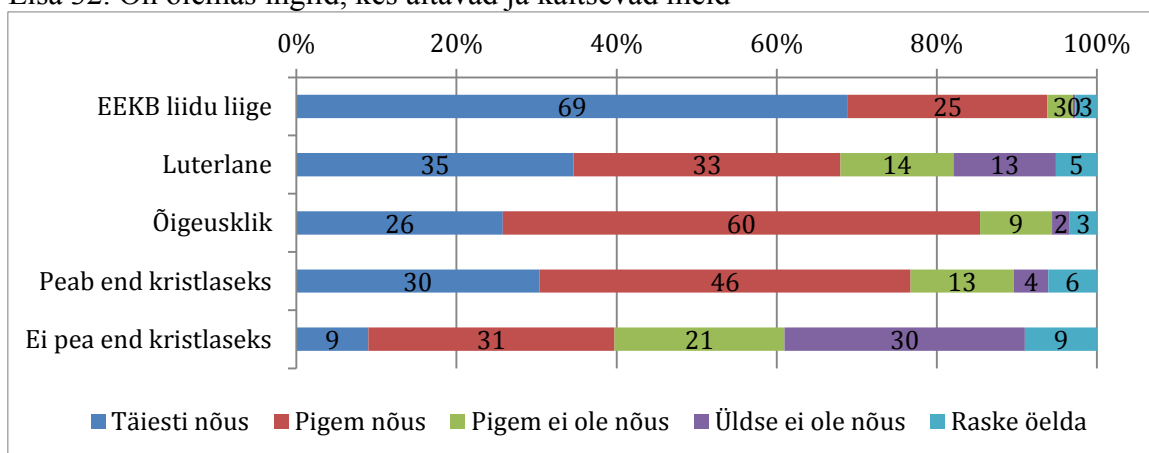
Lisa 30. Jumalateenistustel otsin osadust Jumalaga

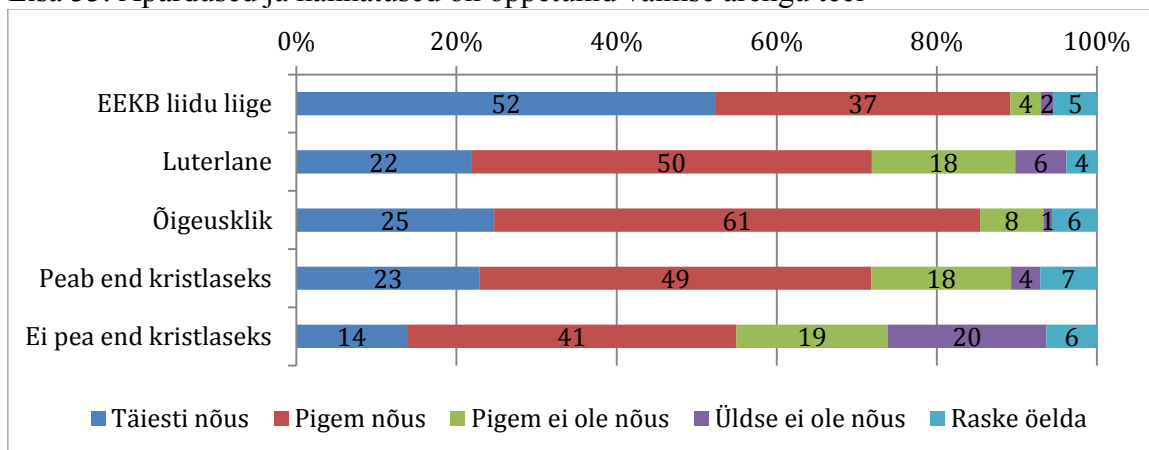
Lisa 31. Teatud märgid ja ended võivad elu pöördelisi sündmusi ette ennustada

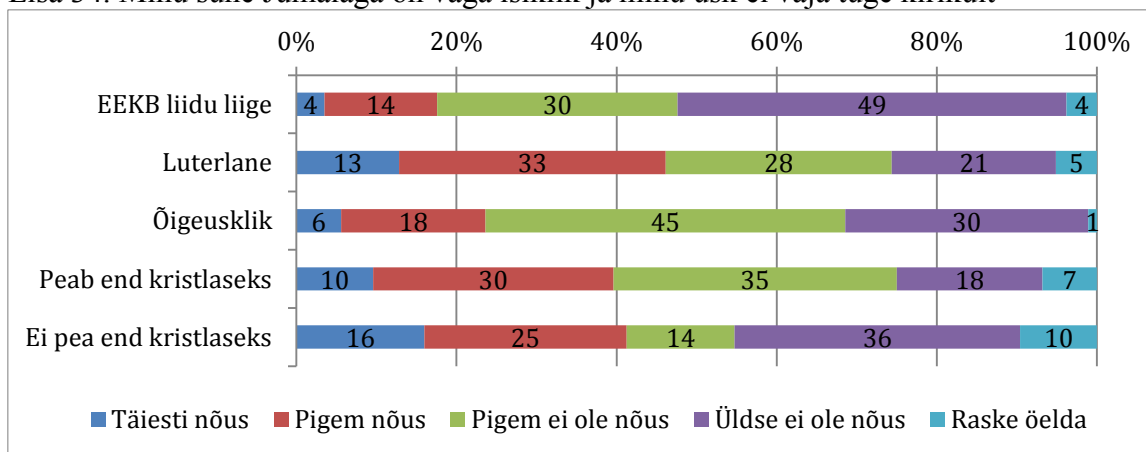
Lisa 32. On olemas inglid, kes aitavad ja kaitsevad meid

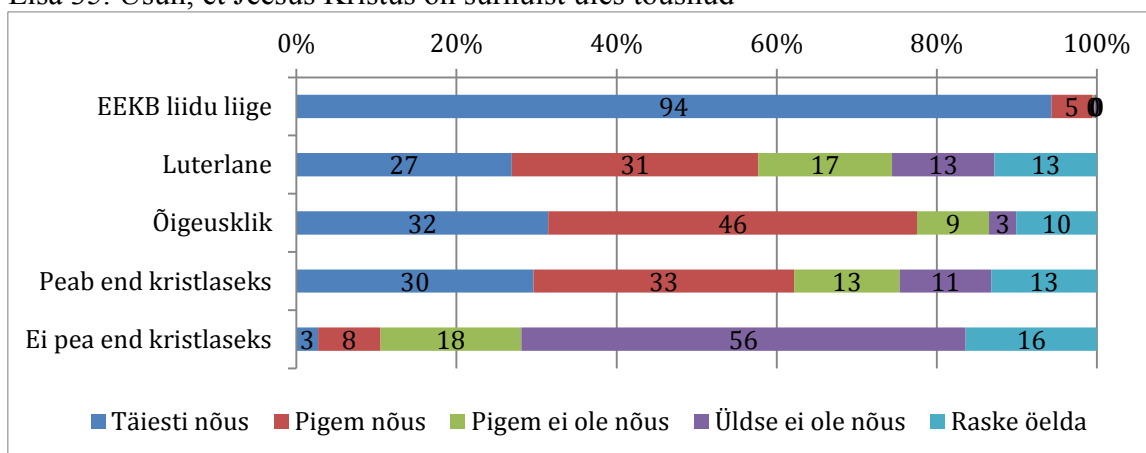
Lisa 33. Äpardused ja kannatused on õppetükid vaimse arengu teel

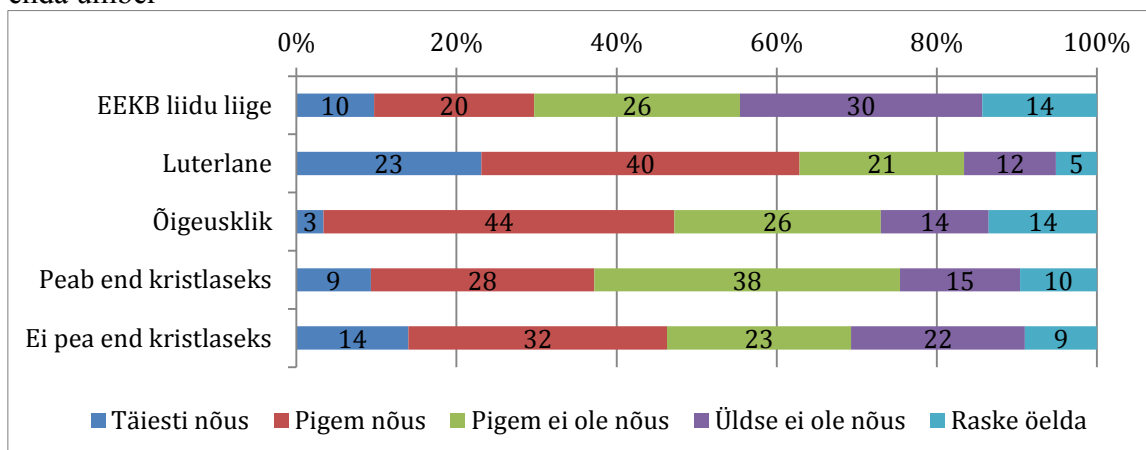
Lisa 34. Minu suhe Jumalaga on väga isiklik ja minu usk ei vaja tuge kirikult

Lisa 35. Usun, et Jeesus Kristus on surnuist üles tõusnud

Lisa 36. Usun vaimsesse enesearengusse selles mõttes, et teadlike enesesisenduste ja vaimsete praktikate, nagu näiteks meditatsiooni, abil on võimalik muuta iseennast, oma elu ja maailma enda ümber

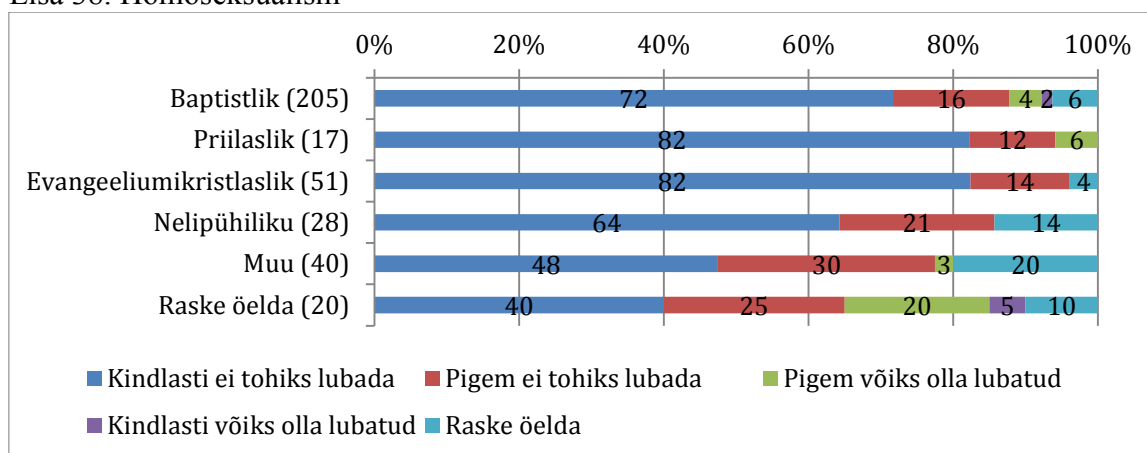

Lisa 37. Uskumuste ja tõekspidamiste tüpologia

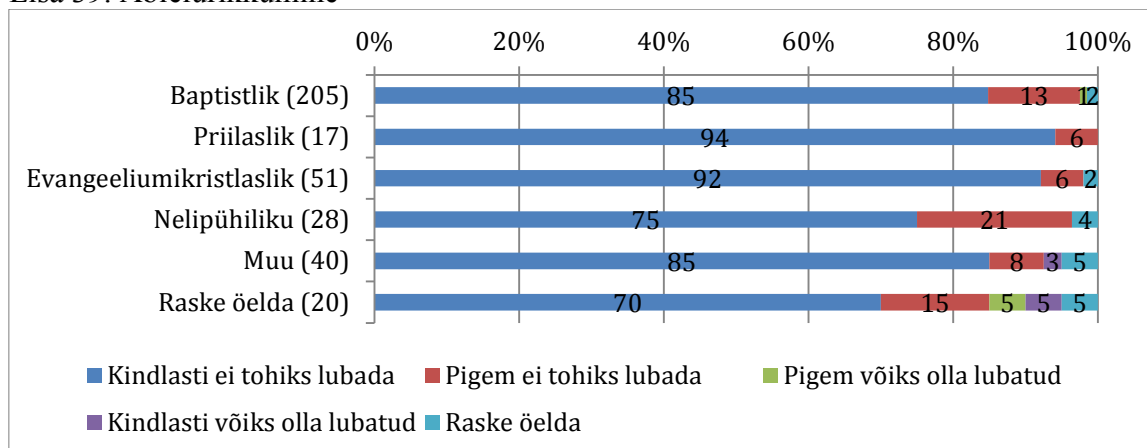
	Praktiseeri v kristlus	Ida vaimsus	alternatiivn e spirituaals s	Maagi a	Usk hingedess e
Olen tundnud Jumala juhatust ja mõju oma elus	,907				
Usun, et on olemas paradiis (taevas)	,899				
Usun, et on olemas Püha Vaim	,895				
Usun, et Jeesus Kristuse ristisurm lunastas inimkonna patud	,891				
Jumalateenistusel otsin osadust Jumalaga	,891				
Usun, et on olemas põrgu	,888				
Palved ja usulised mõtisklused on loomulik osa minu igapäevaelust	,886				
Usun, et Jeesus Kristus on surnuist üles tõusnud	,886				
Palve abil on võimalik haigustest tervendatud saada	,845				
On olemas isikuline Jumal	,779				
Inimese tegudel on mõju tema surmajärgsele saatusele	,776				
On olemas inglid, kes aitavad ja kaitsevad meid	,747				
Minu usulised tõekspidamised mõjutavad oluliselt minu suhteid pere ja kaasinimestega	,742				
Inimhinge eksistents jätkub ka pärast surma	,732				
Mulle meeldivad kristlikud põhimõtted	,725				
Olen isiklikult kogenud ilmutust	,699				
Jumal ja maailm on üks, ei ole midagi väljaspool Jumalat, ka inimesed ja loodus on osa Jumalast	,648				
Äpardused ja kannatused on õppetükid vaimse arengu teel	,570		,382		
On tõenäoline, et inimese hing sünnib pärast surma siia maailma uuesti kellegi teisena (reinkarnatsioon)		,748			
Mul on talisman või muu tähenduslik ese, mis mind kaitseb		,687			
Esivanemate hinged võivad meid külastada ja meid kaitsta		,683			,317
Inimese iseloomu ja saatust mõjutab tähtede ja planeetide seis tema sünnihetkel		,631			,354
Inimese elusaatus on üldiselt ette määratud ning tal endal on sellele vähe mõju		,512			
Minu suhe Jumalaga on väga isiklik ja minu usk ei vaja tuge kirikult			,684		
Usun vaimsesse enesearengusse selles mõttes, et teadlike enesesisenduste ja vaimsete praktikate, nagu näiteks meditatsiooni, abil on võimalik muuta iseennast, oma elu ja maailma enda ümber			,670	,311	
Ma ei pea ennast usklikuks, kuid mul on suur huvi erinevate religioonide, meditatsiooni, vaimsete otsingute ja spirituaalsete tegevuste vastu		,488	,594		
Ma ei poolda ühtegi religiooni ega kirikut, mul on oma usk	-,446		,536		

Jeesus Kristus oli ajalooline isik, mitte Jumala Poeg	-,435		,484		
Mõnedel sensitiivsetel inimestel on võime haigeid tervendada				,823	
Mõnedel inimestel on võime tulevase sündmuse ette näha				,756	
Teatud maagiliste toimingute või rituaalidega on võimalik mõjutada sündmuste käiku ja teisi inimesi				,661	
Teatud märgid ja ended võivad elu pöördelisi sündmusi ette ennustada		,360		,475	
Loomadel on hing või vaim					,734
Kõik hea ja halb, mida inimene teeb, tuleb talle elu jooksul tagasi					,662
Taimedel on hing		,403			,650

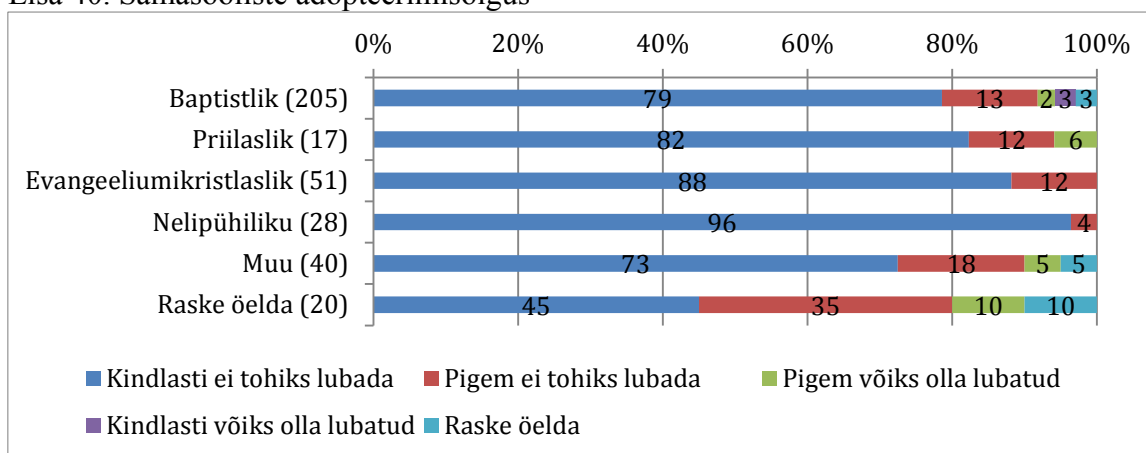
Lisa 38. Homoseksualism

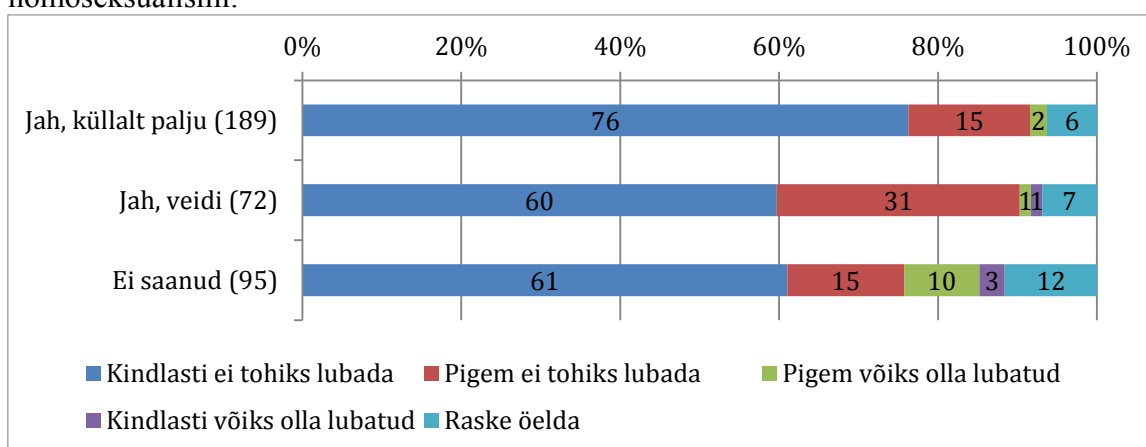
Lisa 39. Abielurikkumine

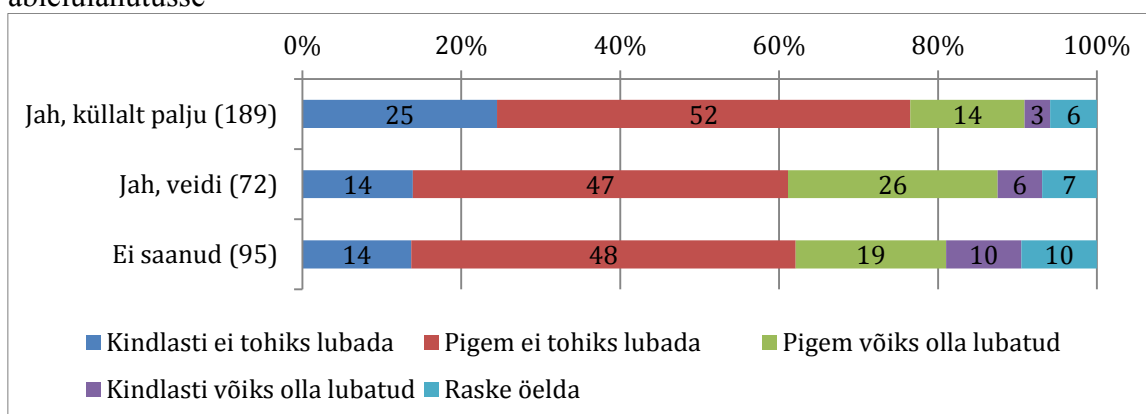
Lisa 40. Samasooliste adopteerimisõigus

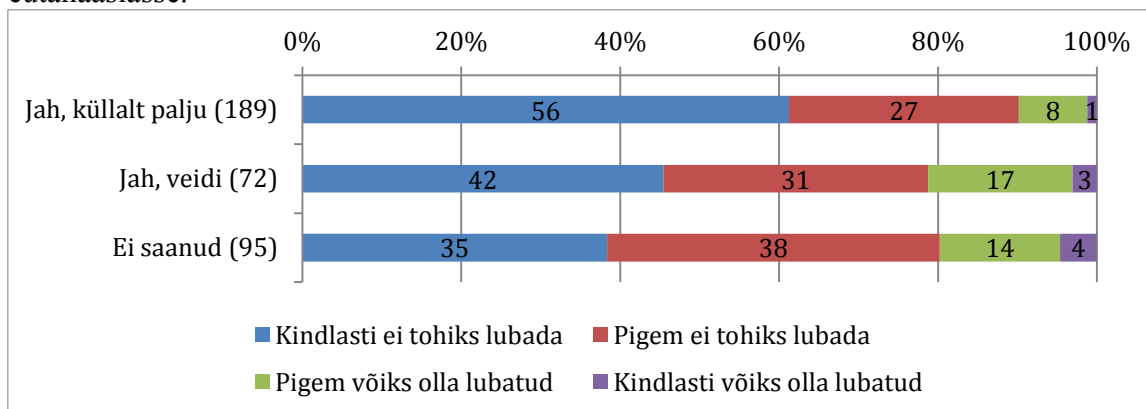
Lisa 41. Lapsepõlvkodus usulisi teadmisi palju, veidi või üldse mitte saanute suhtumine homoseksualismi.

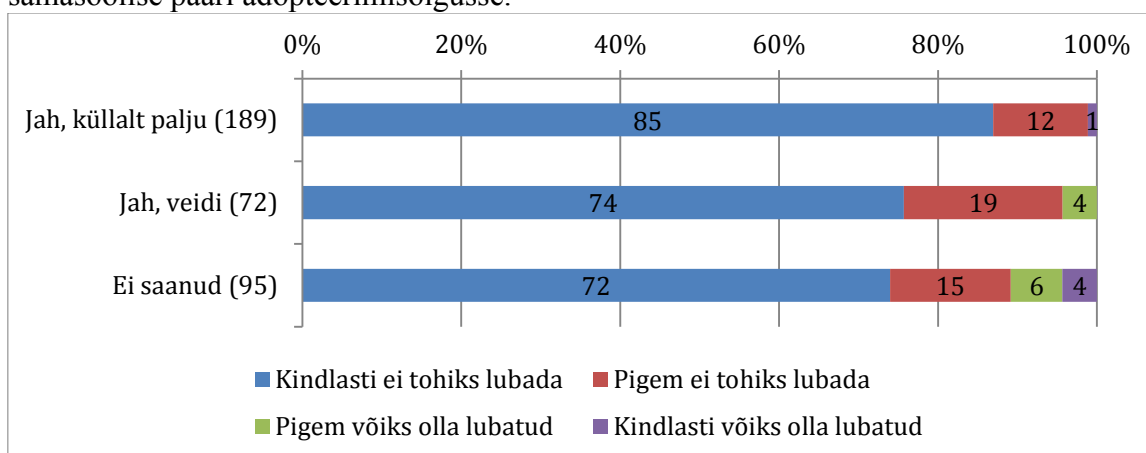
Lisa 42. Lapsepõlvkodus usulisi teadmisi palju, veidi või üldse mitte saanute suhtumine abielulahutusse

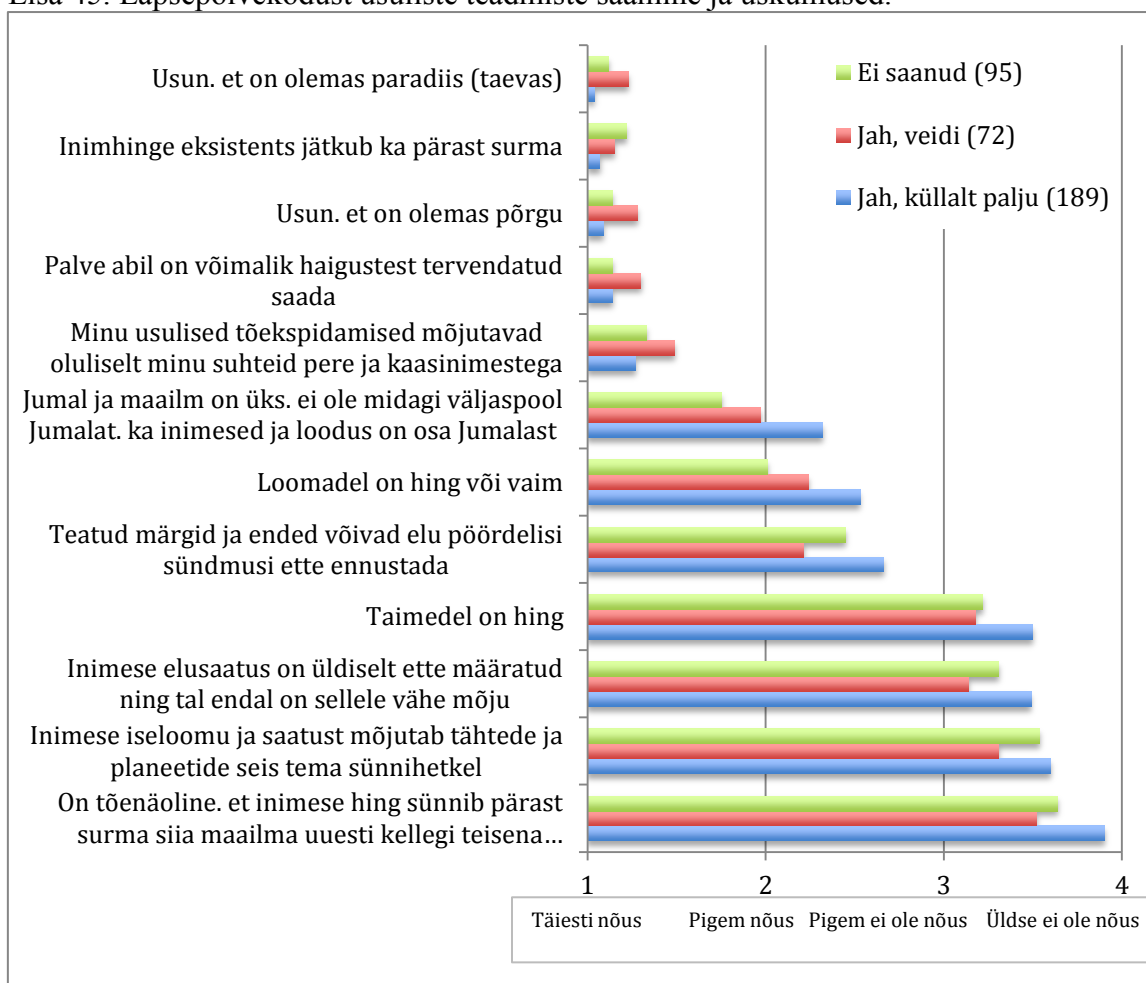
Lisa 43. Lapsepõlvkodus usulisi teadmisi palju, veidi või üldse mitte saanute suhtumine eutanaasiasse.

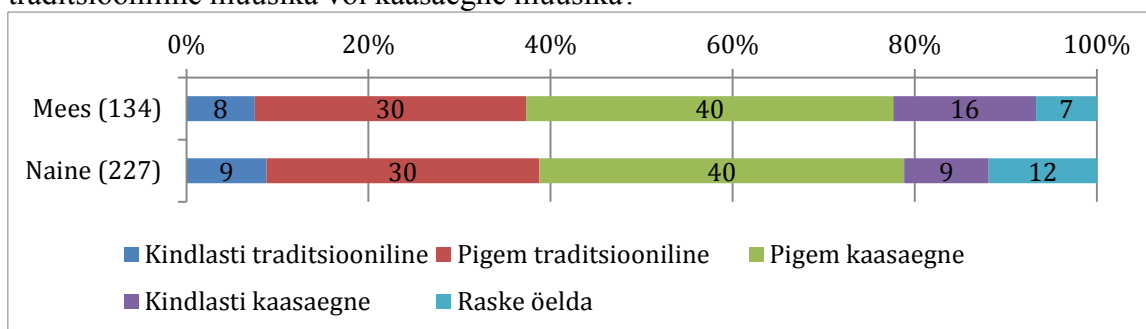
Lisa 44. Lapsepõlvkodus usulisi teadmisi palju, veidi või üldse mitte saanute suhtumine samasoolise paari adopteerimisõigusse.

Lisa 45. Lapsepõlvkodust usuliste teadmiste saamine ja uskumused.

Lisa 46. Meeste ja naiste erinevus küsimusele: Kas Teile meeldib jumalateenistustel traditsiooniline muusika või kaasaegne muusika?

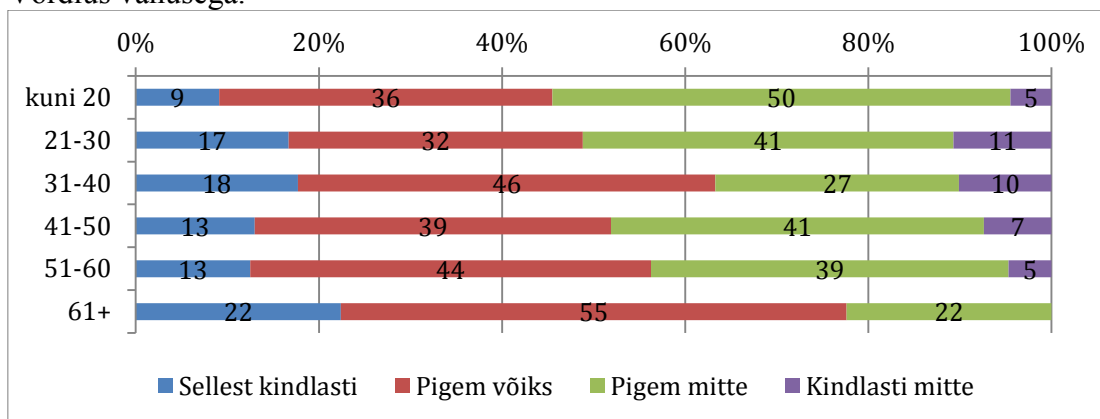

Lisa 47. Millest võiks eelkõige rääkida kogudustes, kas seal on erinevust soo, vanuse ja vaimulaadi vahel? (+ on mõju; 0 ei ole mõju)

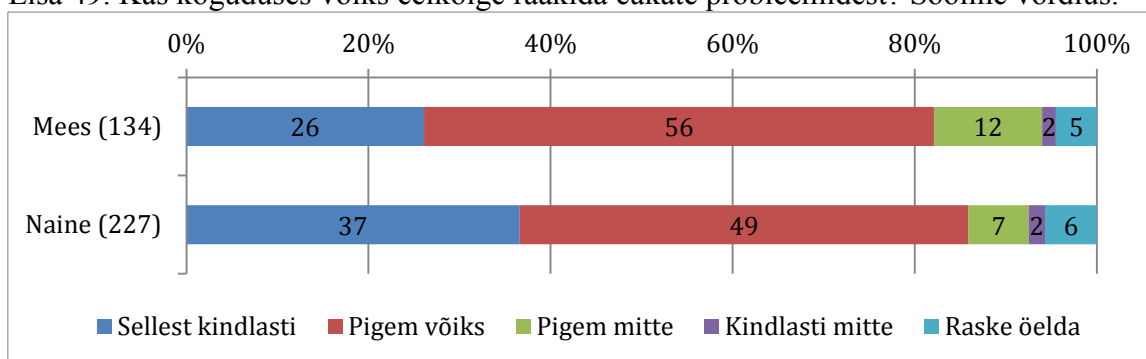
	sugu	vanus	vaimulaad
Inimestevahelistest suhetest ja seal tekkinud probleemide lahendamisest	0	0	+
Elus ette tulevatest moraalsetest valikutest ja nende lahendamise teedest	0	0	0
Elu ja surma küsimustest, igavikulistest küsimustest	0	0	0
Piibli kirjakohti võiks rohkem lahti seletada	0	0	0
Võiks anda juhatusi ja nõuandeid usueluks	0	0	0
Teoloogilistest, filosoofilistest küsimustest	0	0	+
Igapäevaelu probleemidest, andes konkreetset seletust ja juhatus argiste murede lahendamisel	0	0	0
Noorte probleemidest, moodsa aja probleemidest	0	+	+
Eakate probleemidest	+	+	+
Rahvuskultuurist ja rahvusidentiteedist	0	+	0
Enda hingemurede, kurbuse, üksindusega toimetulekust	+	0	0

Hinnangut sellele, millest võiks eelkõige rääkida kogudustes, eristuvad pisut enam vaimulaadide lõikes.

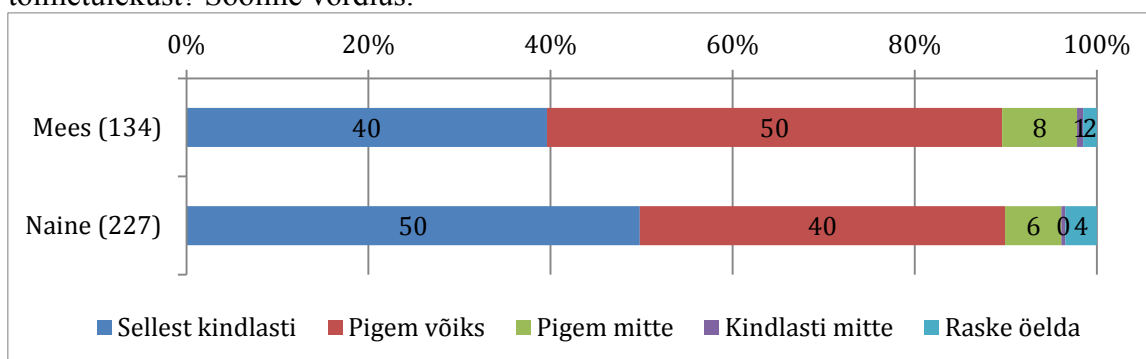
Lisa 48. Kas koguduses võiks eelkõige rääkida rahvuskultuurist ja rahvusidentiteedist? Võrdlus vanusega.

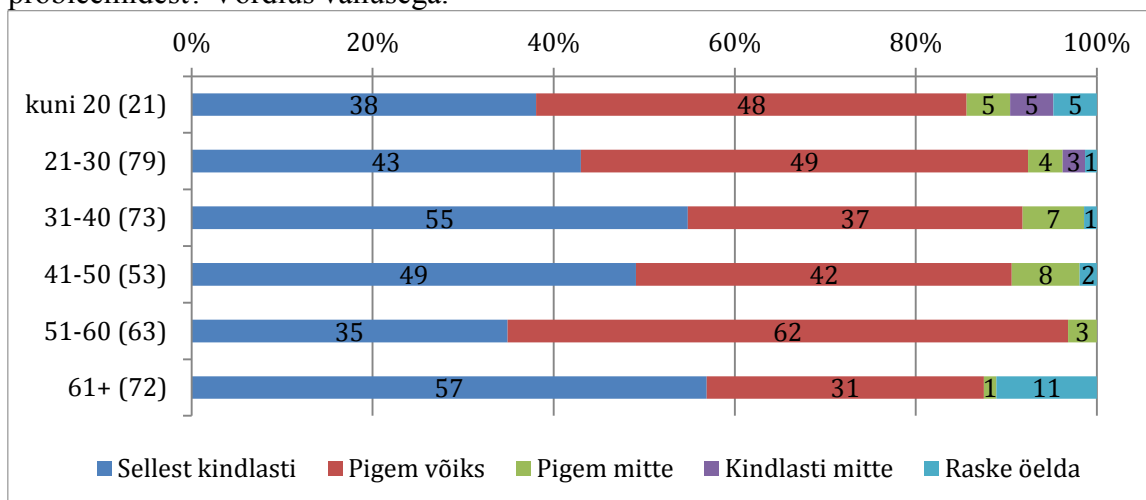
Lisa 49. Kas koguduses võiks eelkõige rääkida eakate probleemidest? Sooline võrdlus.

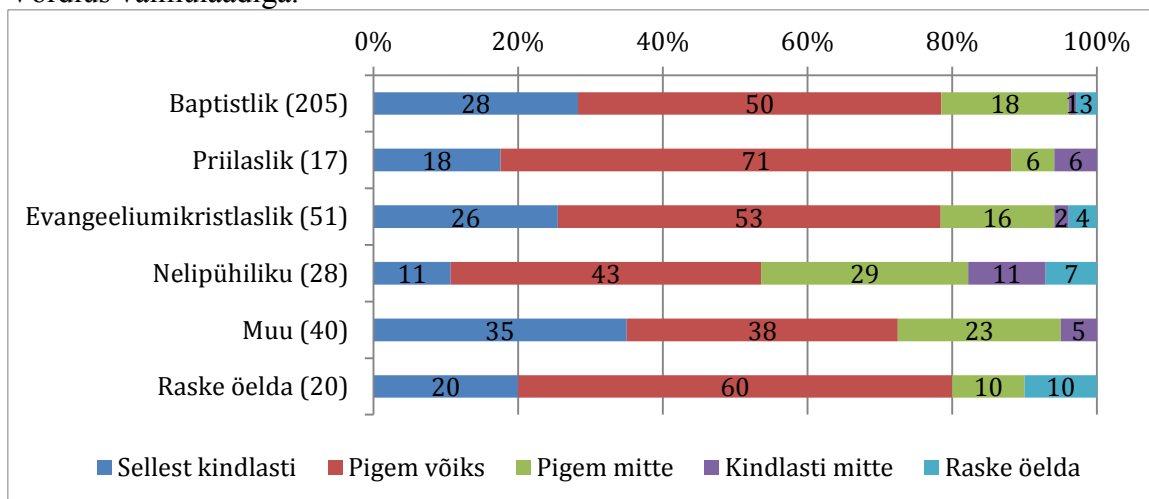
Lisa 50. Kas koguduses võiks eelkõige rääkida enda hingemurede, kurbuse ja üksindusega toimetulekust? Sooline võrdlus.

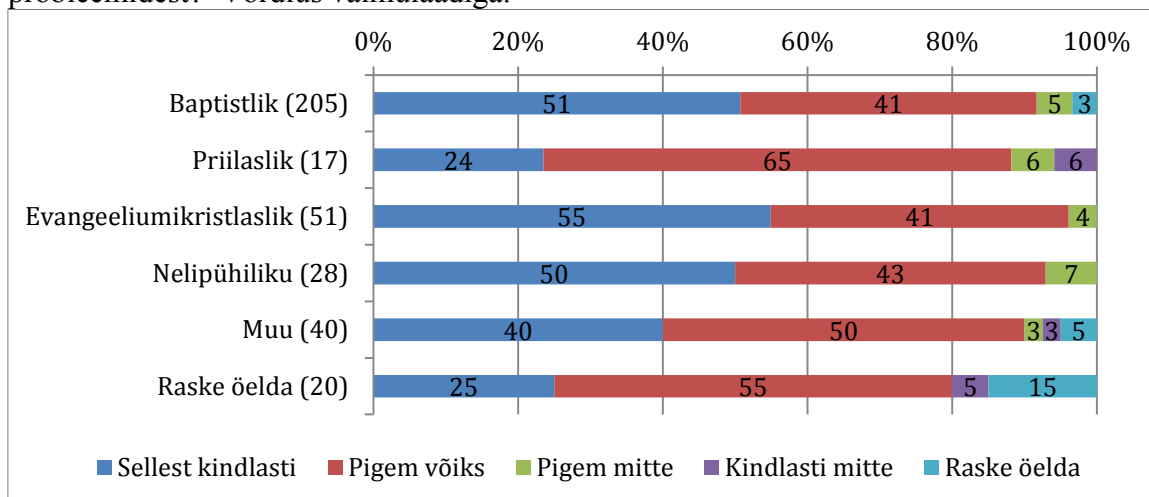
Lisa 51. Kas koguduses võiks eelkõige rääkida noorte probleemidest ja moodsa aja probleemidest? Võrdlus vanusega.

Lisa 52. Kas koguduses võiks eelkõige rääkida teoloogilistest ja filosoofilistest küsimustest? Võrdlus vaimulaadiga.

Lisa 53. Kas koguduses võiks eelkõige rääkida noorte probleemidest ja moodsa aja probleemidest? Võrdlus vaimulaadiga.

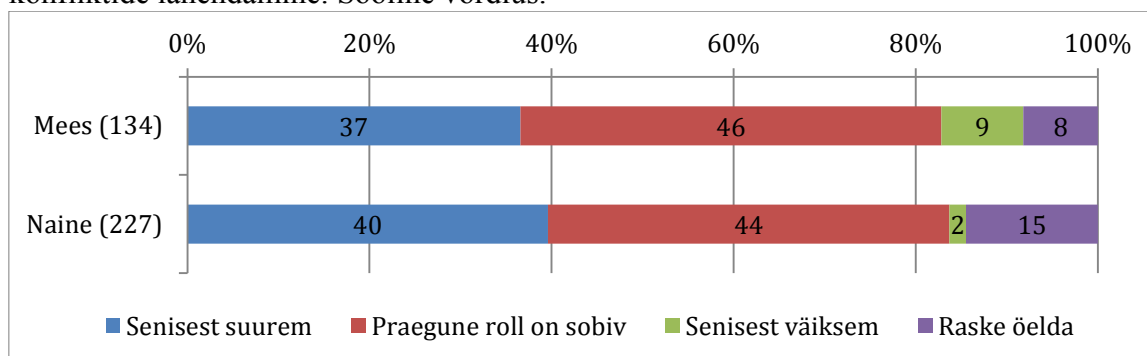

Lisa 54. Soo, vanuse ja vaimulaadi seos sellega, milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas. (+ on mõju; 0 ei ole mõju)

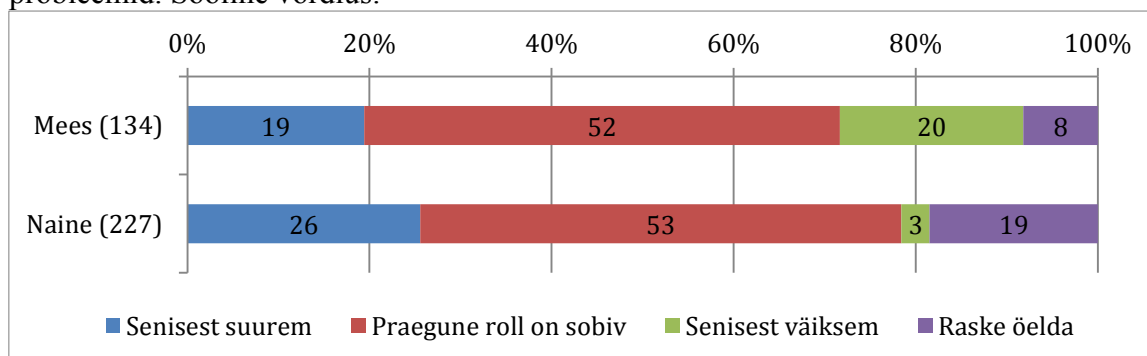
	sugu	vanus	vaimulaad
Sisepoliitika	0	0	0
Sõja ja rahu küsimused, rahvusvaheliste konfliktide lahendamine	+	+	0
Keskkonnakaitse, keskkonna probleemid	+	0	0
Vaesusesse sattunud inimeste abistamine	0	+	0
Probleemidesse sattunud inimeste abistamine, näiteks töö probleemsete noortega, sõltuvushaigetega, endiste vangidega jne	0	+	+
Rahvussuhted, lõimumine	0	+	0
Seisukohtade väljendamine meedias üldistes moraali ja eetika küsimustes	0	+	+
Kooliharidus	+	0	0
Kunst, muusika ja muu kultuurialane tegevus	0	0	0

Hinnangud sellele, milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas, eristuvad eelkõige vanusegruppide lõikes.

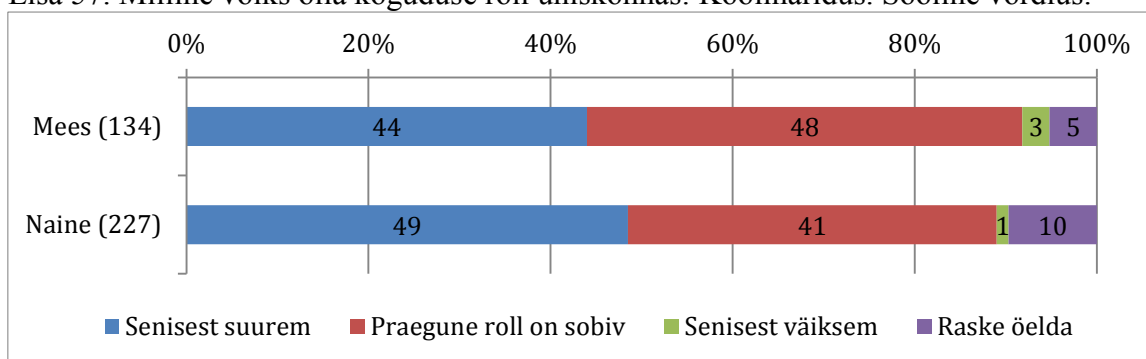
Lisa 55. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas: Sõja ja rahu küsimused, rahvusvaheliste konfliktide lahendamine. Sooline võrdlus.

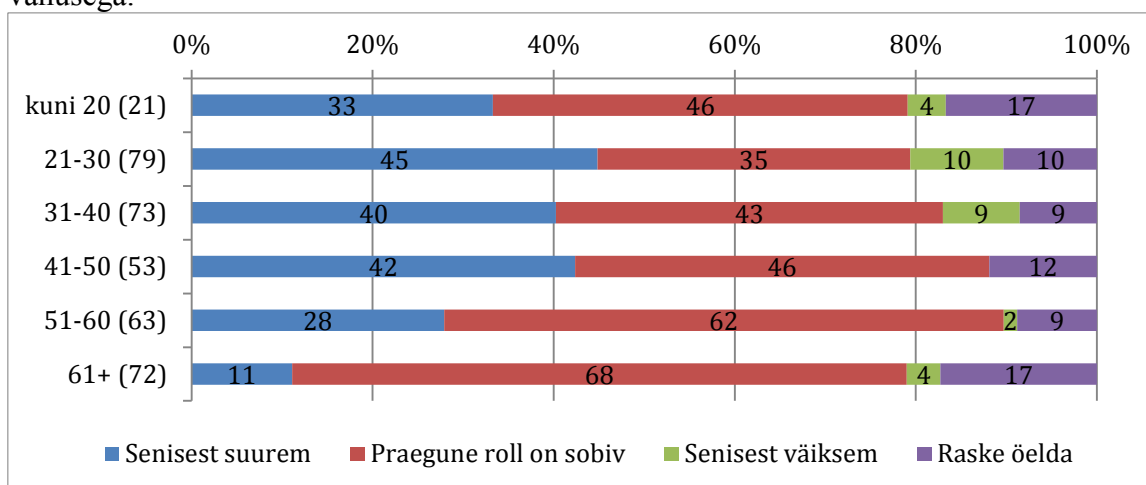
Lisa 56. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas: Keskkonnakaitse, keskkonna probleemid. Sooline võrdlus.

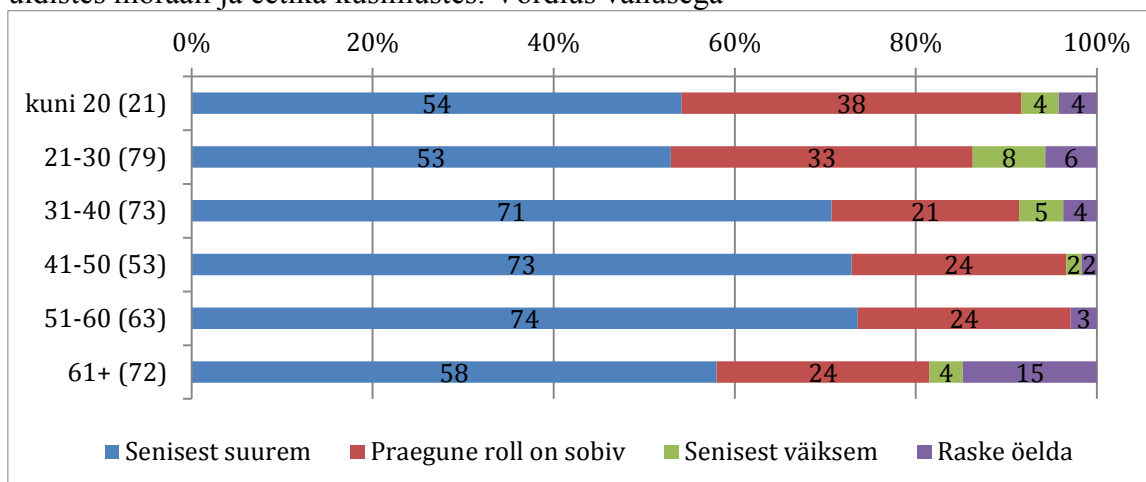
Lisa 57. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas: Kooliharidus. Sooline võrdlus.

Lisa 58. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas: Rahvussuhted, lõimumine. Võrdlus vanusega.

Lisa 59. Milline võiks olla koguduse roll ühiskonnas: Seisukohtade väljendamine meedias üldistes moraali ja eetika küsimustes. Võrdlus vanusega

Lisa 60. Vaimulaadi, kristliku kodu, soo ja vanuse mõju erinevate eetika ja moraaliga seonduvatele tõekspidamistele (+ on mõju; 0 ei ole mõju)

	vaimulaad	Kristlik kodu	sugu	vanus	Kogudusega liitumise aeg	Koguduse suurus
Homoseksualism	+	+	0	+	+	0
Abielulahutus	0	+	0	0	+	+
Eutanaasia (parandamatult haige elu lõpetamine patsiendi enda soovil, näiteks andes surmava süsti või surmavaid tablette)	0	+	0	+	+	0
Inimese kloonimine	0	0	+	+	+	0
Abielurikkumine	+	0	0	0	0	0
Abielueelsed seksuaalsuhted	+	0	0	+	+	0
Truudusetus vabaabielus	0	0	+	0	0	0
Samasooliste adopteerimisõigus	+	+	0	+	+	0
Samasooliste kooselu registreerimine	+	0	0	+	+	0
Oletagem, et kaupluses ulatab müüja ostjale tagasi suurema summa kui peaks. Millisel juhtumil on raha mitte-tagastamine õigustatud?	0	0	+	+	0	+
Aborti võib teha siis, kui soovitakse pere juurdekasvu piirata	0	0	0	0	0	0
Aborti võib teha siis, kui on teada, et laps sünnib puudega	0	0	0	0	0	+
Aborti võib teha vägistamise korral	0	0	0	0	0	0
Aborti võib teha siis, kui sünnitus võiks seada ema elu ohtu	0	0	0	+	0	0
Aborti võib teha siis, kui perel puudub materiaalne turvatunne	0	0	0	0	0	+
Abort ei ole kunagi õigustatud	+	0	0	0	0	0
Kas Teie arvates on teatud kuritegude või olukordade puhul õigustatud surmanuhtluse rakendamine?	0	0	+	+	0	0

Tabelis toodud tunnuste lõikes võib erisusi märgata eetika ja moraali ning vaimulaadi, aga ka vanuse, kristliku kodu, soo, koguduse suuruse ja kogudusega liitumise ajafaktorite vahel.

Lisa 61- Vaimulaadi, kristliku kodu, soo ja vanuse mõju erinevatele uskumustele
(+ on mõju; 0 ei ole mõju)

	Vaimu- laad	kodu	sugu	vanus	Koguduseg a liitumise aeg	Koguduse suurus
Kõik hea ja halb, mida inimene teeb, tuleb talle elu jooksul tagasi	0	+	0	+	0	+
Inimhinge eksistents jätkub ka pärast surma	0	+	0	0	+	0
Inimese iseloomu ja saatust mõjutab tähtede ja planeetide seis tema sünnihetkel	0	+	0	+	0	0
On olemas isikuline Jumal	0	0	0	0	0	0
Teatud maagiliste toimingute või rituaalidega on võimalik mõjutada sündmuste käiku ja teisi inimesi	+	0	0	+	+	0
Palved ja usulised mõtisklused on loomulik osa minu igapäevaelust	+	0	0	+	0	0
On olemas mingi kõrgem vägi, elujõud või energia, mis mõjutab inimesi ja kõike maailmas toimuvat	0	0	0	0	0	0
Palve abil on võimalik haigustest tervendatud saada	+	+	0	0	0	0
Usun, et on olemas paradüüs (taevas)	0	+	0	0	0	0
Usun, et on olemas põrgu	0	+	0	0	0	0
On tõenäoline, et inimese hing sünnib pärast surma siia maailma uuesti kellegi teisena (reinkarnatsioon)	+	+	0	0	+	0
Usun, et on olemas Püha Vaim	0	0	0	0	0	0
Taimedel on hing	0	+	+	+	+	0
Loomadel on hing või vaim	0	+	0	0	0	0
Usun, et Jeesus Kristuse ristisurm lunastas inimkonna patud	0	0	+	0	0	0
Mõnedel sensitiiivsetel inimestel on võime haigeid tervendada	0	0	+	0	0	0
Mõnedel inimestel on võime tulevase sündmuse ette näha	0	0	0	0	0	0
Olen tundnud Jumala juhatust ja mõju oma elus	+	0	0	0	0	0
Ma ei pea ennast usklikuks, kuid mul on suur huvi erinevate religioonide, meditatsiooni, vaimsete otsingute ja spirituaalsete tegevuste vastu	+	0	0	+	0	0
Jeesus Kristus oli ajalooline isik, mitte Jumala Poeg	0	0	0	0	0	0
Esivanemate hinged võivad meid külastada ja meid kaitsta	+	0	0	0	+	0
Ma ei poolda ühtegi religiooni ega kirikut, mul on oma usk	0	0	0	0	0	0
Mulle meeldivad kristlikud põhimõtted	0	0	+	0	0	0
Jumal ja maailm on üks, ei ole midagi väljaspool Jumalat, ka inimesed ja loodus on osa Jumalast	+	+	+	+	0	+
Mul on talisman või muu tähenduslik ese, mis mind kaitseb	0	0	0	+	+	0
Olen isiklikult kogunud ilmutust	+	0	+	+	+	0
Inimese tegudel on mõju tema surmajärgsele saatusele	0	0	0	0	0	0
Minu usulised tõekspidamised mõjutavad oluliselt minu suhteid pere ja kaainimestega	+	+	0	0	0	+
Inimese elusaatus on üldiselt ette määratud ning tal endal on sellele vähe mõju	0	+	0	0	+	0
Jumalateenistusel otsin osadust Jumalaga	+	0	+	0	0	0
Teatud märgid ja ended võivad elu pöördelisi sündmusi ette ennustada	0	+	0	+	0	0

On olemas inglid, kes aitavad ja kaitsevad meid	0	0	0	+	0	0
Äpardused ja kannatused on õppetükid vaimse arengu teel	0	0	+	0	0	0
Minu suhe Jumalaga on väga isiklik ja minu usk ei vaja tuge kirikult	0	0	0	0	+	0
Usun, et Jeesus Kristus on surnuist üles tõusnud	0	0	0	0	0	0
Usun vaimsesse enesearengusse selles mõttes, et teadlike enesesisenduste ja vaimsete praktikate, nagu näiteks meditatsiooni, abil on võimalik muuta iseennast, oma elu ja maailma enda ümber	0	0	0	0	0	0

Hinnanguid erinevate uskumuste ja tõekspidamiste kohta, eristavad pisut enam vaimulaadid, kristliku kodu olemasolu ja vanusegrupid võrreldes soo, kogudusega liitumise aja ning koguduse suurusega.

Summary

Churches have through the history lived in the strain filed of believing and belonging. In his book „Church after Christendom“ in the first chapter „Belonging/Believing/Behaving/ Stuart Murray explains how believing and belonging were well integrated in pre-Christendom era, in the first three centuries.

Which is of utmost importance and to which we should focus on:

- either that people could get contacts with the church or
- is it more important that people will firstly start to believe.

Looking back to the history we can find both solutions, including in the New Testament. However, nowadays we hear people talking more and more about belonging and believing and about the dynamics between them. The dynamics between believing and belonging is actual also in Estonia. The survey on “Life, Religion and Religious Life” conducted by the Estonian Council of Churches in 2015 pointed out that the beliefs of the church members are not always in accordance with Christian doctrine of the church. In that survey only 9 members of the Union of Free Evangelical and Baptist Churches of Estonia participated. Therefore I wished to study the congregations of the Union, which are the beliefs of the members – are these more integrated and more Christian in than those in the aforementioned survey.

Having followed the life and activities of different churches within our Union I have to admit that very seldom the feedback from the members of the congregations or from the visitors has been asked about the services, music, speeches, etc. This might reduce the active participation in the services. Should the churches have to be willing to change according to the changes in the society or should they stick to the traditions and practices that have been there for centuries.

The outcome of my work based on the survey shows that in our Union believing and belonging go hand in hand, as the beliefs and the sense of morality are remarkably more

coherent among the members of the Union of Free Evangelical and Baptist Churches of Estonia than among members of other confessions.

In addition, the percentage of those who daily read Bible and pray is remarkably higher in our Union compared with other confessions. It can be concluded that the members of our Union are primarily those with strongly settled believing. Also the moral aspects are more conservative among the members our Union. In one way it shows that our Union has been the movement of sanctification. On the other hand we have the threat to turn to command oriented believers, but this is what we should avoid. There is another threat we should avoid – to turn into closed circle of Christians, so that non-believers could very seldom find their way to the circles.

I believe, the main challenge for the Union of Free Evangelical and Baptist Churches of Estonia is the discipleship. We need such kind of relations now more than ever. In discipleship believing, belonging and behaving have to emerge, otherwise we cannot talk about Christianity. The challenge for the Union of Free Evangelical and Baptist Churches of Estonia could be: not to hold so much to the order of believing and belonging, but to help people to believe, belong and behave no matter in which order it might occur.